

Nemunas

Nr. 44
(848)

2012 m.
gruodžio
13–19 d.

Kaina 2,50 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

Stasys ŠČESNULEVICIUS. „Daugų bobinčiuje“. 1976 m.

Dailininkas Stasys Ščesnulevičius: nutylėta kūryba

28 p.

9 770 134 314 007

Apie poetų pastangas verstis per galvą, su kiekviena knyga suktelti nauja linkme, žūtbūt pažerti nematyti, negirdėtų temų, stilistinių, kalbinių eksperimentų, kitaip sakant, artimiausioj pašto stoty peršokti ant kito žirgo.

Alegorijos apie virėjį Dingą fragmentas: „Geras virėjas savo peilį keičia kasmet – nes jis pjauna. Vidutinis virėjas savo peilį keičia kartą per mėnesį – nes jis kapoja. Aš naudoju šį peilį devyniolika metų, juo išmėsinėjau kelis tūkstančius jaučių, o jo ašmenys vis dar tokie pat aistrūs tarsi ką tik pagaląsti.“ („Zhuangzi“)

Tad gal, sakau, galima ir taip: mokytis meistriškai pjaustyti ir jodinėti, o ne kas mėnesį lakstyti į turgų naujo peilio ar dairyties kito žirgo?

Gimstame gyventi amžių amžiais, bet gyvename tiek, kiek reikia.

Deja, o gal ir laimė – retas tiek, kiek mano, kad *jam* reikia. Išmuša varpas – ir baik ganęs savo paršus bei ožkas, kinkuok pro vartelius!

Žmonės juokauja: anglas išeina neatsisveikinės, o žydas atsi sveikina ir neišeina.

Manau, čia gali būti apie Kristų.

cave canem

Alio BALBIERIAUS iliustracija

Apie viltį ir ženklus

Kauno Šv. arkangelo Mykolo (Įgulos) neparapinė bažnyčia (dar iki šiol kauniečių vadinama soboru) – mūsų redakcijos kaimynystėje. O šios bažnyčios rektoriaus pagalbininkas, kun. relig. šviet. magistras, teologijos lic. Arūnas KAZLAUSKAS – nuolatinis savaitraščio skaitytojas, bičiulis ir talkininkas. Jo, kaip komentatoriaus, balsą dažnai girdime didžiausių katalikiškų švenčių ir iškilmių per radiją ir televiziją transliacijų metu, o jų patį Kaune dažnai sutinkame kultūriuose renginiuose, teatro premjerose, koncertuose. Džiugu sulaukti tokio svečio, ypač dabar, advento metu, kai visuomet randasi apie ką pasikalbėti.

– *Kunige, yra tekę girdėti tokį terminą – „kultūriniai krikščionys“. Aiškinama, kad tai žmonės, priimantys etninį ir religinį paveldą, galintys ir neišpažinti krikščionybės doktriną, tačiau palaikantys jos tēstimumą kultūroje, per menuis – dailę, muziką, tapybą. Tai ypač paplitę Vakarų Europoje, kur taip plačiai švenčiamos Kalėdos, Velykos. Artai būdinga ir mums?*

– Paskutiniame gyventojų surašyme matome keistus skaičius – beveik 80 procentų Lietuvos gyventojų laiko save Romos katalikais. Tai pašelsiasi daug! Nežinau, kiek yra kitų krikščioniškų konfesijų žmonių, tačiau toks skaičius gal net didžiausias visoje Europoje. Kas yra Lietuvoje tas 80 procentų? Tai bando suvokti ir mokslininkai. Katalikiybė būna tradicinė – proginiė, atsimenama per sanstuoką, krikštą, laidotutes, dar Velykas, Kalėdas, taip keliais gyvenimo momentais. Kita krikščionybės forma, sakykime, pagoniška – maginė ar kitaip prieštarinė: kaip čia dabar be Dievo, o jeigu jis yra?.. Štai pasimeldžiau, ir palaimintas, nepasimeldžiau – nesiseka. Kaip prietaras. Magija, mokslininkų teigimu, tai priežastingumo dėsnio taikymas religijoje. Jūsų paminėti kultūriniai krikščionys – tai gerbiantieji krikščionybė kaip kultūros pradžią, kaip neabejotiną jos nešėją. Štandien dėl to niekam nekyla abejonių, nebent internetiniams komentatoriams, kurie kaltina ją svetimos kultūros invazija ir Lietuvos kultūros sunaikinimui. Įdomu, kaip tai komentuoti mokslininkai, istorikai. Turime daug krikščioniško meno: paveikslų, muzikos, architektūros. Šis menas žavi ir pasižymi didele trauka. Tačiau kultūrinė krikščionybė negyva, netgi vėl, sakydame, proginiė, jei joje nėra asmeninio kontakto su Jėzumi iš Nazareto. Jis apskritai buvo naujos kultūros pradžia. Iš asmeninio santykio su Juo pagimdyta kultūra ir pagrindiniai krikščionybės elementai: atleidimas, geranoriškumas, meilė, troškimas kitam daryti gera. Ant šio pagrindo auga visa kultūra – tie vaisiai, kuriuos atsinešėme iki XXI a. Kitas klausimas, kaip eisime toliau...

– *Tai kaipgi eisime?*

– Labai svarbu, kaip šiandien išgyvensime ir kursumė tą kultūrą, kurią augina mūsų tikėjimas Jėzumi iš Nazareto. Kaip kursim meną: dailę, muziką, architektūrą. Neseniai skaičiau interviu su architektu Kęstučiu Pempe po jo suprojektuotų katalikų maldos namų kertinio akmens pašventinimo Dubingiuose. Ten jis samprotauja apie sakralinės architektūros specifiką, apie savo asmeninį santykį su tokia kūryba. Apskritai koks jis, tas santykis, turėtų būti? Arba štai kitais metais Kaune vyks Javimo dienos „Jus aš draugais vadinu“. Tris dienas mūsų mieste viešės per 14 tūkstančių jaunų žmonių. Ruošdamiesi pamatėm svarbų dalyką – jauniui reikia naujų giesmių! Sausio pradžioje baigiasi konkursas, į kurį pakvietėme profesionalius kompozitorius. Visai nesvarbu, kokio lygio esu profesionalas, kaip sako K. Pempė, svarbiau, kiek savyje turime tos gyvasties, tikro tikėjimo. Jei nesupranti, ką visa tai reiškia, jei nesi asmeniškai pažįstamas su Jėzumi, esi paprasčiausiai šalia viso to – grožiesi, žaviesi, ir tiek. Būti krikščionių – gyvenimo būdas. Tai galimynė pasauli pamatyti Jėzaus žvilgsniu.

– *Norėčiau paklausti, kokį vis dėlto indėli savo profesionaliai kūryba menininkai, nors ir nebūdami tvirtai tikintys, tačiau kurdami, atlikdami Bažnyčios užsakymus, įneša į krikščioniškąjį kultūrą, jei taip galima ją pavadinti?*

– Krikščionybė paprasčiausiai nesusitapatina su jokia kultūra. Ji, kalbėdama apie muziką, sako – tinka visų tautų muzika, bet nė viena jos pakraipa nėra bažnytinė. Galbūt – šiek tiek grigališkasis chorallas, nes jis ypač vertinamas. Brangus, bet – ne vienintelis... Arba architektūra. Jos stilai gimsta įvairiose šalyse įvairiu metu. Gal, sakydame, baziika, kaip klasikinis bažnyčios stilius? Bet tai roménų statinys, dideliam žmonių sambūriui, visuomenės susirinkimui. Roménai rinkdavosi dviejose erdvėse – bazilikose ir pirtyse (termos), kuriose dar

švėstos ir orgijos vaisingumo dievams. Krikščionys savo suejimams pasirinko baziliką, nes jos neutraalesnės. Nors ir čia centre stovi Dievo Cezario skulptūra. Krikščionybė siūlo kitą gyvenimo būdą. Sutinku, menas yra labai paveikus. Esu skaitės straipsnį apie itin talentingą menininką, kuris, būdamas ateistas, žydų kilmės (dabar neprisimenu pavardės), kūrė ypač paveikų meną tikintiesiems, kviečiantį susitikti... Bet tai – tik atvaizdai, ženklai, patys neturintys šio turinio. Štai kad ir per isterinę diskusiją apie Romeo Castellucci spektaklį dėl Viešpaties veido niekinimo buvo kviečiama kiekvieną atvaizdą priimti kaip ženklą, o ne simbolį. Tarkim, kelio ženklas raudoname fone, vadinamoji „plyta“, draudžia važiuoti, bet tai nėra tikra plyta. Keista, kai bendraudamas su šviesiais kultūros žmonėmis neretai išgirstu sakant, kad juos baugina kryžiaus ženklas. Kryžius – tai ne kančia, o ženklas, kas vyko po jos. Kiekvienas nukryžiuotasis – Prisikėlimo ženklas. Paprastai vieni kitiems linkime nesirgti, būti sveikiems, laimingiems, kad viskas sektuosi. Tačiau taip nėra. Reikėtų linkėti išverti sunkumus, pakelti kancią. Kalbėti apie VILTI.

– *Jūsų asmeninis santykis su kultūra, menu?*
Kaip apskritai vertinate šiandieninę kultūros situaciją?

– Vertinti tikrai nesiimsiu – neturiu tiek kompetencijos ir patirties, kad galėčiau apibendrinti. O pats asmeniškai jaučiuosi nuolat alkanas kultūros ir ja sotinuosi. Mano giminėje taip pat yra menininkų – dailininkų, muzikų. Yra ir man brangių žmonių, kurių kūryba, o ypač jų kūrybiniu procesu, žaviuosi. Tai bendradarbiavimas, kai papildome vieni kitus. Nors sakoma, kad priešbės traukia, manau, jog mus papildo tai, kas vienija, o ne skiria. Menas pakylėja, pasaulis tampa gražesnis nuo kiekvieno menininko kūrybos.

– *Gaila, kad ši kartą visos jūsų mintys nesutilps į mūsų trumpą pokalbį. Turite pasižadėti dažniau pasidalinti savo samprotavimais ir ižvalgomis su mūsų skaitytojais. O dabar – jūsų adventinis palinkėjimas jiems...*

– Sotinkime vieni kitus tuo, kas dovanoja gyvenimo apstybe!

Kalbėjosi Gražina Viktorija PETROŠIENĖ
Autorės nuotrauka

Erika DRUNGYTÉ

Pateptieji Bitės avilyje

Visų rašytojų vardu bibliotekos direktorę Rimą Maselytę sveikino ir už šventę dekojo redaktoriai, leidėjai Viktoras Rudžianskas ir Andrius Konickis.

Nežinau nė vieno kito literatūros festivalio, kuris taip mylėtų savo svečius. Ištikimiausiams žieminiams, geriausiams kūrėjams Gabrielės Petkevičaitės-Bitės biblioteka, miesto savivaldybė ir įvairūs remėjai skiria daugybę premijų ir prizų. Ir nėra galimybės tarti, kad nebuvu verti. Sie metai buvo dar dosnesni, praturtinti privačių iniciatyvų. Keista, kad Panevėžiui nė motais krizės, politinės permainos ir slidūs keliai. Literatūra šiame mieste iš tiesų pakylėta į pagarbų aukštį.

Taigi gruodžio 7-osios rytas sniegais nutiesė keliaj į šiaurinę Lietuvos galą – Panevėžį. Rašytojai sugriuvę į pagrindinę miesto kultūros meką – Gabrielės Petkevičaitės-Bitės biblioteką, mininčią 90 metų sukaktį, ir iš karto pateko į nuostabą šventę, kuri buvo skirta knygai, literatūrai, kūrėjams. Kas gali būti maloniau už nuoširdų svetingumą ir dėmesingumą, kuriuo kiekvieną atvykusį apdalijo festivalio „Literatūrinė Panevėžio žiema“ organizatorai Elvyra Pažemeckaitė, jos pagalbininkė Solveiga Ska bei bibliotekos darbuotojai – kiekvienam puodelis kavos, kiekvienam mikrofonas, kiekvienam nakvynė, kiekvienam geras žodis... Argi ne šventė – dvi dienas poetai, vertėjai, kritikai, eseistai gali pabūti drauge, apskabinti, pasinėkučiuoti, paklausyti vieni kitų kūrybos, pamatyti naujausias knygas. Tų pavuimų labai norisi, retokai tenka susieiti, visi kas kur išsibarstę. O čia, Panevėžyje, gražioje bibliotekoje praleidi dvi dienas niekur nesiekišdamas – atsigerei vandens ar arbato, sukrimtai kokį obuolį ir sėdi salėje ar koridoriuje klau-

sydamas poezijos, diskusijų apie literatūrą, dainų. Gerai, kai visi bičiuliai, kai visi rašantys, kai šitaip pries Kalėdas...

O dabar chronologiskai apie viską, kas ten dejos, nes ir aš buvau, ir burnoj turėjau. Taigi gruodžio 7-ają vyko visokių dalykų. Pirmiausia buvo minimas bibliotekos 90-metis. Kadangi tokie renginiai – iškilmingi ir oficialūs, poetai kiek sutrikę nedrišo nė snapo ikišti į komplimentų sakymo ceremoniją, vykusią konferencijų salėje. Kukliai pamindžikavo prie durų pamane, kad pataikė ne laiku. Bet iš tiesų tai labai laiku – jau po valandėlės buvo pasveikinti atvykę į festivalį, kuriuo kasmet ypač džiaugiasi bibliotekos direktoriė Rima Maselytė. Jি pakelė taurę už literatūros žmones, atvažiavusius iš visų Lietuvos regionų, ir už viską, kas turėjo vykti. Biržų savivaldybės merė Irutė Varzienė antrajame bibliotekos aukšte atidarė Alio Balbieriaus fotografijų parodą, skirtą Jono Meko žemei. Ir merė, ir parodos autorius, ir svečiai paskaitė J. Meko kūrybos, pakalbėjo apie svarbius dalykus, kurie niekur nepradingsta iš mūsų gyvenimo, kad ir kur būtume – apie žmogaus bendrystę su gimtaja žeme, gamta, kalba. Vėliau prasidėjo diskusijų popietė „Maironio mirtis ir gyvenimas“, kuriai vadovavo literatūologė Viktorija Daujotytė. Visgi diskusija labiau priiminė mini konferenciją. Buvo įdomu klausyti išvairių balsų, savaip apibūdinusiu Maironį ar savo santykį su poetu. Vyskupas Jonas Kauneckas, kunigas Albina Saladūnaitė, Brigita Speižytė, šio rašinio autorė, Aidas Marčėnas, Viktorija Daujotytė – vi-

si Maironių savo gyvenimuose patvirtino kiek skirtinai, bet neabejodami.

Bičiulių portretų parodą konferencijų salėje pristatė Benediktas Januševičius, viso renginio metu nė minutei nepaleisdamas iš rankų fotoaparato ir filmavimo kameros. Net tada, kai jis atsistodavo prie mikrofono skaityti eileraščių, jo prietaisai veikė... O eileraščių skaitymai – pati tikriausioji žemos dalis. Klausytis poezijos buvo galima išsitaisyti salėje, sėdint, stovint arba gulint koridoriuje, nes tiesioginis vaizdas ir garsas praplėtė auditorijos ribas. Iš skaitymų pavakarę ir vakarą ateiti buvo būtina – kaip kokiamės dūzgiantiame ir mistiniame rate skambėjo gerai pažystomi balai ir savitos jų intonacijos. Tai – tikra poezijos magija, kuria dalijosi Kornelijus Platelis, Viktoras Rudžianskas, Tautvyda Marcinkevičiūtė, Regina Katinaitytė-Lumpickienė, Gintaras Patackas, Daiva Molytė-Lukauskiene, Laurynas Katkus, Sara Poisson, Gintaras Bleizgys, Eugenijus Ališanka, Neringa Abrutytė, Aidas Marčėnas, Kęstutis Navakas, Aušra Kaziliūnaitė, Vladas Braziūnas, Erika Drungytė, Benediktas Januševičius. Savitų gaidū skaitymams suteikė svečiai Karolis Vérdinis iš Latvijos, Markas Roduneris iš Šveicarijos, Nuno Gumaraes iš Portugalijos. Tiesą sakant, du pastarieji – jau beveik iš Lietuvos, nes čia ilgokai gyvena, taigi savi, ne kokie *svetimiečiai*. O latvis – šiaip ar taip, savas, *braliukas*, baisiai visiems patikęs.

Vėlai vakare bibliotekos parodų salėje „2-asis aukštasis“, esančioje kitame pastate, atidaryta druskininkiečio tapytojo Sauliaus Rudzikio personalinė paroda „Pelkynų romantizmas“. Saulius nerašo poezijos, bet ją skaito, o dar labiau – piešia. Jo santykis su kūryba pirmiausia yra mėginimas pažinti tai, kas tikra. Tikrumos nėra galvoje, ji pajuntama ir suvokiamā einant širdies keliu, atmetant *ego*. Parodų salėje kalbėta apie M. K. Čiurlionį, Maironį, tapybą, poezią, Druskininkus ir Panevėžį, menų jungtis ir nesibaigiančią kūrėjų kelionę savęsp.

Po tokijų nuostabių renginių kas beliko? Tik truputį pašmaikštanti, užmaisyti „patarmaso“ ir romantiškai pašokti. Panevėžio lėlių vežimo teatre buvo paroduoti paskutiniai eileraščių posmai, asmenybę liudijančios fotografijos, pasaulio pabaigoje gyvybę gelbstincios priemonės ir kūrybiniai eliksyrų. Kiekvienam aukciono dalyviui išdalysti personaliniai akmenys, kad nors kas prilaikytų prie žemės.

Bet gruodžio 8-oji irgi išaušo. Gražiai, skaidriai ir labai prasmingai. Rytą pradėjo Aukštaitijos regiono moksleivai, paskaitę puikų eileraščių. Kavos išgérę mikrofoną perėmė irgi dar jauni Lietuvos geriausieji: Gytis Norvilas, Marius Burokas, Mindaugas Nastaravičius, Aivaras Veiknys, Vainius Bakas, Tomas Taškauskas, Ieva Gudmonaitė, Tomas Petrus. Prie jų

Festivalio žvaigždė Gintaras Patackas ir... festivalio siela Elvyra Pažemeckaitė.

Specialiu prizu „Už festivalio praturtinimą brolių latvių balsais“ apdovanota Erika Drungytė ir pirmą kartą iš Poetinio rudens į Literatūrinę žiemą atkakęs Kornelijus Platelis.

Šių metų „Literatūrinė lapė“ – Sarai Poisson.

Ovacijų sulaukė žemaitiški Stepono Kubeko skaitymai.

„Šiltas“ Solveigos Ska prizas festivalio būčiuliui Andriui Konickui.

Literatūrinė skrybėlė papuošė Gyčio Norvilo galvą.

„Šiemet poezija apsigyveno Gintaro Bleizgio knygoje“, – teigė Aidas Marčėnas.

prisidėjo Laima Kreivytė, Antanas Guzelis, Fiokla ir bardas Povilas Girdenis. Tiesa, Povilas prisijungė prie visų. Kur tik jo nebuvo. Na, gal kur ir ne, bet dainas girdėjome visą laiką. Žiauriai gerai.

Po pietų – rimtesni reikalai. Jūratė Baranova surikiavo būrelį eseistų, kurie į poeziją įtrupino gyvenimo druskos. Nors esė skaiciusių ne poetų atsirado gal tik du – pati J. Baranova ir Laimantas Jonušys. Ar poetų esė buvo blogesni už jų eiléračius? Reiktų paclauti profesorės, bet ji, regis, buvo patenkinta.

Vėliau visus šiuos asus pakeitė Aukštaitijos asai, kurie iргi turėjo tiek eiléračių, tiek esė. Labai gražiai jiems tie skaitymai pavyko, nes jau tarmiškieji beveik vėlavavo. Folkloro ansamblis „Valauks“ padainavo Ba-

ranauską, Maironį ir autentišką dainų. Viena jų – ritualinė, nuometo rišimo daina. Pakviesta pabūti „nuotaka“, kuriai rišamas nuometas, šių eilucių autorė patyrė ritualo jėgą – tai buvo tikras išgyvenimas, sugraudinės ir žitirovus. O paskui – aukštaitiški, suvalkietiški, žemaitiški, dzūkiški skaitymai, labiausiai „Literatūrinę Panėvėžio žiemą“ išskiriantys iš kitų festivalių. Unikalus, savitas poetų, skaitančių gimtaja tame, vakaras ypač brangintinas ir saugotinas kaip svarbiausia renginio tradicija.

Festivalio karūna – iškilmingas baigiamasis vakaras, kurio metu rašytojai apdovanojami daugybe prizų ir premijų.

Reziumuojant galima pasakyti, kad šis literatūros

Bardas Povilas Girdenis.

Profesorei Jūratei Baranovai žiemą užderėjo „Literatūrinis obuolys“.

festivals yra vienas geriausių pavyzdžių, kaip galima organizuoti šventę kūrėjams, jų kūrybos gerbėjams ir pačiam miestui. Be jokios abejonės – biblioteka visus suėmė glėbin, kuriame taip intensyviai, taip kokybiškai vėrėsi literatūra. Buvo gera panirti į tą nirvaną, mistinę būseną, kai eiléraštis po eiléraščio skleidžiasi kūrybos OM. Buvo gera į Kalėdų laukimo metą įrašyti šią laiką, likusį dūgzti kažkur giliai, vidiniame šviesos sraute. Ačiū Bitei, jos aviliui ir visoms bitėms darbininkėms, kad buvome pateptieji – patepti tuo begalinio geranoriškumo, meilės medumi.

Gražinos Viktorijos
PETROŠIENĖS nuotraukos

6 Kūryba

Jaunius KULNYS

PRISIMINIMU TINKLAS

1.

gruodžio stiklas
skamba išalęs dangus
iš
užmaršties
nevilties
iš tremties
tiktais jūs per daug ilgai
nesugrįžtate
iš savo ateiti atminti –
šulinį gilų

vakaro prietemą skrodžia
russkaja trojka
kelyje pameta sidabro pasagą

2.

tiesiai prieš veidą –
voveraitės šuolis –
virš kankinių tako

virsta nukirsti medžiai
ijkvepia oro su laužo dūmais
kvepiančiais prakaitu ir krauju –

ant snieginų ašmenų nusėda
šuolio ir medkirčių
veidų atspindžiai

3.

lyg į veidrodį žvelgčiau
o veido nebūtų

kai prazysta vandens lelja
ant lango į žiemą

atpažiustu tave iš spindėjimo
pro užmerktas akis

4.

baltuoja rytmečio rūke
viešnia iš praeities
senelės veidu

o Bože Bože kak zvoniat kolokola

TREMPTYJE

1.

paliečiau sopulį –
tremtyje jaučiu kinkiniu vežamą
žaliai juoda geležimi kaustyta
močiutės pasoginę skrynią –

darda duobėtu Sibiro keliu
lydima išvargusių moterų –
jos glaudžia kūdikius
prie krūtiniai
prispaudžia jau pažymėtuosius
Kaino žyme –

aš vienas iš jų

2.

eglės viršūnė
švytuokle švytuoją
prieš atsivérusią kapaduobės ryklę

mano senelių balsai išimti –
pelenuos nuskridę
su vėju

3.

„gyvi, gyvi! –
tai jų šešeliai –
plazda mėnulio spalvos plaukais
ištrukę iš ledinių pūgos rožių,
tebeklaidžioja
maldų ir prakeiksmų atspindžiai
mirties nekantrumu verpetuoja, –
gyvi, gyvi!“

4.

šermukšnių
matinis raudonis
srūva kryžminiu lango rėmu

baltoj prieblandoj
kažkas mane laiko
tarp liepsnojančių nuoskaudų

5.

— — — tai alyvų kalne —
išdidus veidas

o čia —
ant laikraščiais išklijuotos
dulkiių ir musių nutupėtos
sienos
pirštais teužčiuopiu Tėvo šauksmą

6.

ir belapej žiemos atminty
vien tik prietema inkščia

ROŽINIS

— — — štai kékštas
pakibęs virš savo giesmės
štai vėjas
garsus ir ezero tamsų paviršių supynęs
štai gulbės nei valtys
rėžiančios brydes per vandenį
štai voras iš seno sapno
tinklą tarp nendrių numezgęs
štai musės šešėlis ilgėja
lig juodvarnio atvaizdo —
anei suversi anei sukalbėsi —
štai kékštas! — — —

ATSKYRIMAS

susmunka dangus
ant stovinčio
sédinčio
klūpančio
gulinčio

išspjaunu ašakas

Dievas tyli

graudi malda
kvepia ostijom
nosis suglaudę
kaukėti personažai
iš arti iš toli apžiūrineja

prieblandoms slepiamą
suranda mane

nurengia paskubomis
paslepia drabužius

kūnq išneša lauk

Dievas mato

KŪČIOS

per daug tylos
per daug išsiilgusių akių
spokso
pro juodą langą
i dulkėtą vaistažolių puokštę
sutrupėjusį slenkstį
sutrėsusį stalą
i močiutės maldomis nugludintą žvakę
briaunotoj stiklinėj
visos lėkštutės – neliestos

SUGRIŽIMAS

skaistūs visatos regėjimai
iš tyrumos dangaus
glosto išgertą pėdą

skyla erdvės ir
kibirkščiuoja –
pelenų sauja – pavėjui:
suka baltiškus ratus
virš sodo į Sodą

VISU

nei dulkém virstantis
sidabras –
draugų veidai
kuriuos naktis apsémė

ir mano mylimieji
nuvytusių chrizantemų veidais –
vis dar čia
vis dar laukia išganymo

dūmų srovė
akyse verpetuoja –

tame prieblandoms vainike –
užmiršto varnėno balsas –

išsišakojęs iš pasaulio
tylos

8 Kūryba

Tautvydas NEMČINSKAS

Ir vis iš naujo... Apie Jono Meko knygą „Žodžiai ir raidės“

Laisvės stichija (...) žmogų negailestingai bloškia i savo likimo architektūros kūrimą. Cia žmogus ir tampa tuo, kas jis yra – savo tikslingo veiklos projektuotoju, savo gyvenimo dramaturgu, pagrindiniu veikėju bei aktoriumi, nuolatos iki galo nerealizuojama galimybe

Leonidas DONSKIS

Visiškai subjektyvus bandymas polemizuoti dėl Jono Meko žodžių interpretacijų

Išvydės naują J. Meko knygą „Žodžiai ir raidės“, tuoju pat panorau ją paliesti – tokia ji pasirodė artima, jauki ir... paprasta (ne veltui japonai taip vertina paaprastumą, tame glūdi kažkas labai subtilaus ir mielo).

Taigi „lytėjimo malonumo“ pagautas bandau išžiūrėti iš arčiau. Ir ką jūs manot? Švelniai gelsta viršelių popieriaus spalva, tarsi nugludinta saulės spinduliu, ir faktūra nuteikia „meniškai“ (panašiai kaip ir knyga „Mano naktys“), o rankraštinius viršelio žodžių ažūras tiesiog užburia – atrodo, esi šalia autoriaus. Jis čia pat – tarsi padavė tau į rankas mechanine spausdinimo mašinėle „atmuštų“ eilucių žiupsnelį – draugiškai ir natūraliai. Toks jis visuomet matomas viešai (Mekas nebūtų Mekas, jei „nežaistų“ savo „firmaška“ *paprastumo logika* ir nuoširdumo magija).

Šitoks vizualus pateikimas tarsi nukelia mūsų minčius keletą dešimtmecčių į praetį. Tačiau nenorēčiau visiškai sutiki su Eugenijos Valienės (E. Valienė. *Pabirę žodžiai – raidžių semantika / „Miesto žurnalas“, 2008, Nr. 4)* glaučiaus pastebėjimais, jog tokia knygos stilistika – tai „atodūsis žmogaus, kai technologijų amžius dar nebuvo taip išibėgėjęs“.

Gal kur užsislėpės J. Mekas ir gailisi praeities – dūsauja dėl jos vienatvėje, bet viešame gyvenime niekad nemačiau (ir negirdėjau) jo verkslenančio dėl šiuolaikinių informaciinių ir kitokių technologijų totalios invazijos. Atvirkšciai, jis labai mielai jomis naudojasi – kad ir internetiniame projekte „365 dienos“ (ar „filmai“ – jau neatsimenu), o jeigu ir kalba apie jų, tą technologiją, „bukumą“, tai juokaudamas...

Manau, minėtą paprastumo „stiliuką“ menininkas pasitelkia nebūtinai priešpriešai kurti (praeitis – dabartis), bet dėl to, kad visa tai – neatskiriama jo sielos dalis. Todėl tiek popieriaus parinkimas, tiek vizualus viršelio piešinys visiškai atitinka eilucių turinį – paprastą, minimalų (tarsi savaimini) ir kasdiņišką (atsitiktinį?), netgi kiek buitišką būties išgyvėnimo fiksavimą. Paprastumo estetika – ir tiek!

Idomus, intelektualus ir elegantiškas Skaistės Vilimaitės rašinys (S. Vilimaitė. Poezija išliks / „Literatūra ir menas“, 2008 02 15). Visgi gana tiesmuką (bet sykiu argumentuotą ir išsamų) aiškinimą apie J. Meko „kalbos stygiaus kančią, nulemtą egzodo“, norėčiau pakreipti kiek kita linkme.

Kodėl būtina teigti, kad tik Semeniškiuose būta gy-

vų gimtosios kalbos žodžių, kurie liejosi J. Meko tekste, o dabar sumažėjo iki raidės dydžio dėl „svetimos kalbos pasaulio“ slėgio (jei teisingai supratau autorės kritines pastangas)? Ir kodėl primytinai akcentuoja, kad tik emigracija „privertė“ eiti į kultūrą (cituodama J. Meką, S. Vilimaitė aiškiai parodo, jog paraidžiu išpranta poeto žodžius)? Menininką ir jo kūrybą turėtume suprasti kiek platesniame kontekste. Drįsciai pasitelkti grynosios egzistencijos dimensiją – vis dėlto knygos autorius mąsto filosofiškai (manau, tokį „sukirpimą“ lémė ne vien filosofijos studijos Vokietijoje). Juk nebūtina gyventi Lietuvoje ir būti lietuviu, kad sektuši rašyti. Žmogus, sprendžiantis būties problemas, kyla aukščiau – iš kur viskas „matyt“ paprasčiau ir abstrakčiau, todėl ir konkreti egzistencijos topografija tampa neesminė.

J. Meko žodžiai „Mano namai yra kinas, poezija, menas“ greičiau yra ne tiek prieglobscio ieškojimas ir bandymas slėptis nuo rūšių emigracijos išsūkių, kiek esminė kultūros žmogaus būties savastis ar erdvės, kuriose jis ieškojo prasmės kaip pasaulio žmogus. Tuos žodžius (ištartus Turino parodos metu viename interviu 2003 m.) drįsciai aiškinti dar vienu aspektu – tiesiog kaip paprasčiausia žmogišką savirealizaciją ieškant „namų“ savo kūrybinės išraiškos esmei. J. Meko siela kažkada veržesi į naujo pasaulio pažinimą: pradžioje dienoraščių rašymas, paskui filmavimas (dienoraštinis?), poezija (vėl – panašiai). Sau. Draugams ir su draugais. Noras aprėpti, sugerti, fiksuoti, rodyti, (iš)sakyti...

Dabar – jau perėjus visus (?) gyvenimiškos ir kūrybinės veiklos „etapus“ – linkstama į išminties kondensavimą (juk šiam kultūros piligrimui gruodžio 23 d. – 90!). Ateina apibendrinimo laikas, ir jis pamato, jog viską (iš)bandęs neranda galutinio prieglobscio (turiu galvoje ne realias laiko ir vietas koordinatas, bet sielos pasauli). Tad ir „dabar esu kur nors, kur nežinau...“

Šis psychologiskai nepaprastai lankstus (ir žmogiškojo patyrimo prasme gudrus) žmogus lankesi visur, kur norejo: kine, poeziuje, fotografijoje ir, lyg atlėkės piligrimystė kultūros pasaulyje (bei „mokymus“ apie pagalbą atrendant talentus, apie bičiulystės svarbą, apie nelygstančio grožio vertę, apie pastangas giliintis į savo vidinį pasaulį ar pan.), išejo į paskutinį gyvenimo tarpsnį... Atskirties. Askezės. („Aš nei jokiam krašte. Namai net ir nereikalingi... Man jokios nuosavybės nereikia...“)

Tiek daug kalbėjės, improvizavės įvairiomis temomis su šypsena ir gera (išvepiancią!) nuotaika, staiga sustojo. Gal pavargo? Gal šiuo metu viskas, prie ko prisiliesta, atrodo ne taip reikšminga? Išblukę, nutolę...

„Dabar esu kur nors“ – tai jau „persukto“ kultūriño gyvenimo užribis, o gal ir savivoka, kad pagaliau esi laisva dv asia, atsiribojusi nuo dirbtinio darinio „kultūra“ ir pakilusi į sferas, kuriose nėra nei laiko, nei erdvės, nei veiklos, nei vertybinių koordinacijų...

Tik išsivadavus iš visų (!) priklausomybių galima viešai „prisipažinti“: „Aš nežinau dabar, kur esu. Ir man tas nerūpi.“ Ši mintis, ištarta Turino knygų mugėje, panaši į atsainių mestelėjimą L. Donskio laidoje „Be pykčio“ (2007-11-13): „Aš sau neįdomus.“ Kas dar taip autentiškai aitriai, viešai ir atvirai „išpažintų“ skausmingus žmogiškosios būties savivokos jūdesius?

Tiem, kurie retkarčiais lankosi krikščioniškosios segmentacijos areale, tiktu dar ir toks pastebėjimas. Šiuo metu J. Mekas lyg ir neranda atspirties (tai mes matymės ir knygos „Žodžiai ir raidės“ eilutėse) savo veikloje, nes, kaip teigė Stasys Šalkauskis, vien kultūros priemonėm žmogus negali pasiekti „pilno savo gyvenimo atbaigimo“. Saugumo ar išsigelbėjimo (išganymo). Juk Prometėjo portretas ir yra skaudus kultūros žmogaus pralaimėjimas. Jis nukryžiuojamas skausmų dėl pasaulio neteisybės ir savo pastangų padėti žmonėms bejegiškumo. Pozityvus žmogiškosios kultūrinės veiklos „išbaigimas“ galimas tik atsisukus į religinę sferą, teigia filosofas St. Šalkauskis. Bet religines aspiracijas palikime šiek tiek vėlesnėms „studijoms“ kituose rašiniuose. Čia dar papildyčiau S. Vilimaitė dėl pasakymo, kad J. Meko rašymas „be prasmės“, „konstatuoja pačios kūrybos krizę“.

Manau, netgi tame pačiame eileraštyje nuskambantis klausimas „Ar ne viskas jau parasyta?“ nebūtinai yra asmeninės kūrybinės krizės simptomas. Kai visas pasaulis ir tu pats didini tekstų skaičių, gali pradėti abejoti rašymo tikslinguumu ir prasmingumu iš esmės. Mano galva, šiuo konkretiu atveju („ginčo“ dėl J. Meko žodžių tikrosios reikšmės) geriau konstatuoti ne autorius, bet apskritai žmogiškosios kūrybos (ši kartą – žodinės) krizę. Kiekvienas tikras rašytojas kada nors susiduria su kalbos problema, apmasto ją. Pačiunta, jog kalba nepajęgi išreišksti visko, kas glūdi žmogaus sieloe (nors Martinas Heideggeris ir teigė, kad „kalba – būties namai“). Gal žodžio kaip priemonės neigalumo pojūtis inspiruoja nevilties dvelktelejimus („rašau be prasmės ir be turinio“)? O gal tokia nuotaika apima, kai pagaliau nutari „išsivaduoti iš visų egzistencinių ideologijų“ (atsitiktinai prisiminiau orientalisto A. Beinoriaus ištarmę Jurgai Ivanauskaitė skirtame vakare)? Galų gale manykime, kad toks yra J. Meko sarkastiškas požiūris į nugyventą gyvenimą ir kūrybą. Kadaisė jis teigė kitaip: „Ką aš mylėjau? Aš mylėjau / skausmą, / popieri, rašalą, žodžius“ („Dienų raštai“).

Knygos „Žodžiai ir raidės“ „skaitymas“

Čia autorius išryškina gelmines būties duotybes: laukimą, neišspildymą, vienatvę ir lyg apibendrina būties esmę – pasaulyje esame vieni, bet, jei norime ir mokame, galime būti ir su kita!

To buvimo su kita būdas – optimistinė bendrysė, kūrybinio požiūrio, intuicijos, improvizacijos skatinimas...

Dar kartą pervertęs keletą knygos puslapiai staiga suvokiau – o gal iš tiesų šis kuklus gurmaniškas leidi-

Alio BALBIERIAUS iliustracija

nėlis ir buvo sumanytas, kad atsirastų galimybę pasidalinti su bičiuliais tais dalykais, kurie „atsitinka“ bet kurio jautraus ir mąstančio žmogaus kelyje... Minimalistinis kai kurių sielon išsimelkusiu išpūdžiu „bloknotėlis“ (pastabų apie gyveninį santrauka – „užrašų knygeliš“ paraštėse)! Netgi taip išdrįsciau vienu sakinui „ivertinti“ aptariamą leidini.

Paziūrėkime, kaip yra iš tiesų.

Argi žmogaus gyvenime neuzprogramuotas *laukimas*? Džiaugsmo, pilnatvės, laimės... Rojaus dar čia, žemėje. J. Mekas taip pat laukia („tai / lauksiu tavęs“, „pačiame / gale / aš / lauksiu / su / ski / lęs / nemato / mas“, „aš lau / kiu / lauksiu / vis / tikėda / ma / sis“), kartais tai išsakydamas netiesiogiai.

Žmogus – nebaigtinė, stokojanti būtybė. Jis turia pats pasirūpinti išgyvenimu žemėje. Patenkinti elementarius saugumo, egzistavimo ir kitus poreikius. Todėl čia pat ir *neišspildymas* – nuolatinis būties palydovas („prasilenkėm ir / praėjom / pro vienas / kitą“, „jis nuėjo. / aš pasilikau“, „aš maniau / kad / rasiu / bet / ne / ra / dau / aš maniau / kad / ateisi / bet ne / ate / jai“, „aš negirdėjau“, „niekas / man / neateis“, „mes prasilenkėme / kažkur“, „jis niekur / netiko“, „pasiklydės / nepritapęs / kaip / šuo“, „tu kalbėjai – – / aš nesupratau / tu dainavai – – / aš negirdėjau“).

Todėl lieka tik užsidarysti vienatvėje („aš sėdžiu darbar savo / vienišam / kambary“, „sėdžiu vienas / be draugų“, „aš / šią naktį / vienas – – / su šituo / alaus / stiku“, „dabar / jis / verkia / vienas“).

Labai keista, kad šioje knygoje daug *neigimo*: nesupratau, negirdėjau, neatsakiau, neatejai, nebuvo, niekados, nemiegū, nesibaigs, nedainuoju, nesuprantu, nesinori... Paradoksas: gyvenime (savo išore) poetas nuostabiai šiltas ir pozityvus žmogus, o šiose eilutėse gausu nostalgijos, vienišumo ir neišspildymo. Tai rodytų jau ne tokią optimistinę J. Meko nuostatą (?) gyvenimo ir kūrybos atžvilgiu. Gal toks sąmoningas autorius apsisprendimas – dar kartą parodyti, atverti savo sielos ilgesį paprastai ir atvirai, kaip kadaise jis yra „deklaravęs“:

*Zmogaus tikslas nėra gyventi šimtą metų
bet vieną sekundę,
nors vieną sekundę nemeluotai,
tikrai,
iki dugno.*

1961 sausio 2 , „Dienų raštai“

Knyga „Žodžiai ir raidės“ (kaip ir visi kiti poezijos rinkiniai) įrodo, jog J. Mekas jau „šimtą metų“ gyvena nemeluodamas – eina savo širdies taku saugodamas sventas *kasdienybės* apraiškas. Neaugi liksi atsiptvėrēs nuo aplinkos? Mekas nebūtų Mekas, jei vėl nesišveržtų iš melancholiškų svarstymų.

(...) stebuklas
yra
kasdienybėje,

t. y.
kai ji staiga,
trumpom akimirkom,
praplysta
ekstazem!

Štai taip „sušunka“ Jonas iš Semeniškių ir – išgirsta katinėlį („nakty / girdėjau / katinėlį / verkiant“), nori suprasti muselę („maža juoda / muselė / ant stiklo / krašteliu (...) norečiau jai padėt, / bet negaliu įsi- jaust / i jos / psichologiją“), neužmiršta gėlių („palaisciau gėles, / kaip / paprastai, / kas sekmadienis“), pastebi net seklelę („iš kažkur / vėjas / atnešė / šitos mėlynos / gėlelės / sėklą“), žavisi miškais (a, kokios vietas / ten, / miške“), net pakelia žvilgsnį į viršų („aš išdrįsau / pažiūrėt / i / dangų“). Tačiau labiausiai J. Meką žavi *draugystė* ir *bičiuliai*:

A, draugai,
mes stebuklingai
dainavom
vakar, ir draugystė
tekėjo
rojaus kraštais, ir
sakéme,

a, kaip viskas
taip paprasta
ir
stebuklinga!

Dar išblaško ir „užveda“ šokis ir vynas – kaip kitaip, jei susitinki sielos draugus („eikim į pat / šokio / viduri“, „aš geriu / jau / šią vyną (...) tai eikim / jau / pašokti“)! Atrodytų, *paprastos akimirkos*, bet minimalistomis priemonėmis J. Mekas sugeba joms suteikti visuotinę prasmę – filosofinę gelmę.

Saulius Žukas, nagrinėdamas jo filmus ir poeziją, pastebi: „Meko kine į grandinę jungiamos situacijų, epizodų nuotrupos; Meko poeziijoje – atskiri į eilutes surašyti žodžiai. Sie žodžiai gali būti visiškai buitinė frazė, bet tariant juos pamažu su pauze po kiekvieno atsiranda tai, ką galima vadinti poetinė forma“ (S. Žukas. J. Meko filmų ir poezijos analizė // „Baltos lankos“, 1998 (10).

Gediminas Jankauskas, rašydamas apie J. Meką, taip pat akcentuoja ši labai reikšmingą įvairiapusio žmogaus kūrybinį bruožą: „Savo asmeninius išgyvenimus jis paverčia žmogiškosiomis meninėmis kategorijomis“ (G. Jankauskas. „Autobiografija žmogaus, kuris neše praeitį savo akysę“ // „Nemunas“, 2006 11 09, Nr. 39).

Galima būtų sakyti, jog taip daro kiekvienas kūrėjas, bet mano improvizuotai „nagrindžamas“ (oi, kaip nepatiktū pačiam J. Mekui šitokios nesamonės!) asmuo tai „atlieka“ ypač specifiškai. *Mazų dalykų tiesa* – štai kur slipy išmintis! Ir apie tai – puiki citata visai iš kito konteksto: „Jauni žmonės mėgsta, kas įdomu ir nepaprasta, nesvarbu, ar tai atitinka tiesą, ar ne. Brandesni protai mėgsta tai, kas tiesoje įdomu ir neradžiuoti. Subrendę protai mėgsta tiesą ir tada, kai ji atrodo paprasta, naivi ir kelianti nuobodulį, nes jie yra pastebėję, kad didžiausia išmintis dažniausiai slipy nai- viuje tiesoje“ (R. Gary).

Bet grįžkime prie knygos „Žodžiai ir raidės“. Jei bandysime toliau testi „hipotezės“, jog ši knyga yra gyvenimo ir rašytinės kūrybos „fluxiškas“ ar dzeniškas „apibendrinimas“, aiškinimą, pastebėsime, kad autorius lyg atsišveikindamas dekija angelams („aciu jums / visi / angelai / už visus / šnabždėjimus / pastumėjimus (...) / aciu kad / atėjau / ligi / cia“) ir gyvulėliams („o, aciu jums, / maži / gyvulėliai, / aciu, kad palaičiot / mane, / nepažindami“). Padėka jaučiamai kiekviename sutiktajam – „kitam“, ar tai būtų gamtos epifanija, ar atsikiltinio praeivio manifestacija. Pabai- goje, priešpaskutiniam vaizdelyje, J. Mekas vėl kulkiausiu būdu bando reflektuoti *poeziją*. Neva viskas, ką jis rašo, yra nereikšminga ir...

Tas nieko neturi
bendro su

kas paprastai vadinama
poezija. Visai
Ne.

Ne pirmą kartą autorius teigia (kalba ir rašo), kad kuria netikrą poeziją, tik šiaip rašinėja. „Dienų raštuose“ viename skyriaus „Laiškai“ etude bando „rimta“ įvardyti tą savajį „žanrą“:

(...) Aš nieko bendro su poezija
jau neturiu. Aš tik rašau savo
draugams šią dokumentinį laišką,
dokumentinę poeziją, sakysim. (...)

(Lyg tyčia ant stalo guli atvertas Friedrichas Nietzsche, tiksliau – jo knyga „Žmogiška, permelyg žmogiška“, ir kaip tik toje vietoje, kur „reikia“: „Geriausias autorius bus tas, kuris gėdijasi tapti rašytoju.“)

Vis dėlto šis nuostabios tolerancijos ir jautrumo kultūros pasaulio žmogus tiki poezijos verte ir reikšme: „poezija išliks, / taip kaip / ilgesys, nostalgija, / svajonės.“ Tik neaišku, kurių menininkas turi galvoje: „tikraj“ ar savo (beje, kažkada jis yra sakęs ir taip: „be poezijos / kaip be / bažnyčios“)? Neaugi J. Mekas nejaučia, kad jo eilės yra puikios miniatūros menkiausios gamtos detalės ar mažiausio sielos virtelėjimo temomis? Turbūt vis dar abejoja, kitaip nerašytų: „nedainuoju nei / apie / meilę nei / mirti. / be garsvycių / mano poezija. / nieko / nesuprantu, tik / ilgiuosis“...

Apie gyvenimo prasmės problematiką autorius prasitaria vos keliomis eilutėmis – santūriai, glaustai ir paprastai (tačiau radikalai nuogai): „visos išvados / jau / padarytos“, o kitoje vietoje:

Aš maniau
kad rasiu

bet
ne
ra
dau

Ir dar: „kas / kodėl / ko / t / aip / išėjo / kam (...) kas / at / sakys.“

Neatskleidžia mums, „skenuojantiems“ tik malonumas, reginius ir daiktus *etc.*, gyvenimo formulės, nors tu ką. Lygiai kaip ir Vizualių menų centro atidarymo metu: „Jūs turite klausimų? Aš neturiu atsakymų!“

Sakydamas „sudušiu vėl“ J. Mekas atvirai konstatuoja visa ko efemeriskumą, nebaigtumą, nesaugumą ir dėl pabrėžiamo pažeidžiamumo atrodo ypač artimas Vytautui Mačernui, kuris bandė gyventi dūžtančiose formose („praeinančiam pasaulyje praeisiu, / kasdien sudužamas, bet išdidus“).

Knygos „užsklandoje“, pažymėtoje P. S., yra tik vienos eilėraštis (jį skaityti siūlyčiau skambant Bobby'o Mcferrino kompozicijos „Invocation“ 1 min. 47 sek. ilgio atkarpelei – tegul tai bus mano speciali „fluxiška“ intrigą skaitytojui), panašus į trumpą nugalėto gyvenimo „klipuką“. Tai – fantastiškai graudus, paprastas ir kartu filosofiškai gelmiškas etudas! Pavyzdys, kaip galima taupiai ir ramiai pasakyti visą tiesą apie ištisą žmogaus gyvenimą.

Nors patys paskutiniai knygos žodžiai yra „pasikūkio / damas / vienas“, negaliu tvirtinti, kad tai – absoluti J. Mekas „išvada“ ar rezignacija. Ši žmogų nuolat matau „kelyje“ – lietuviškai davo ista iš Niujorko, einantį „iš kažkur į kažkur“. Juk toks yra menininko „stilius“ – būti neužbaigtam:

(...)
atrodavo viskas
be
galo

ir vis iš
naujo
(...)

10 Kūryba

Petras VENCLOVAS

Kitas aš

Vlado BRAZIŪNO nuotrauka

Žingsniuodamas senamiesčio gatvele, pamačiau tą žmogų. Ši kartą neišsiusuksi! – pagalvojau. Nusiteikiau ryžtingam pokalbiui. Palengva artėjome vienai prie kito: po valandėlės turėjome susitikti akis į akį. Tačiau tą akimirksnį, kai suprato, jog tai aš, vyriškis staiga pasisuko ir nérē į tarpuvartę. Sparčiai priėjau tą vietą, apžiūrėjau storas eglute sukaltais vartų lentas, trūktelėjau aprūdijusią kalvio darbo grandį. Jokių ženklių, kad čia galėtų išmukti žmogus. Gal net niekas čia nevaikščiodavo. Tarsi vyras būtų pavirtęs į šešelį ir prigludęs prie saulės neapšviestos aptrupėjusios mūro sienos.

Kodėl jis manęs vengia? – paklausiau savęs. Pašikalbėjė galbūt ką nors išsiaiškintume. Negali būti, kad neatpažintų: juk jau daug metų, ar ne nuo universiteto laikų, vis kur nors susitinkame, tik kol kas man nė karto nepasisiekė su juo šnektelelti.

Ūmai prisiminiau, kad rytą, išeidamas iš namų, žvilgtelėjau į sieninį kalendorių: birželio 29 diena. Nusmelkė nesmagi nuojauta, bet neįstengiau jos suvokti: tarsi turėtų kas nemalonaus nutikti. Bet juk pernai tą žmogų mačiau irgi birželio 29 dieną, pamaniau. Plaukėm turiniui laivu iš Kreto į Santorino salą, viršutiniame denye buvo daug žmonių, instinktyviai gržtėlėjau ir išvydau jį. Vilkėjo mėlynus sportinius marškinėlius, mūvėjo šviesius šortus apvipusiomis kišenėmis. „Žiūrėk, – tariau žmonai, – ar matai tą vyra?“ Ji pasekė mano žvilgsnį, bet nesuprato, apie ką sneku. „Na, ta!“ – nekantravau rodydamas smakru. Ji vis tiek nepastebėjo, iš ką reikėtų atkreipti dėmesį. Rankose laikiau fotoaparata, nukreipiau jį į vyriški, kiek įmanoma priartinai vaizdą ir paspaudžiau mygtuką. Dėl visa ko patikrinau kadra ir nejučiom keiktelėjau: matyt, paskutinę akimirką vyriškį užstojo aukšta stambi moteris su plačiaakraštė skrybėle. Toje vietoje jau būrėsi keli linksmai nusiteikę žmonės. „Nueik ir pažiūrėk“, – paprašiau žmonos. „Kas ten yra?“ – „Pati pamatysi.“ Žmona tingiai pasiraivė, nenoromis pakilo iš patogios kėdės ir nužingsniaivo prie laivo borto. Po valandėlės gržo suglumusia veido išraiška. „Man pasirodė, kad ten esu aš“, – atsakiau į nebylyjus klausimą. „Snūstelėjai, ar ne?“ – šyptelėjo ji. Nepanorau ginčytis.

Pagalvojės nustebau, jog ši vyra kaskart sutinku birželio 29 dieną. Turbūt kasmet. Kas per velniau?! Puikiai prisimenu, kad prieš trisdešimt metų po senosios lietuvių literatūros egzamino ėjau Universiteto gatve ir pamačiau tą vaikiną. Iš netikėtumo stabtelelėjau, o jis, tarsi nepastebėjęs manęs, prasliūkino pro šalį. Po metų mūsų žvilgsniai susidurė Katedros aikštėje. Jaunuolis staiga pasuko į Sereikiškių parką, anuomet vadintą Jaunimo sodu. Dar po metų išsitikinau, kad jis nenori turėti su manimi reikalų: Centriniai gastronomės prie aukšto staliuko gérė kavą, o aš atsistojau šalia ir pasisveikinai. Dėbtelėjo į mane, kažką sumurmėjo ir, palikęs puspliūnį puodelį kavos, paskubom pasišalino. Nelyg drovi panelei, kuriai neduoda ramybės įkyrus gerbejas. Rudenį persikėliau gyventi į Laikinają sostinę ir nebesitikėjau kada nors jį sutikti. Gal net buvau pamiršęs, pasamoningai priskyręs jį prie Vilniaus magijos ar keistybų. Kitą vasarą apstulbau išvydęs, jog Laisvės alėja tiesiai į mane atžirglioja šis žmogus. Tą dieną pirmą kartą toptelėjo mintis, kad jis persekioja mane, kad tyčia pasimaišo mano kelyje, gal net geidžia piktą. Tatai pasikartojo ir kitąmet, nors veiks-

mo vieta buvo kita – Žaliakalnio turgus. Mano įtarimai padidėjo: be abejo, šis vyriškis yra blogio gun-dytojas. Tarsi šmékla pasirodo mano akims ir vėl išnyksta, tačiau per kelias akimirkas sujaukia dvi-sios dugne slūgsanti purvą. Kaip tik tuo metu buvau bepradėdės įjunkti į svaiguosius gérimus; tarnyboje laukdavau menkiausios užuominos ir tuoju pasiūlydavau nukakti į kitapus gatvės esančią parduo-tuvę; susigrūdė į ankštą kambarėlį, kuriame stūksojo dvių metrų dydžio kopijavimo aparatas, vadina-mas „Era“, paskubomis išgerdavome du ar tris bu-telius vyno; kiti grždavo prie darbo, o aš prasélin-davau pro direktorės kabinete duris ir, išsprūdės į gatvę, patraukdavau į „Rambyną“ aludę. Priežasties vartoti alkoholinius gérimus tarsi ir nebuvo, tad, iš pradžių dar pasisaipydamas iš savęs, vėliau visiškai rimtai pradėjau galvoti, jog čia nebus apsieita be blogos to vyro valios.

Prašviesėjimo metu suvokdavau, kad mistifikuoju, norédamas užgliaustyti savo paklydimus, kad visa tai vyksta buitiniam lygmenyje ir negali turėti pa-stebimesnio poveikio mano psychikai. Na, gerai, svarstydavau, yra toks žmogus, kaip du vandens lašai panašus į tame, tikriausiai tatai žino ir jis, bet ne-nori su tavimi bendrauti: jam gal nemalonu žiūrėti tarsi į veidrodį. Todėl vengia susitikti. Tačiau vis tiek susitinka! – sprigtelėdavo mintis. Vieną, bet ne daugiau, kartą per metus. Kodėl? Gal jis daugiau žino apie mane nei aš pats?

O gal tai vien gryni atsitiktinumai? – vėl pagal-vodavau. Galbūt mes tik išoriškai tapatūs, o dvasiškai niekuo gyvu negalėčiau pavadinti jo *alter ego*? Juk galėjo gamtoje arba pono Dievo kanceliarijoje įvykti klaida: taip ir atsirado du vienodi egzemplioriai. Bet vienas jų turėtų būti tikrasis, o antras – dublikatas. Nesiųau ką nors atkartojantis. O jis? Tu-rečiau būti ramus, nereaguoti į tuos kasmetinius pa-simatymus, nepinklioti mintyse įvairiausią versijų. Bet jeigu aš vis dėlto esu dublikatas, kažkokio pa-slappingo asmens veidrodinis atvaizdas? Ir viską da-rau, kaip jis nori? Niekas nuo manęs nepriklauso; arba viskas vyksta sulig jo valia?

Antra vertus, materialius pradas negali lemti dva-sinių, dorovinių, etinių asmenybės savybių. Nors tvir-tinama, kad tam tikra žmogaus išvaizda liudija, tarkim, jis esant žudiką arba atvirkšciai – švelniasieli, vagi arba skaistuoli. O labai ižvalgi akis galinti nu-spėti, jog tas ar kitas individas baigs gyvenimą savi-zūdybe. Tatai leistų teigti, viena, kad dvasinis žmogaus pasaulis vis dėlto priklauso nuo materialaus kūno pavidalo, antra, kad esame kokio nors sumanymo ar plano veikėjai. Paprasciau tariant, kokio nors mechanizmo detalės. O mechanizmą galime išsivaizduoti kaip tam tikros visuomenės sluoksnių arba visą visuomenę, netgi suteikiant jai žmonijos prasmę.

Kartkartėm nugirdavau kalbą apie paralelinius, analogiškus pasaulius. Esą ten viskas kaip ir pas mus: kalnai, ežerai, vandenynai, salos, vasaros ir žiemos, lietus ir perkūnijos. Bet svarbiausia, kad ten yra tokie pat žmonės kaip ir cia: veidrodiniai mūsų atspin-džiai – tapatūs ne tik savo materialiu pavidalu, bet ir mintimis, jausmais, pasaulėjauta. Ir dirba lygiai tokius pat darbus. Gimsta ir miršta tą pačią akimirką. Po mirties apsikeiciama pasauliais: mes atgimstame ten, o jie cia; persikėlimo metu viską pamirštame, todėl ateiname tarsi į naują, niekada nepažinotą pa-

saulį. Nebuvau linkęs rimtai vertinti tokį iliuzinių vaizdinių, tad ir labai norédamas negalėjau patikėti, kad, tarkim, tas žmogus, veidrodis mano atvaizdas, kokiu nors būdu, per klaidą ar panašiai, atklydo į šį pasaulį. Juk turėtų būti lygiai toks pat kaip ir aš ne tik materialiame, bet ir dvasiniame lygmenyje; elgtis ir daryti tą patį, ką ir aš darau. Vadinas, dirbę bibliotekoje, abėcėlės tvarka dėliotų šiurkštus kartono kortelles, šnekėtų su mūsų merginomis, gertų vyną ankštame pusrūšio kambarėlyje. Turėtų susilieti su manimi, būti aš. Arba aš turėčiau būti jis. O tai jau protu nesuvokiami dalykai.

Siaip ar taip, vis dėlto jaučiau, kad čia žaidžiamas kažkoks žaidimas. Aš jo taisyklių nežinau, vadinas, jas žino jis. Be abejo, jo iniciatyva įvyksta susitikimai, susidūrimai, tačiau po kelių akimirknių jis išnyksta, dingsta, prapuola. O štai šiandien paaškėjo, kad tatai atsitinka kiekvienais metais tuo pačiu laiku, tą pačią dieną ir gal net tą pačią valandą. Tik vieta siėk tiek pakeiciama: galbūt priklausomai nuo to, kur tuo metu būnu arba nesuvokdamas kaip, bet manydamas, kad savo valia, atsiduriu. Gal net atklydau gyventi į Laikinąją sostinę, nes taip sumažėtės tas žmogėnas? Juk niekada neplanavau išsikelti iš Vilniaus.

Sugulmęs gožinai senamiesčio gatvele, kuri tu-rėjo atsiremti į bažnyčios šventorių. Gerai, pasėdėsi ant suolelio, kad apsiraminčiau. Dar kartą pamé-ginai prisiminti visus susitikimus su tuo vyru. Jų tu-rėtų būti trisdešimt. Tieki daug? Gal kad nepamirščiau, kad galiausiai suvokčiau, jog kažkas man nori-ma įteigti? Kad pernelyg neišpuikčiau, jog esu vie-nintelis egzempliorius? Unikumas? Tuo būtų galima patikėti, jeigu būčiau kuo nors ypatingas, kuo nors išsiskiriantis. Išrinktasis. Bet juk esu niekas, niekuo nepasižymintis popierelių kilnotojas. Vis dėlto antro tokio negali būti. Nebent mes būtume dyvniai. Tačiau tatai turėčiau žinoti. O jei nežinau? Jeigu jis gimė negyvas arba netrukus mirė po gimdymo? Ta-da, blaiviai mąstant, jo neturėtų būti. O jeigu vis dėl-to yra?

Supratau, jog protaudamas nieko neišsiaiškinsiu: esu tarsi užburtame apskritime – kad ir kur eiciau, iš visų pusų atsitenkiu į žinojimo ribą. Kas lieka, kuo galiu kliautis? Nuojauta, tam tikrais ženklaus, pasam-onės signalais, psichinėmis asociacijomis? Bet geriausia būtų visa tai pamiršti, nesileisti provokuo-jam, nebandyti rasti kokio nors paaškinimo.

Vasaros metu mintis apie antrininką nuslopindava-be didesnio vargo. Kartais netgi pajégdavau įti-kinti save, jog tai – tik vaizduotės padarinys, kokių nors sąvokų ar paprasciausią žodžių asociacija, kad nebuvu tų trisdešimties susitikimų, kad aš juos prasi-mianiu. Tačiau rudenį, ypač naftimis, kai pabundi lyg kieno pažadintas lygiai pusę penkių, apimtas slogios nuojaudos, – širdis daužosi, delnai prakaituoja, – jau nepajégdavau apie ką nors kita galvoti. Brūz-gynai, žabangos, glitėsiai, graužatis. Gal jis užsimaukšlina kaukę, norédamas mane prisivilioti? Po-mirtinę kaukę, iškreipiančią tikruosis bruozus? At-pancijoja baimę, kurią nuo pat gimimo slepiu savo kūno inde ir tramdua lyg cirko žvérų? Ir lieku nuo-gas prieš savo tikėjimo karštį ir netikėjimo speigą. Vienišas it žolė prieš vėją. Istumia į transą ir proto aptemimą, kad nebesuvokčiau, kas esas? Priverčia skaičiuoti menamus metus, kurių aš dar tikiuos?

ba nebesitikiu. Žemina, tyčiojasi, myga paklusti, prasti save, pavirsti įrankiu piktose rankose arba anonomu, atkartojančiu nežinia ką? Gal net materialiai išskaidyt? Kristi ir kristi bedugnė tušumon, rankomis ir mintimis mėginančių įsitverti į nieką?

Pavasari pradėjau laukti susitikimo. Nebeleisiu taip lengvai išsisukti, pasakysiu viską, ką apie jį galvoju, išrešiu į akis, nusijuoksiu į veidą. Jokių kvailų žaidimų, užuominų, nesuprantamų ženkli! Arba atverstos kortos, arba... Gana mulkinti, slėptis už antrininko kaukės. Aš esu aš, jis yra jis! Gal dar menkesnis už mane.

Tačiau birželio 29-ąją staiga nutariau niekur neiti iš namų. Buvo šeštadienis, saulėta diena. Žmona šiek tiek suirzo, kai pasakiau, jog neketiniu važiuoti pas jos seserį į užmiestį. Žinojau, kad sutiksū jį. Išsigandau? Ne. Tiesą sakant, supratau, kad nieko iš mano sumanymo neišeis: antrininkas pradings, man dar nespėjus žodžio ištarti. Atsiverčiau kompiuterį, valandėlę spoksojau į mo-

nitoriaus amalgamą. Sumaišysiu jam kortas, visą dieną praleisiu klaidžiodamas po infernalę, atsiprašau, internetinę erdvę. Tikiuosi, jis ten neįgudrins man pasirodyti. Vakare pajutau net šio ką tokią palaimą: jeigu atsitiktinumą grandinėje pašalini nors vieną grandį, veiksmo tikimybė artėja prie nulio. Jeigu rytoj ar kitą dieną jį sutiksū, vis tiek jau bus pažeistas laiko faktorius, išardyta mistiškoji tvarka. Ir, tarkim, burtų sistema nesuveiks.

Pirmadienį tarnyboje atsiverčiau miesto laikraštį. Mégstu prieš darbą peržiūrēti bent jau antraštes. Priešpaskutiniame puslapje žvilgsni pritraukė juodai ižreminta mano nuotrauka. Kokia čia velniaua? Valandėlę apstulbęs spoksojau, nepajégdamas perskaityti šalia esancio teksto. Galiausiai supratau, kad tai nekrologas. Bet juk aš dar gyvas! – susigūžiau nuo šiurpulių, ūmai pradėjusių laktysti po nugarkauli. Kas galėjo šitaip pasityčioti iš manęs? Antrininkas? Taip, tai jis! Vaclovas Petrokas. Š. m. bir-

želio 29-ąją, savo gimimo dieną, netikėtai mirė gydytojas kardiologas Vaclovas Petrokas. Nusiušoštės sudrékusius delnus į kelnių klešnes, pradėjau skaityti atidžiau. Gimimo metai tie patys, baigė Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą, dirbo Kuno medicinos universitetu klinikose, parašė mokslinių darbų, kartu su kitais tyrinejo ūmius miokardo infarkto priepliuolius, buvo aktyvus, visuomenės ir t. t. Visa ta beletristika man neįdomi. O i tai reikėtų atkreipti dėmesį: *Velionis pašarvotas Ramybės parke, atsisveikinimas iki 11 val., karstas išnešamas 11 val. 30 min. Laidotuvės Karmėlavos kapinėse. Dar galėčiau spėti, bilstelėjo į smegenis mintis.*

Antrininkas. Tikrai jis. Be jokios kaukės. Mirė ir bus palaidotas. Kas dabar bus? Kas dabar bus man? Argi šeštadienį, niekur nešeidamas iš namų, būsiu nuskirtęs ryšį, siejusij Vaclova Petroką su gyvenimu? Mirė savo gimimo dieną. Gal net tą valandą, kai turėjome susitikti. Atrodytų, tie pasimatymai jam buvo būtini. Kad išgyventų. Atliktų savo nelabai svarbius darbus. Nejaugi net tarp svetimų žmonių gali būti toks stiprus tarpusavio ryšys? Argi mes taip priklausomi vienas nuo kito? Susieti nesuvokiamais santykiais, mums net nežinant. Netgi priešinantis.

Naturejau šeštadienį vengti susitikimo, grybštėlėjo sąjinės priekaištias. Bet man nusibodo žaisti gūžynes, atkirtau. Noriu žinoti, suprasti, išsiaiškinti. Neatspėta mišlė visus erzina. Nepaisant to, kas ją užminė – Dievas ar velnias.

Jis negalėjo būti mano dvynys, nes aš gimės rugpjūčio 29-ąją. Lygiai trys mėnesiai. Ką tai reikšt? Ar kad esu gimdymo metu mireb dvynys ir po trijų mėnesių atgimës kitame Lietuvos pakraštyje? Todėl priklausomas nuo jo? Po velnių! Man visiškai nepatinka būti kažkokio daktariukšcio dublikatu. Nesvarbu, kad jis buvo daugiau pasiekęs. Dabar aš likau vienas toks, su niekuo nesusisaistęs. Nebeperekionamas, nebestebimas, niekam neatsakingas. Pagaliau laisvais elgtis kaip tinkamas. Galėčiau net nuvažiuoti į Karmėlavos kapines ir, kai artimieji verks, o aplinkiniai bent jau nutaisys liūdnas fizionomijas, piktai nusišaipęs, padėti ant kapo dygliuotą kaktusą. Nemanau, kad būčiau atpažintas.

Iš koridoriaus, dvelkdamas dūmais, sugrižo bendradarbis. Turbūt pastebėjo apdujusių mano veido išraišką ir ant stalo išskaidytą laikraštį.

- Kas čia taip tave sudomino?

Pastūmiau jam puslapį su nekrologu.

- Argi šitas žmogus nepanašus į mane?

Vyriškis pastudijavo Vaclovo Petroko nuotrauką, paskui įdėmiai nužvelgė mane.

- Yra panašumų, tikrai yra. Gal giminė?

- Ne. Pirmą kartą matau, – šiek tiek sudvejojęs pamelavau.

- O aš, regis, jį pažinojau.

- Pažinojai? – staiga susidomėjau. – Koks jis buvo?

- Tik šiek tiek pažinojau: kelis kartus buvau nuvežęs motiną pas jį į polikliniką. Malonus, inteligentiškas, kantrus, nes išklausė motinos, kaip ir visų senų žmonių, sapoliojimus. Ak tiesa, nieku gyvu neįsūliau vokelio su pinigais.

Matai, koks! – piktdziugiskai šyptelėjau. O aš būčiau paėmęs. Išsilavinęs, gerų manierų, siekė mokslininko karjeros. Dievo avinėlis! Nebuvau ir nenoriu toks būti: man tokie žmonės įtartini – tarsi gyventų ne savo gyvenimą.

Po pietų, nuėjės į saugyklą pasiūmti prireikusios knygos, ūmai pagalvojau: o jeigu tai buvo lošimas tuščiomis kortomis, ir viskas – tik parodija, imitavimas? Kas tada buvo iš pat pradžių, prieš trisdešimt vienerius metus? Ir kas galbūt dar ir dabar tėiasi? Juk lošti galima ir su pačiu savimi, net nenutuokiant apie tokio žaidimo taisykles – mėgėjiškai, šiek tiek improvizuojant, kartkartėm tarsi netyciom apgaudinėjant save. Tik nežinia, ką reikia tokiu atveju užstatyti: savo irzlių būdą, nepasitikėjimą aplinkiniais, vaizduotės stoką? O gal paprasciausią atsainumą, kasdienybės nuotrupas, saujoje sugniaužtą buities žvyrą? Kad pernelyg nenusiviltum, pralošęs sau pačiam.

Alio BALBIERIAUS iliustracija

12 Kūryba

Liudas GUSTAINIS

Plaktukai kala smilkiniuose

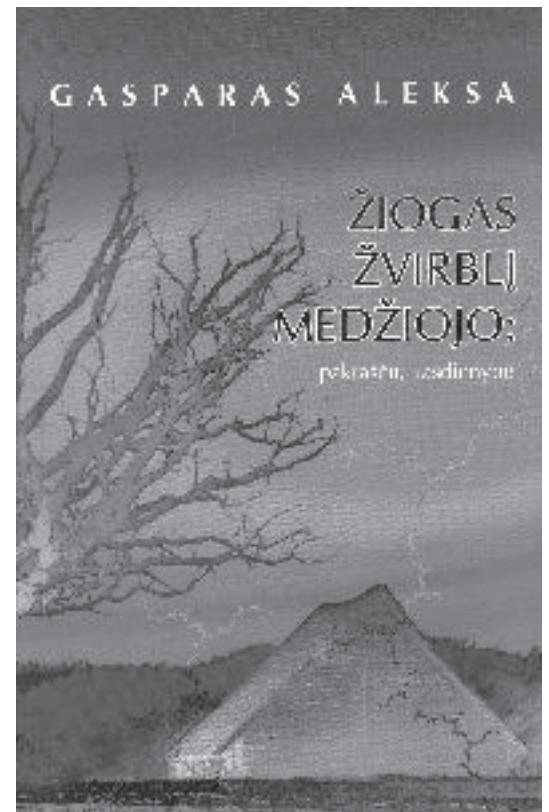
Gasparo Aleksos tekstus suvokiu kaip tris viename. Kad pagrįščiau savo mintį, pateiksiu tokį pavyzdį: Petro Cvirkos premija apdovanotą G. Aleksos publестиinių-meninių tekstu rinkinį „Žiogas žvirblį medžiojo: pakraščių kasdienybė“* nogisi palyginti su šieno kauge, kurią žmogus iš pievos arkliais gabenasi namo. Šieno vežimą lengviausia suvokti kaip visumą, bet galima jį mąstyti ir dalimis: visų pirma tai šienas, arba mintys, kuriomis autorius siekia pasidalinti su skaitytoju, paskui – šieno kvapas, arba meninis minčių apvalkalas, ir pagaliau tai, kas lieka provėžose: nesugaudytis, nesutvarkytis, ant kelio išbarstyti šieno (teksto, minčių) galai, arba pabirias, patenkancios į regos lauką vežimui nuliningavus pirmyn.

Kadangi Petro Cvirkos premijos įteikimo iškilmės jau praeityje, apie pabirias, manau, šiandien daug ir nekalbėsime. Teisybė sakant, vaizdingiai ir smagiai būtų jas vadinti šienolėmis. Tai arčiau tiesos, nes mūsų dėmesio objektai – ne materialiai apčiuopiami dalykai ir ne tai, kas lieka atsijojus gerajį tekstą, o at-

virksčiai – tai, ko pritrūksta, ko negali įvardyti: panirdamas į istorijos pradžią svaigsti nuo kalbos grožio ir turtinges teksto dvasios, o rašinio pabaigoje, pasitai-ko, sutrikęs trypinėji ir nežinai, kurį čia šiaudelį (pa-straipą, sakinių) pakelti, o kurį nuspirti į pagriovį kaip nereikalingą. Tuomet suprantį, jog pro pasakojimo vežimo tarpus išsibarstę minčių trupiniai, arba nakties vėjo išdraskytos šienuočės, ne toks jau ir blogis – tegu ir skaitytojas suvokia, kad gyvenimas žavus ne tik užbaigtais minčių viražais, bet ir nesibaigiančiomis tobulumu paieškomis.

Taigi pirmiausia apie tai, kas jdomiausia, kas autoriui svarbiausia: apie gabename šieną – mintis ir klaušimus, kurie tarytum „plaktukai kala smilkiniuose“ neleidžia rašytojui ramaiai vartytis pataluose.

Trumpos G. Aleksos istorijos, nors tiksliau būtų jas pavadinti tiesiog apmaštymais prisėdus ant akmens šalia gyvenimo viškelio, patraukia atvirumu, nuoširdumu. Autorius be kabucių išsako tai, ką visi žmonės nutuokia, tačiau tyli, nes nežino, kaip būtų galima pakeis-

ti situaciją. Visi G. Aleksos pasakojimai paveikūs: ne kartą, aptikęs skaudžią tikrovės detalę, krūpteli, kūnas net pagaugais nueina. Kaip pavyzdį paminėčiau išpudingą pirmajį antrosios dalies tekstą „Tėvo diena“. Stai kelios ištraukėlės:

„Per vokiečių okupaciją žydšaudžiai, o po karo stribai ir enkavedistai mano gimtinėje pusvelčiui pardavinėjo nužudyti ar ištremtųjų daiktus... Iki pat mirties Tėtė svetimo turto pasigviešusių žmonių neužmiršo, o jų vaikų ir vaikaicių prasigérinė, ligas ar nusigvenimą laikė tėvų nuopuolio tėsinį“ (p. 81).

„Juk reikėdavo važiuoti į miškus ir laukti, kol baigsis skerdyne. Po to girti išsigimėliai nelaiminguju kūnus už kojų pririšdavo prie vežimų, patys suvirsdavo į ratus ir liepdavo botagu paraginti arklius. Žuvusiuju partizanų galvos skaudžiai trinksėdavo į viškelių žvyrą“ (p. 81).

„Vis dažniau prie Sekminiu stalo daugelyje šeimų tėvo arba motinos kėdės stovi tuščios“ (p. 83).

Užtenka kelių detalių, ir prieš akis – tragiska tau-

Miglita KAŠÉTIENĖ

Pretenzingas solipsizmo atvejis

Tai trečioji Daivos Po(vilaitienės) knyga, kurios su-

talpinti į tradicinius žanro rėmus, ko gero, neįmanoma. Ankstesnėse labai pretenzingos autorės knygose („Protoevangelija“, 2009 m., „Eoso signatūra“, 2010 m.) dar galima ižvelgti poezijai artimą formą, šiuo atveju tekstas priartėja prie poetinės prozos, tačiau vis tiek jį įvardyti tik kaip poeziją ar prozą būtų sunku. Vis dėlto reikia pradeti nuo bendriausio apibūdinimo, kad skai-

tytojas suprastų, apie ką, liaudiškai tariant, kalbama.

Knygos pavadinimas, pasak autorės, neištariamas balsu, jis – suvokiamas. – Tai kategorinė kriptograma, susidedanti iš trijų simbolinių jungčių: №* – neapibrėžtumo, / – proporcijos ir o – amžinojo ciklo. Šią kategorinę kriptogramą tiesiogine šio žodžio prasme skaitytojas turės iššifruoti. Žodžiu poetinis fraktalas sandūra,

kaip teigia autorė, išreiškia naujos poetinės kalbos galimybę. Iš pažiūros nuoroda *fraktalas* nedaug ką pasaiko, nes tai – matematikos šaka, nagrinėjanti netiesinių, realių ar kompleksinių atvaizdžių iteracijas. Sudėtinga? Skaitytojui, norinčiam perprasti Daivos Po knygą, teks prie to priprasti.

Leidinį plačiaja prasme drįsciau pavadinti projektu. Regis, autorė gerai išmano komercines knygų pardavi-

tos istorija. Drauge tai ir nebylūs valstybės griūties, susinaikinimo ženklai: besaikis alkoholizmas, vagystės, melas, savižudybių, emigracijos bangos. Trumputės tragiškas istorijas autorius dėlioja tarytum mozaiką, jo samprotavimai keičiasi kaip besisukantis kaleidoskopas, skaudūs tikrovės vaizdai neleidžia rašytojui likti nuošalėje, jis nepajęgia tylėti, įvardija tai, kas akivaizdu: „(...) kuo toliau tobuleja ir didėja įvairios žmogaus galimybės, tuo stipriau žmogus naikina savo dvasią“ (p. 89).

Todėl Gasparas ne tik pasakoja, bet ir klausia: kodėl? Ar tai tik Briuselio ir / ar Amerikos politikos pasekmė? O gal ir Amerika su Europa, visa Vakarų civilizacija, galuoja dėl tų pačių priežascių? O jeigu taip, tai kokios jos? Ar gali G. Alekša ar kuris nors kitas autorius suvokti tikrasias šiu reiškinį priežastis, jei per visas *media* priemones kylantys informacijos burbulai užgožia visa, kas vyksta iš tikrujų? Juk jeigu nesupranti reiškinį radimosi priežasties, lieka tik apatiškai skaičioti piktžolių viršunėles – nesvarbu, kad per naktį jos atauga.

Ne taip seniai internetinėje erdvėje beveik nepastebėta šmékštėlojo profesoriaus Vytauto Landsbergio ižvalga: „Taigi doros Lietuvoje nebeliko, ko norėti?“ Lyg aidu atsiliepdamas į šią mintį, G. Alekša cituoja Andrių Martinkų: „(...) tautos pareiga – priešintis vaku mirties kultūros agresijai“ (p. 122). Panašiai skamba ir paties rašytojo išvada: jis retsykiais užsimena, kad į valdžią renkami žmonės, kurie nesilaiko Dekalogo, o kitoje vietoje randame, kad „mylēti žmones ne kiek-vienas sugeba“ (p. 139).

Pabiros išvados tarytum šienuočias taip ir lieka švytuoti tamsoje be aiškaus atskymo, todėl knieti autoriaus paklausti: ką reiškia gyventi pagal Dekalogą? Ar apskritai įmanoma jo laikytis, jeigu širdyje užgeso meilė? Juk visos nelaimės ir absurdas tik dėl to – kai meilė pasibaigia, bendruomenė turi išsiskirstyti. Ne padės nei akmenyje iškaltas Dekalagas, nei komunizmo statytojo kodeksas. Šios minties teisingumą liudija nesulaikoma Vakarų civilizacijos, taip pat ir Lietuvos, griūtis – visos kitokios pastangos yra bergždžios. Galima piktintis žmonių noru žudyti, bėgti iš namų ar grobti svetimą turtą, lakstyti apsikarsčius sprogmėnimi, tačiau tai beviltiška bei trumparegiška, ir akivaizdu, kodėl – pirmiausia derėtų suglausti galvas ir pradeti mąstyti, kaip atgaivinti meilę sau ir pasauliu. Kaip tai padaryti? Manau, visi žino, tik niekas nedrįsta, o gal gėdijasi sustoti ir saves paklausti: o iš kur ir kaip meilė atsiranda? Jos šaltinis amžinas ir nesibaigiantis, tik reikia i ji atsigrežti, rieškučiomis pasisemti ir atsigerti: dieną naktį galima gaivintis, nie-

mo paslaptis: čia ji panaudojo medijų teikiamas galimybes, paratekstinius elementus, kurių, manyčiau, knygoje ryškūs pervažiš. Svarstant apie medijas, galima pradėti jau nuo kalbos – elementariausios informacijos perdavimo priemonės, nes tekstas parengtas ne tik lietuviškai, bet ir angliskai (i anglų kalbą vertė Lili Ame). Vertimas, mano nuomone, ne mažiau pastangu pareikalavęs darbas nei pačios autorės kūryba. Vis dėlto idėja gera, šito nepaneigsi. Antras pliusas, knygai suteikęs bimedialumo kategoriją, – kompaktinė plokštėlė, kuriuoje – subtili Ramūno Jaro muzikinė teksto interpretacija fortepijonu ir klarnetu (gaila, kad trukmė tik 8 minutės, nes knygai perskaityti neužteks ir 8 dienų). Bet raminanti muzika iš tiesų slopina perdėm girodžišką tekstą.

Paratekstinių elementų – virselis, grafinė puslapių jungtis (*Julia aibės* aplinkos vaizdas – aibė tašku, kurių spalvos intensyvumas proporcings pabėgimo iš egzistavimo sritis greičiu), įvadinis dr. Ramučio Karmalavičiaus straipsnis – iš anksto nuteikia skaitytojai, kad teks paplusėti, kad prasmės reikia ieškoti ne tik tekste, bet ir tarptekstiniuose ryšiuose bei žodžio ir vaizdo santykje. Viršelyje esantis Daivos Po piešinys „Vaisius“ išpūdingas: vientisas, alsuojantis moteriškumu, o ir knygos apipavidalinimas, formatas, mano manymu, nepriekaištingas – nedidelis, patogus. Leidinys malonai traukia akį.

Vis dėlto dr. R. Karmalavičiaus straipsnis „Mote-

kas nedraudžia, užtenka panorėti ir trokšti, tuomet vi-sas gyvenimas pasisukas priešinga kryptimi.

Atrodytų, nesąmoningai tai žino ir G. Alekša. Kone visos jo istorijų pradžios apie tai. Turui omenyje Gasparo gamtos aprašymus. Stai kad ir toks: „Toliau nuo didmiesčių gyvenantiesi žmogus pavasarį atsigauna tie-siog akyse – kaip žolė, nugrumėjus pirmajai perkūnijai ir nulijus drungnam lietui. Ilgeja dienos šviesa, šyla isau-lis, kuriame baltais ledukais skambina snieguelės“ (p. 26). Arba kitas: „Kai žvelgiu į akmenuotą, nelygų ta-ką, besileidžiantį žemyn nuo panemunes slaito, jau anks-tą ryta spėjusį sušilti ir nebegeliančių basų kojų, kai ma-tau jį, pradingstantį krūmokšnių lapijoje, drėgnuo-se la-jos šešeliuose, kur nepavargdama iš žemės srūva šaltinio gysla, pagirdanti miestelėnus, dažnai išvystu savo motinos akis“ (p. 94).

G. Alekšos tekstai nuginkluoja, dingsta bet koks noras kritikuoti, ištrypsta skepsis – panašus jausmas žmogų apima atsidūrus vienam prie vandenų ar be-krastėse pievose – prieš ką gudrausi, prieš ką išskleisi savo barokines grožybes, jeigu viskas tavo? Nebū-tina rašytojo prielaidas, apmąstymus ar spėjimus su-vokti paraidžiu, priimti kaip aksiomas, svarbesnė būty geranoriška, gal net romantiška jo mastymo kryptis. Žinoma, vis prasimušantis moralizavimas retsykiai-sudirgina, bet spalvingas tekstas, žiūrėk, ir vėl nura-mina.

Štai rašinyje „Pėda į pėdą“ (p. 42), bandydamas numaldyti dukras ir sūnus, kurie burba atseit niekas neklausė jų nuomonės renkant jiems tévus, charakte-rius ir likimus, Gasparas teigia, jog visų mūsų moti-nos, saugomos gerosios Apvaizdos, mus išsvajoja. Šita rašytojo mintis šilta, guodžianti, tačiau teisūs ir vai-kai, kurie klausinėja, o kurgi jų pačių valia. Tuomet jau tekėti Gasparo mintis pratęsti ir tvirtinti, jog ne kas nors kitas, o patys vaikai ir renkasi savuosius tévus, būtent tuos, o ne kitus, ir būtent tuos savo būdo bruozus, o ne kitus, kitaip būtų pažeistas visuotinės lais-vės principas, kuris galioja nuo pačios apačios iki viršaus, nuo pradžios iki pabaigos. Ar kas nors galėtų iroduti, kad yra priešingai? Laisvos valios principas – tai Dievo ir meilės esmė.

Norėtusi atskirai paminėti tekstą „Bandymas suvokti džiaugsmą“. Autorius lyg nuo skausmo apdujės balta-sis vilkas eina paskui bėdos ištiktuosis. Kelii sakinių apie kaimyną, kuri jis kasdien regi pro savo namų lan-gą: „Pasirodo, seniokas pabėgo iš ligoninės – „kad tik sūnui kas neatsitiktu“. Spjovė į kraujuojančias stem-plės venas, į kepenų ciroze: vis viena galas čia pat! O sūnus, dėl kurio taip tévulio ardytasi, gavės iš tévo šim-tą litų valgiui nupirkti, tris dienas negrižo iš pritono...

rystės inauguracija laiko laike“ lyg ir turėtų paaikiinti tekstą, tačiau tame išlaikytas autorės kalbos / kalbėjimo stilis struktūriskai sujungia tekstą su straipsniu, tačiau jo turinys mažai ką pasako apie pačią knygą: „kultūrėnomiškai organizuota, daugiau negu astralė, gamtinės substancijos, simbolinės derlingumo matri-cos šviesa (...) Apskritai kūryba – alternatyva depre-suojančių drakulų mirties ir sekso mitams, nes moteris nesutinka apsildyti jai svetimas disonansinių tikėjimų grupes, greičiau pati yra trans(in)vesticinių fondų garantiija, amortizuojanti didžiųjų avanscenų klaviatūra“ (p. 9). Abstrakcijos ir neapibrėžumas – nuolat trūkio-jantis šios knygos variklis, kuriam vis pritrūksta degalų – konkretios medžiagos, nes patys savaime idėja, moterystė, motinystė, laikas ar laiko nebuvinimas, matricos ir fraktalai nėra literatūra.

Originalumo ir naujumo siekis – sveikintinas dalykas, tačiau pasiekti originalumo ir kartu kokybės pa-vyksta ne kiekvienam. Viename interviu autorė du kartus paminėjo, kad tai visiškai nauja, jos sugalvota struk-tūra, neturinti analogo nei Lietuvoje, nei galbūt pasau-linėje literatūroje. Gerai, jeigu taip. Betgi kūrėjui nedera taip atkakliai aiškinti savo kūrinio. Ar knyga, pa-veikslas, skulptūra neturi būti savaime iškalbingi? Li-teratūrai derėtų kalbėti, atsakyti į klausimus ar juos kel-ti, o nebūti neįsprendžiamu rebusu. Ar skaitytojui ver-ta stengtis įminti mišlę, kurios atsakymo turbūt nėra? Tai greičiau pačios autorės sąmonės srauto išraiška, at-

„Gelbėkit! Gelbėkit! – dusdamas rėkė senukas apipel-jusioms sienoms, sugedusiam šaldytuvui ir praviroms lauko durims.“ Šią situaciją rašytojas lygina su kvailo-ka akcija, kuria Berlyne surengė lietuaitė – ji viešai gimė meno galerijoje. O greta – kita moterytė, kuri be atlygio globsto ir gelbėja mirštantį nepripažintą poetą Domą Sabanskį, Gasparas pateikia ir jo kūrybos:

*Savimi užstoju tave, gyvybės mano žvakele,
savimi pridengiu tave, mano širdies vaisiau,
savimi užtarui ir tuos, kurie baigia perdegiti,
užtarui ir tuos, kurie dar laikosi pernokę,
užtarui ir tuos, kurie buvo patyčių nušvilpti,
užtarui ir tuos, kurie jau išnykę Saulėlydžiuose...*

(p. 37)

Nors tai ir paradoksalu, bet jeigu Gasparo rašiniuo-se pasigestume reiškinį priešpriešos, gerumo ir ne-vilties, skurdo ir pasileidimo susidūrimų, vargu ar to-kie kūriniai mus apskritai sudomintų. Pats autorius tiesiai taip ir pareiška: „Supratau: blogis ir gėris labai panašūs. Tieki blogi, tieki geri žmonės iš tiesų yra nuostabiai patrauklūs“ (p. 59). Ši gyvenimo ir kūrybos ypatybė – viskas viename – labai akivaizdžiai atsi-skleidžia novelėje „Lūpa“ (p. 107). Tekstas literatūri-ne prasme artimiausias tikrajam, klasikiniam novelės žanru, ir čia jau galima bent laikinai užmiršti publi-cistiką. Susipažinės su pagrindiniu istorijos veikėju Geručiu, auksinių rankų meistru, ilgai jo neužmirši. Ypač įdomu, kaip autorius pamažu atskleidžia jo stro-piai slepiamas charakterio savybes – tai toks veikė-jas, kuriam „(...) nors kuolą ant galvos tašyk – tylės kaip žemė“ (p. 107). Bet egzistuoja riba, kuria per-žengus jo kantrybė trūksta, ir tuomet geriau jau laiky-kis. Toks beveik humoristinis apskymėlis – mielas, kalba gaivis, turtinga.

G. Alekšos dvasia išsiilgusi harmonijos, jo tekstai dvelkia nostalgika ramybę, o jei jau taip, tad lieka pa-sidomėti: iš kur ramybė, jeigu aplinkui vien griūtis ir sumaištis, jeigu „pasaulis deklaruoja taiką, bet iš tiesų toliau kariauja“ (p. 273)? Kas autorius sustiprina?

Atsakymas, kaip minėjau, netiesioginis, bet jis toks, kurį sunku paneigt: „Galiu, kad ir vidurnaktį, išeiti į sodą, gérėtis pilnatiess méniesiu ir kaligrafiskais obe-lų šešeliuais, krentančiais ant apsnigto žemės (...) Tik stoviu šviesos gelmėje ir kiekviena skaidula jaučiu, koks plonytis šydas tarp materialaus ir dvasinio pasaulio“ (p. 279).

*Gasparas Alekša, *Žiogas žvirblį medžiojo: pakraščių kasdienybė*. – Kaunas: „Kauko laiptai“, 2012.

virus solipsizmas, kurį gali priimti tik panašiai be(si)jaučiantysis. BET – kiek tokų yra?

Tad kuo gi naujas šis Daivos Po tekstas? Kam jis skirtas? Rodos, sau pačiai. Kalbėjimas tai antruoju, tai trečiuoju vienaskaitos asmeniu susipina, maišosi: ne vi-sada aišku, kada „tu“ – kreipinys į skaitytoją, kada taip autorė kalba su savimi, o kada kreipiasi į kažką, ką skai-tytojas *turėtų* numanyti. Bet kai kreipinys pernelyg aki-vaizdus, priartėjama prie dienoraščio stilistikos: „Žiūriu į Tave ir tyliai grožiuosi (...) Jaučiu ir nematomą jautrią stygą, veržiančią ant Tavo kaklo, kaip vos krūpteli ir taip nuostabiai sau sušnibždi: „Seniai tavęs laukiau“ (p. 45). Jeigu ideologiją traktuose kaip visų pirma uždarą pažiūrą, idealų, vertybų visumą, vyrau-jančią pačios realybės atžvilgiu (Leonidas Donskis), tai ši Daivos Po knyga galėtų pretenduoti į vieną iš ideolo-ginės literatūros fenomenų, kur solipsizmas (i save orientuota sąmonę) persmelkia kiekvieną teksto eilutę.

Savaime suprantama, į save orientuota sąmonė ne-gali būti bendražmogiška (kokia turėtų būti literatūra), nes čia autorės principas nukonkuuoja arba iš viso ištrina realybę.

Kitas aspektas, leidžiantis manyti, kad ideologi-ja – adekvatus šio teksto išaiškinimo būdas, yra tai, jog idėja čia svarbesnė nei tikrovė, o žodis viršesnis už mintį.

14 Kūryba

Pretenzingas solipsizmo atvejis

Atkelta iš 13 p.

Autorė ne kartą minėjo, kad ji kuria naujų kalbą, tai, be abejo, matyt ir tekste: „tūrpstančios iš oro susikuria ero_dia_dos letijos“ (p. 47). Deminutuvę tinklas, žaidimas garsais, sintaksės laužymas apeliuoja į visišką logokratiją, kai žodžio forma, kalba nurungia semantines teksto prasmes: „nuttinka žodis, atsklaupia, suploja sudėtais kūdikio delniukais ir - akimirknsiu išsitrina“ (p. 29) – eilutės, tinkančios pačios autorės kūrybai apibūdinti.

Apskritai Daivos Po knyga – tarsi bėgimas nuo pernelyg sudėtingos tikrovės į sąmonės pasaulį, todėl ne tikrovė, o vaizduotė čia tampa atskaitos tašku: „neapibrėžto kelio grįžimo, į kurį šypsilių vėduoklės atvėrimu priešpilnio vienetu virtusi, rugiu vėliavose skundą – kur mano namai? – vaiko rankytėmis iplėšia“ (p. 163). Realūs objektai ir net subjektais čia įgyja naujų pavidaļų ir atlieka neiprastas funkcijas, pavaldžias žodžių viešpatijai. Nuolat balsuojama tarp vaizduotės ir realybės. Tai nėra blogai, tačiau, kai tikrovės išsižadama *individualios* sąmonės naudai, dažnai tekstas paprasčiausiai netenka literatūrinės vertės. Jis kalba – bet tik pačiam rašytojui. Šiuo požiūriu Daivos Po knyga primena uto- pinį projektą, kuriame sunaikinama egzistuojanti realybė, sulažomas realių formų pasaulis ir įžengima į parafilosofinio kaltėjimo sferą. Ji išsižada realaus pasaulio, bet pasiima iš jo apciuopiamus objektus ir permontoja juos savaičių: „tai – sapnas – su- krenkštis antraštiname puslapyje cirko vežėjo siaurėjancio veido varnos, liūliuojamos stikliniame vyzdje dienos prabangios taftos lelijos blizgancio siūlo, jaudrinto dygliu trūkuminguose eilių drebulo čiužiniuose ir tiesiai dūrus į viršų“ (p. 87). Ką turi pasakyti šios eilutės?.. Atrodo, tai tiesiog kaltėjimas dėl kaltėjimo. Jeigu autorė tenorėjo parodyti „naujos poetinės kalbos“ galimybes, būtu užtekę ir šimto (ar dar mažiau) puslapių. Nes dabar kalba / kaltėjimas vyrauja tiek maštymo, tiek prasmės atžvilgiu.

Daivos Po siekis perteikti naujos gyvybės atsiradimą, vadinančią „išsiridenimo kelionę“ (p. 175), paskęsta sudėtingų ir tarpusavyje nederančių žodžių įjuroje. Kyla klausimas: ar norint sukurti naujų poetinę kalbą būtina laužyti ir visiškai dekanonizuoti senąja? Kokios prasmės tekstui suteikia taip dažnai naudojamas kursyvas? Suprantama, autorė nori pabrėžti kai kurias vietas: „šeriutatos ir *drumzlinos ši- šių dulksnėtos pėdų drungnys* nuo vienintelio balto išsprogusio pumpuro sudreba“ (p. 153), bet ką tai perteikia? Tradiciškai literatūroje palyginti papras- tas kaltėjimas kuria įtaigias prasmes, o šiuo atveju kalbos sudėtingumas užmaskuoja gana elementarų autorės sieki perteikti gyvybės fenomeną.

Savo kūriniu norėdama išreiškti tris pradžioje minėtias kategorijas – neapibrėžtumą, proporciją ir amžinajį ciklą – autorė, greičiausiai nenoromis, pri- artejo prie kibernetinės literatūros, kuriai būtų galima priskirti nebent neapibrėžtumą. Tai kompiuterio generuojama literatūra, autorius pateikia tik pradinį tekstą, kurį vėliau savajip „sudėlioja“ kompiuterinė programa. Nenorū įžeisti autorės ir kištis ar darkyti jos kūrinį, tačiau pamégina atliki nedidelį eksperimentą panaudodama jos knygos iš- strauką:

„pridaiginamas tinklas, tvinksintis šnabždančiais siūlais,
supančioja kojas visuotinio džiaugsmo apsnigto gyvatės,
šliauzia, plyšius lede kutena ir švytinčiu vos gyvu varžosi, tarnystėje apversto dugno kraujuoja alyvmedžio branduolio
sklendžiantys vandenys, vos tėkmė atsidūsta – germeje
apsisuka kūdikis, į sielos duburį suteka veninis sie-
nu
kraujas, lapu apkloja visą širdį – joje tylos pauzė permuša ir
tuščiavidurį kūgį sutraukia“ (p. 129)

Suskirsciusi išstrauką į atskirus segmentus, juos sugeneravau *atsitiktiniu būdu* (kaip tai darytų kompiuteris), ir pažiūrėkime, koks rezultatas:

„tarnystėje apversto dugno kraujuoja alyvmedžio branduolio
sklendžiantys vandenys, vos tėkmė atsidūsta – germeje
apsisuka kūdikis, pridaiginamas tinklas lapu apkloja visą
širdį – joje tylos pauzė permuša ir tuščiavidurį kū-
gi
sutraukia, šliauzia, plyšius lede kutena ir švytinčiu vos gyvu
varžosi, supančioja kojas visuotinio džiaugsmo ap-
snigto
gyvatės, į sielos duburį suteka veninis sienų krau-
jas.“

Siekiu parodyti, kad nei semantinė, nei formos, nei kalbinė reikšmė, sukeitus vietomis atskiras teksto dalis, nesikeičia. Tai tam tikra prasme sveikintinas dalykas, bet ko tada vertos pastangos kurti naujų poetinę kalbą, jei ji taip lengvai destruktyvizuoja- ma? Taip atsitsiko dėl to, kad *parole* (kaltėjimas) šioje knygoje viršenės už *langue* (kalbą). Kalba yra ženklu sistema, kurioje vienintelis esminis dalykas yra prasmės ir akustinio vaizdo sujungimas, o kaltėjimas – visada individualus valios ir supratimo aktas, kuriame nėra nieko kolektyvinio.

Drėstu teigti, kad Daiva Po išpažista parafilosofinį, solipsizmo struktūrą paremtą fundamentalizmą. Tačiau į (vidini) save orientuotas kaltėjimas, savos filosofijos ir kaltėjimo brukimas jos knygoje iškyla kaip labai pretenzingas, bet nesėkmei pa- smerktas savisklaidos projektas. Visiška kalbos, žanro, formos dekanonizacija parodo, kad pasau- lyje (tieki literatūros, tieki realiame) turi būti tam tikros taisyklės, antraip paskesime chaoose arba, kaip šiuo atveju, kalbinėje knygos struktūroje.

* Daiva Po *poetinis fraktalas*. – Kaunas: „Naujasis lankas“, 2012.

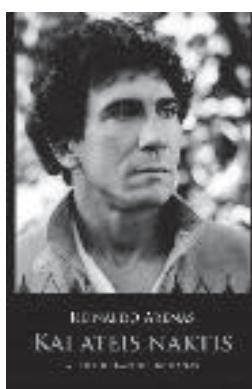
kalti taip, kad nedaugiažodžiaujant sukurtų didžiausią poveikį. Sakiniai, nelinkstantys į išskydujį sentimentalumą arba perdėtą emocionalumą, yra tarsi Arkties vandenyno plaukiojantys ledkalniai, kurių semantinė įkrova slepiasi plika akimi nematomojė gelmeje.

Stebina visiškas rašytojo atvirumas, kurį jis demonstruoja smulkiai aprašydamas savo homoseksualumą. Autorius analizuoją gėjų skirtumus, jų bendruomenės taisykles, fiksuoją savo patirtis. Kuboje R. Arenasas sulaukė diktatorius nemalonės ne tik dėl to, kad raše ne tai, ko cenzūra reikalautų, o neišspausdintus kūrinius, draugų padedamas, publikavo Vakarų šalyse, bet ir dėl to, kad priklausė engiamyjų kastai – homoseksualams, kuriems diktatorius kūrė koncentracijos stovyklas. Neteisingai apkaltintas rašytojas keletą metų kalėjo pačiame baisiausiaiame Kubos kalėjime. Engiamas ir nelaimingas savo šalyje R. Arenasas pagaliau pabėgo į Jungtinės Amerikos Valsčijas, bet išsitikino, kad ir ten sistema supuvusi. Šiuo romanu perteikiama didžiulė trauma ir neteisybė. Taip pat – valia bet kokiomis aplinkybėmis išgyventi ir kurti. Tarkime, vieną savo romaną R. Arenasui teko per- rašyti daugiau nei tris kartus, nes rankraščiai vis būdavo pradanginami arba sunaikinami...

Knygoje minimi ir tokie autorai kaip J. L. Borges, J. Cortasaras arba G. C. G. Marquezas. Autorius atvirai reiškia antipatijas prisitaikėliams rašytojams ir simpatijas taip pat nuo sistemos nukentėjusiems bičiuliams. Nušviečia mažuose būreliuose vykusį at- sumtujų rašytojų literatūrinį gyvenimą.

„Kai ateis naktis“ – paskutinis gyvastes momentas prieš pasineriant į nebūti. Įrodymas, kad net ir absurdus pasaulyje reikia kovoti. Iškepianti ir labai liūdnai knyga, sąmonėje paliekanti lėtai tirpstančių nuo- sėdų.

Jurga TUMASONYTĖ

Etažerė

**Reinaldo Arenas „Kai ateis naktis“:
autobiografinis romanas; vertė Kristina
Kežutytė. – Lietuvos rašytojų sąjungos
leidykla, Vilnius, 2012.**

Po netrumpos pertraukėlės Rašytojų sąjungos leidykla vėl išleido verstinę knygą. Nežinojau, kas tas vyras, senovės actekų profiliu žvelgiantis nuo tam-saus viršelio, netgi šiek tiek bijoju, kad nebūtų kažkas labai nuobodaus arba bergždžio. Perskaičiusi, ką ten perskaičiusi – rytė prarijusi – galiu patvirtinti, kad šis autobiografinis Reinaldo Arenaso romanas skaitytojo tiesiog negali palikti abejingo.

Apžvalgoje apie Aldonas Ruseckaitės romaną, skirtą Maironio gyvenimui, buvau užsiminusi, kad gerais darbais grįstos pastangos nebūtinai gali būti vaisingos, jeigu žmogus, apie kurį kuriama legenda, neturi įdomaus savo biografijos siužeto. Gali priauginti jam įvairių gražių psychologinių organų, tačiau kas iš to? O štai Kubos rašytojas R. Arenasas gyveno tokį tragiską gyvenimą, kad net ir prastai papasakotas jis atrodyti išpūdingas. Tačiau jis nepasakojo prastai. Stilius, detalių pastebėjimų ir minties plėtojimą man pasirodė sukreciamai autentiška ir vienareikšmiškai talentinga.

Derėtų užsiminti, kad R. Arenasas gimė Kuboje 1943 m. Augo kartu su vyro pamesta motina seneliu-

namuose, dideliame skurde. Paauglystėje jo šalį iššiko revoliucija – į valdžią atėjo Fidelis Castro. Būtent ši asmenybė yra ašis, ant kurios laikosi visa biografinė R. Arenaso gyvenimo kadrų paletė. Netgi savižudžio laiške, užbaigiančiame romaną, jis priduria, kad dėl jo sudaužyto likimo kaltas tik F. Castro. Ne, tai nėra politiškai angažuota knyga, o tik gabaus rašytojo, kuris nesitaikstė su cenzūra, kovos už gyvenimą ir kūrybą istorija.

Štai kaip prasideda pirmieji romano (jeigu neįskaičiuosime įvado) sakiniai: „Buvaus dvejų. Višiskai nuogas lenkiausis prie dirvos, braukdamas liežuviu žemę. Pirmas skonis, kurį atsimenu, yra žemės skonis. Valgydavau žemę su dvimete pussevere Dulse Ofelija. Buvaus perdžiūvęs vaikas, su didžiulių pilvų, pilnu kirmėlių, privisusi nuo žemės valgymo. Žemę rydavom ūkiniam pastate, kur laikydavo gyvulius: aklius, karves, kiaules, vištą, avis. Ūkinis buvo šalia namo“ (p. 12). Komplimentai vertėjai, kuri sugebėjo išpanišką tekstą paversti puikiai skambančiu lietuvišku kūriniu. Sodrūs įvaizdžiai, aiškias leksines žymas turintys sakiniai su-

Mokmokas

Jeigu reiktu apibūdinti žmogų kaip kažkokį Dievo sutvėrimą, tai vienas skiriamųjų bruožų būtų – „mokesčių mokėtojas“. Šiuo metu tam tikroje platos dalyje žmogus vis atkakliau šitaip ir traktuojamas. Todėl ir sakau: ne dvikojis, ne besparnis, ne žinduolis, ne meno kūrėjų asociacijos narys, o – mokesčių mokėtojas. Baisu, kad nebūtumbim ištraktuoti galutinai. Žodžiu, man trūksta žodžiu...

Ne kartą daugeliui mokesčių mokėtojų girdėtas priežodis – man trūksta žodžiu... Ir kitą kartą taip trūksta, beveik kaip pinigų. Nors nusišauk.

Ta prasme man šovė į galvą išganinga mintis ir, kaip sako mano Balandėlė, – pataikė. Nutariau kai kuriuos išsimintinus savo gyvenimo įvykius užpažyti (palygink su „užrašyti“). Vėliau pasirodė ir paaškėjo, kad ne viskas užpažošma – trūko (jau kita prasme) kelių žodžiu, tai prirašiau, prasme „spridūriau“, o ne „prirasiu visą pilną sąsiuvinį viena eilute“. Tuo būdu atsirado, nors nebuvu prapuoless, kuklus dviejų menų sintezės pavyzdys – vaizdo ir žodžio. Žodžiu, sin-tezė, sintetika, merifliutika ir panašiai.

Mes gyvename tokiais laikais, kai sintetikos, kaip sakęs Donelaitis, permier. Tai žiupsni pridėjus, per daug nebus. Matai, kas darosi – tuo pačiu metu ir „permier“, ir „ne per daug“. Nekaltam protui susimazgina mintys. Susimazgo... Tik ne mudum, gerbiamiausias mokesčių mokėtojau. Ne mudum ir ne judum, ir ne jiems kai kuriems... Žodžiu, vaizdas ir žodis... Menų sintezė...

Asmeniškai aš labiausiai vertinu kulinarijos meną ir pastebėjau, kad jis maloniai dera su muzika. O dar labiau – su televizijos menu...

Televizijos menas – tai gryna nelaimė, broliai dvikojai. Palyginčiau jį su meile alkoholiniams gėrimams, bet alkoholio vartojimas bent jau remia kultūrą ir sportą, o čia kas? Ta prasme – televizija... Miglių miglos ir dviasios sumaištis...

Stai mintys jau aiškiai ir neabejotinai susimazgė... Tad grįžkim prie vaizdo ir žodžio... Pastebi, kiek daug daugtaškių? Gražumėlis, ar ne? Angliai

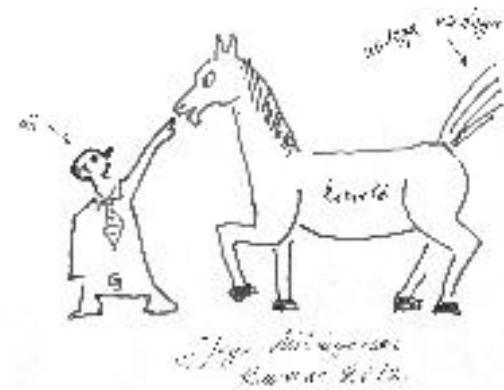
nuolat klausinėja „ar ne?“, „ar ne tiesa?“ ir panašiai... Daug abejonių pasėta jų galvelėse, ar ne? Néra tikri – ar ne tiesa? – vis klausia.

Ačiū Dievui, mes ne anglai. Net ne kinai. Ap skirtai aš nejisiaužduoju, kaip žmogus gali būti prancūzas, pavyzdžiu... Sakykim, atsibundi sau iš ryto ar kitą kartą vakarop ir tu – prancūzas. Nei šis, nei tas, ar ne? Žodžiu, ačiū Dievui...

Ar pameni (kad ir ne vietoj pasakysiu), kaip po karą eisdavom prie geležinkelio rampos, prie trioptų, maudytis? „Trioptais“ kažkodėl vadinosi sieliai. Gal todėl, kad aplaukdavo jie nuo gudų pusės ir iš ten atsinešdavo tą vardą, velniai juos žino, ne apie juos dabar kalba. Kai trioptų nebūdavo, mėgindavome toje vietoje pagauti kilbuką. Tai žuvius tokia neteiktina, o teiktinas gružlys „gobio gobio“, bet ir ne apie jį kalba, o apie tai, kad meškerės valas kartais taip susipainiodavo, susimegždavo į tokį žiužį, lygiai taip, kaip kitą kartą mintys, akurat kaip dabar. Kratyk tą galvą nekratės. „Kilbukas“ žodyne pateiktas, ir parašyta, kad jis „neteiktinas“. Tokie dalykai taip sumazgina mintis, kad mokesčių mokėtojas pradeda prastai gaminti BVP. Štai kur paslapčias. Taip išeina... Jis išsižoja ir sustingsta – mokesčių mokėtojas. Jis nesusigaudo, kaip čia dabar yra. Jo galvoje raizgalyne, kaip tas susimazges valas – „neteiktina“, o pateikta... Gal tada, galvoja išsižiojės mokesčių mokėtojas, ir per „raudoną šviesą“ galima pereiti? Bet kokią, kad ir simbolinę... Draustina, bet nedraudžiama? Gal ir mokesčių galima nemokėti? Arba kyši kam nors duoti? Stovi tada išsižiojės mokesčių mokėtojas ir dairosi – kam čia dabar man kyši davus vardin pilnos visiškos harmonijos. Neteiktina, bet įteiksiu, o paskui Konstitucinis Teismas tegul sprendžia, man ne galvoj. „Ai dount kier“, kaip sako jau minėti anglai.

Taigi, brangus mokesčių mokėtojau, viskas susi-rišta ir susieta. Teisingai vienas toks iš grafų ir aukštų karininkų kilęs Kozma Prutkovas sakė: sprig-

telk kumelę į nosį – ji mostels uodega. Dėl visa ko tą akimirka užpažysiu...

Pasirašau – visada Tavo Juga Mišiuginas

P. S. Pastebėjau, kad ne vieno mokesčių mokėtojo burnytė nuo gyvenimo darosi panaši į vištosturpliuką...

Negerai, mano broli mokesčių mokėtojau, žmogus – ne višta, koreguok savo imidžą, kai pateksi į veidrodį, nes televizoriuje jau nepasaitaisysi. Ir ne užmiršk – viskas susieta – sprigtelk kumelę į nosį, ji mostels uodega.

Jurgis GIMBERIS

P. P. S. Autorius gryna dėl asmeninių priežascių (jis dar ir Mišiuginas) maldavo kalbos netaisyti. Apskritai šizofrenikai išsivaizduoja, kad kalba – jų privati nuosavybė...

Dar

*Dar žodžiai prie širdies limpa,
dar širdis jaučia gėri,
dar meilę nešioja limfa –
apsikabinkim!
Pagérę...*

Rimantas Petras Elena von KLUSAS

Humorlyrinės šukuosenos

Preliudas

Kiemas.
Stalas.
Barščių bliūdas.
Barščiuose žvaigždžių šimtai.
Pasistiprinti preliudas?
Kirsks!
Ir žvaigždes kramtai.

Vėjarodis

Būk, kuo esi –
švilpauk! – nestenéki.
Aaa, véjas priduso –
virsta į nieki?
Vos vos alsuoja kaip kokia FIBA...
Teisingai rodai – į socrūpybą!

Šveliūros

Vakarinio vejo šukuoseną
merkia sunki šlapdriba.
Labai panaši į kosminę
užkimusiųjų kalba.
Darbe dabar arbatėlė – – –
Akys plačiau sužuro,
ir žodžiai staiga įsivėlė
i moterų šveliūrą.
Žavūs šūksniai, burkuosenos – – –
Anapus langų ir burnose –
Šukuosenos.

Sancttechnikas

Kiek nešvarių nuotekų
po daugybės šnekų!
Nusiplaunu nuotaikom.
Nuotekom
i save
teku.

Šilumos šaltiniai

Igrysta žiemos šėlionė,
šalti burnojam įpykę...
Mūsų trys milijonai!
Išbėkim laukan su trumpikėm.
Termometrai – iškart į plusinę,
šaltis – kudašais į užsienį.
O jeigu dar be trumpikių –
pavasaris, pošimtspypkių!

Gaudyk šansą

Išsinešei širdį...
Grožis daug gali.
Toj vietoje širšė
réplioja ir gelia.
Širdi gražinki, groži.
Girdžiu: „Gaudyk šansą:
grožis – sklerozés,
o ji – ekstrasenso.“

Posmagiai

Imk mane už sesę,
aš tave – už broli.
Žodžiaiš pasikasę –
viens nuo kito – šuoli!

Jai reikejo šono,
man rytais – kefyro,
tad aš ją – už žmoną,
ji mane – už vyra.

16 Tapatumo teritorijos/Atmintis

Gruodžio 5 d. Kaune iškilmingai pagerbtas Ukrainos išsivadavimo judėjimo vado ir Lietuvos piliečio Jevgenijaus Konovaleco (1891–1938) atminimas – miesto savivaldybės didžiojoje salėje surengta tarptautinė konferencija „Rezistencija Ukrainoje ir Lietuvoje“, atskleidusi, kiek daug gijų siejo ir vis dar sieja šias dvi kaimynines šalis. Pristatytas dokumentinis filmas apie J. Konovaleco gyvenimą ir ant Lietuvos šaulių sąjungos pastato (Laisvės al. 34), kuriame jis lankėsi XIX a. 3-4 dešimtmečiais, atidengta memorialinė lenta su bareljefu.

Aistė BERTULYTĖ-ŽIKEVIČIENĖ

Ukrainiečių nepriklausomybės kovų lyderis Jevgenijus Konovalecas ir Lietuva

Jevgenijus Konovalecas.

Oficialia Lietuvos ir Ukrainos diplomatinių santykių pradžios data laikoma 1991 m. gruodžio 12 d., tačiau šalių ir tautų ryšiai neprasidesta vien oficialiu dokumentu pasirašymu. Bendrumas, siejantis mūsų tautas, turi šimtametę istoriją, o ypatingas ryšys užsimezgę XX a. pirmojoje pusėje. XIX a. pabaigoje Ukraine, kaip ir daugelyje Europos valstybių, prasidėjęs nacionalinis sajūdis siekė sukurti nepriklausomą valstybę, deja, XX a. pradžioje ne vieną kartą skelbtos nepriklausomybės taip ir nepavyko įtvirtinti ilgesniam laikui. Tačiau išdalyta ir išbarstyta ukrainiečių tauta beveik penkiasdešimt metų tvirtai gynė savarankiško valstybingumo sieki.

Ypač aktyviai į nacionalistines organizacijas ėmė burtis ukrainiečių emigrantai. Svarbiausios pabėgiųsių ukrainiečių inteligenčių susibūrimų vietas buvo Pariziuje, Berlyne, Vienoje, Prahoje. Jevgenijus Konovalecas, nuo pirmųjų Ukrainos nepriklausomybės kovų formavės ir vadovavės Sečės šaulių pulkams bei rėmės Simono Petliūros Vyriausybė kovoje su bolševikais, po Lenkijos ir Rusijos karą taip pat pasitraukė į Vakarus. Jau 1920 m. J. Konovalecas Prahoje susaukė šaulių tarybą bei įkūrė ukrainiečių karinę organizaciją (*Ukrayins'ka Viyskova Organizatsiya* – UVO), kurios tikslas – kovoti dėl Ukrainos, vienijančios vakarinę ir rytinę sritis, nepriklausomybės. Didžioji šalies dalis buvo okupuota sovietų Rusijos, čia siautėjo bolševikų teroras, todėl galimybės plėtotis pagrindinei UVO veiklai buvo daug palankesnės kitų šalių okupuotoje, pirmiausia Lenkijai priklausiusioje Vakaru ūkainos teritorijoje. Nors istoriografijoje UVO dažnai minima kaip ultranacionalistų organizacija, kuri terorą laikė priimtinu būdu Lenkijos valdžiai destabilizuoti, vis dėlto teroras nebuvò pagrindinis UVO tikslas. Jos veikla pirmiausia krypo į ukrainiečių tautinės savimonės auginimą bei tautinio pasipriešinimo skatinimą, todėl daug svarbos teikta propagandinei informacijai, žurnalų leidybai ir platinimui.

Gyvendamas užsienyje J. Konovalecas rūpinosi UVO karių apmokymais, ypač daug dėmesio skyrė propagandinei leidybai. Ukrainiečių pogrindžio veiklos organizavimas ir palaikymas reikalavo nemažai ištaklių. Paramos šiai veiklai tekdavo įvairios Vakaru ūkainos šalys, tarp jų ir Lietuva. Tarpukario Lietuvos diplomatių atmintinės liudija, jog ukrainiečių siekiai buvo vertinami rimtai ir svarstomi Europoje. Petras Klimas, tuometinis pasiuntinys Paryžiuje, viename iš laikų Užsienio reikalų ministerijos sekretoriui

rašo: „Ukrainos klausimas Rytų Europos politikoje vis daugiau įgyja svarbos. Beveik visose Europos sostinėse kuriasi nepriklausomų ukrainiečių grupės, kurių nori visiškai nepriklausomos Ukrainos, sujungtos iš visų tiek Sovietų, tiek Lenkijos laikomų ukrainiečių žemiu.“¹

Anot ukrainiečių istoriko Aleksandro Kučeruko, ukrainiečių ir lietuvių suartėjimo iniciatorius buvo Juozas Purickis, 1920–1921 m. ējës Lietuvos užsienio reikalų ministro pareigas.² J. Purickio planas buvo pamažu silpninti Lenkiją pasinaudojant į jos sudėti įėjisių tautų nacionalinėmis organizacijomis, o vėliau, susiklošcius palankiomis tarptautinėms aplinkybėms, susigrąžinti Vilnių. Vis dėlto atvirai remti ukrainiečius Lietuva vengė dėl tuometinių santykių su Sovietų Rusija, kurią taip pat laikė sąjungininkę Vilniaus susigrąžinimo byloje. O ukrainiečių siekis atkurti Ukrainą, sujungti vakarinę ir rytinę jos dalis, žinia, nebuvò palankus sovietams. Apie lietuvių atsargumą užsimenama ir Petro Klimo laiške ministerijai: „Suprasdami mūsų padėti, kuri gali kelti keblumą korektiskumu atžvilgiu, kiek nepriklausomybės tikslas, taktinai remiamas, galėtų įžeisti Sovietų Vyriausybę, su kuria mes esame normaliuose santykiose, – ukrainiečių nepriklausomininkų vadai nemégina gauti paspirties vienai savo akcijai, bet tik tai jos daliai, kuri nukreipta į atvašavimą Lenkijos okupuotų ukrainiečių. Suprastinus terminologiją, jie tikisi, kad mes atremsiame anti-lenkiškają jų akciją. (...) Pranešdamas tatai, as iš savo pusės manyčiau, kad mums reikėtų panašiomis sąlygomis sušelpti tuos ukrainiečius nepriklausomininkus. Sitkiose sąlygose Sovietų Vyriausybė neturėtų įžiū-

réti čia kokio jai priešiškumo – nes mūsų pagalbos uždavinys būtų tiktais praplėsti mūsų kovą su lenkų imperializmu“³

Bendarbiavimas su ukrainiečių išsivadavimo lyderiais plėtojosi gana slaptai, todėl ir šiandien apie jį nelengva rasti patikimų žinių. Anot A. Kučeruko, J. Konovalecas kartu su UVÖ šimtininku O. Duiminu pirmą kartą apsilankė Lietuvoje dar 1925 m. Čia įvyko keli susitikimai, tarp jų ir su Lietuvos šaulių sąjungos vadovybe. Šio apsilankymo metu Kaune įsteigta UVÖ atstovybė, o oficialiu atstovu paskirtas šimtininkas Ivanas Revjukas (pseudonimu Bartovič). Panašu, kad jau tuomet susitarata dėl žvalgybinės informacijos, kurią Lietuvai teiks UVÖ, ir materialinės pagalbos iš Lietuvos pusės. Vienas pirmųjų tokio bendradarbiavimo pavyzdžiu – UVÖ dalinio Gdanske paralba parplukdant į Lietuvos uostą du povandeninius laivus, kuriuos 1925 m. Lietuva įsigijo Vokietijoje.⁴ Tuo metu Lietuvoje baimintasi, kad plaukiant pro Lenkijos pakrantę laivai galėtų paskandinti. O 1926 m. UVÖ žvalgyba įspėjo Lietuvos vyriausybę dėl galimo Lenkijos išpuolio prieš Lietuvą, kuris buvo laiku sužlugdytas.⁵

Ryžtingu posūkiu stiprinant Lietuvos ir ukrainiečių bendradarbiavimą, matyt, reikėtų laikyti J. Konovaleco apsilankymą Kaune minint nepriklausomybės atkūrimo dešimtmjetį. 1928 m. gegužės 14 d. juos pasitiko UVÖ atstovas Lietuvoje Revjukas, J. Purickis bei profesorius M. Biržiška.⁶ Ukrainiečiai dalyvavo atidengiant Laisvės paminklą Kaune, o kitą dieną susirengta nemažai susitikimų, kurių metu buvo kuriami konkretūs bendradarbiavimo planai. Susitarata dėl „Surmos“, ukrainiečių propagandinio žurnalo, leidybos, finansinių klausimų bei Lietuvos-Ukrainos draugijos įsteigimo. J. Konovaleco delegacija išvyko gegužės 18 d. tuo pačiu reisu, kuriuo Lietuvos Ministras Pirmininkas Augustinas Voldemaras važiavo į Londoną. Tikėtina, jog traukinyje buvo toliau tėsiams pokalbiai apie galimą bendradarbiavimą.

Netrukus po to, Berlyne apsilankius Lietuvos delegacijai, vadovaujamai M. Biržiškos ir J. Purickio, su UVÖ buvo susitarata, kad ukrainiečiai teiks su Lietuva susijusią žvalgybinę informaciją iš Lenkijos. Ukrainiečiai įspareigojo sekti lenkų karinių dalinių perdislokavimus šalia Lietuvos sienų, o Lietuva savo ruožtu apsiėmė materialiai parenti ukrainiečių veiklą. Jau 1929 m. Kaune išleistos trys nedidelės UVÖ propagandinės knygės bei knyga lietuvių kalba „Ukraina – svetimoje valdžioje“. I Kauną perkelta anksčiau Berlyne vykdyma „Surma“, kurios redakcijai vadovavo V. Martinecas, leidyba. Ukrainiečių laikraš-

Lietuviškas Jevgenijaus Konovaleco pasas.

Tapatumo teritorijos 17

tis dešimtimis tūkstančių egzempliorių slapta platinės Galicijoje. Buvusio J. Konovaleco sekretoriaus prisiminimuose užsimenama ir apie tai, jog lietuvių finansiskai rėmė Ukrainiečių nacionalistų organizacijos (*Organizacija ukrains'kich nationalistov* – OUN) veiklą: „Lietuviai dažnai paremdavo pinigais. Pulkininko pavedimui, 1937 m. aš per kurjerį paėmiau iš Lietuvos pasiuntinio Paryžiuje 2500 dolerių OUN veiklai. Tokios subsidijos buvo dažnos, jas dažniausiai perimdavo pulkininkas arba O. Senika.“⁷ Kita svarbi Lietuvos pagalba – lietuviški pasai, kurie ukrainiečiams buvo išduodami kaip Lietuvos piliečiams. Juos turėjo J. Konovalecas bei dešimtys kitų UVNO ir OUN narių. Nors vėliau, 1935–1936 m., spaudžiama Vakarų Europos valstybių, Lietuva buvo priversta nutraukti tokią pagalbą, J. Konovalecas lietuvišku pasu galėjo naudotis iki pat žūties.

1929 m. Ukrainos karinei organizacijai susivienius su kitomis studentų ir emigrantų nacionalinėmis grupuotėmis ir iškūrus Ukrainos nacionalistų organizacijai (OUN), J. Konovalecas tapo jos vadovu. Nors pagrindinė rezidavimo vieta buvo Ženeva, Lietuvos piliečio pasas J. Konovalecui leido laisvai judėti po Europos sostines ir vadovauti plačiai išsikerojusių ukrainiečių pogrindinei veiklai. OUN tapo Ukrainą viejinančiu veiksmiu, reprezentavusiu visą kovojančią ukrainiečių tautą ir kalbėjusiu vienu balсу. J. Konovalecas buvo užmezgęs ryšius su daugeliu to meto žymiu politiku ir valstybių vadovų, tačiau Vidurio Europos šalyse gyvenančiam OUN vadovui veikti nebuvo lengva. Antroje ketvirtojo dešimtmecio puseje intensyvių veiksmų prieš OUN ėmėsi žvalgybiniai ir baudžiamieji Sovietų Sajungos organai. Sovietų Rusijai Ukraina buvo gyvybiškai svarbi erdvė, be kurios būtų sunkiai išsivaduojuamas ne tik „revoliucijos“ eksportas į Vakarų Europą, bet ir pačios sovietinės sistemos gyvybingumas būvusioje carinės Rusijos imperijos dalyje. Bolševikai niekada neketino atsisakyti Ukrainos ar suteikti jai daugiau autonomijos.

J. Konovalecui gyvenant Šveicarijoje, Lenkija ir

Skulptoriaus Jaroslavo Trociko sukurtas memorialas atidengtas Laisvės alėjoje, ant Lietuvos šaulių sajungos pastato fasado.

Sovietų Sajunga nuolat ją spaudė, kad išduotų kovojo, o 1936 m. ji mėginta nužudyti, tačiau tam sutrukėdė ūkiečių policija, areštavusi sovietų agentą Normaną ir jo bendrus. Raginamas ūkiečių vadovybės, 1936 m. J. Konovalecas su šeima persikelė gyventi į Romą. Ten Konovalecu šeima artimai bendravo su Lietuvos pasiuntinio, buvusio užsienio reikalų ministro Valdemaro Černeckio šeima. J. Konovaleco sūnus Jurijus lankė prancūzų mokyklą, kurioje mokėsi daugiausia diplomatu vaikai. Sią mokyklą lankė ir V. Černeckis vaikai. Kaip prisimena ambasadorius sūnus Algirdas Černeckis, jie su J. Konovaleco sūnumi artimai bendravo, sėdėjo viename suole ir kartu ruošdavo namų darbus.⁸ A. Černeckis atsiminimuose taip pat mini tą 1938 m. dieną, kai iš Jurijaus sužinojo, kad Roterdame sovietų agentai nužudė jo tėvą. Lietuvos ambasada tuomet skubiai parūpino vizą ponai Konovalec išvykti į Roterdamą.

Ilgas bendradarbiavimo laikotarpis tarp ukrainie-

cių ir lietuvių neabejotinai užmezgė stiprius emocijus ryšius. 1932 m. Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys JAV B. K. Balutis, prisimindamas Lietuvos ambasadoje Amerikoje surengtą priėmimą ukrainiečių choro pasirodymą JAV proga, rašė: „Kreipdamasis į svečius ir pareikšdamas jems tradicinį Lietuvos ir Ukrainos tautų draugingumą, kuris išlaikė visus išgamtės istorijos bandymus, aš pareiškiau džiaugsmo, kad Lietuvos atstovas turi progos būti čia, Lietuvos teritorijoje, šeimininku ir pavaduoti laisvos Ukrainos atstovą – kol jo čia néra, – pareikšdamas drauge viltį, kad kova už laisvą Ukrainą bus pagalios apvainikuota laukiamu pasisekimu.“⁹ Akivaizdu, jog Lietuvos diplomatai tikėjo tvirtu ukrainiečių nepriklausomybės siekiu, neabejojo, kad Ukraina ateityje taps savarankiška valstybe. 1938 m. sakydamas kalbą žuvusio ukrainiečių nacionalistų organizacijos vadovo J. Konovaleco garbei, ambasadorius V. Černeckis buvo išitinėjęs: „Ateis laikas, kai Ukrainoje jis bus laikomas didvyriu.“ Vis dėlto per ilgą okupacijos laikotarpį sovietinės ideologijos sukurti mitai šiandieninėje istoriografijoje bei istorinėje sąmonėje dažnai neleidžia pamatyti tikrojo ukrainiečių išsivadavimo judėjimo pobūdžio ir masto: išsilėltų valstybingumo tradicijos puoselėjimo tikslų, aukšto lygio karinės organizacijos struktūros, būdingos valstybinei armijai, ir faktą, jog tai buvo visiškai savanoriškas pilietinis judėjimas, rodantis tuometinę ukrainiečių kaip politinės tautos brandą. Antrojo pasauliniuojo karo metu ukrainiečių nacionalinis sąjūdis peraugo į platų antihitlerinį pasipriešinimą, o vėliau – į vieną didžiausių antisovietinio pasipriešinimo židinių visoje Rytų Europoje. Tokio masto pilietinis judėjimas nebūtu gyvavęs taip ilgai, jei nebūtu susikūręs tvirtas pasipriešinimo branduolys – valstybingumo ir nepriklausomybės siekusi politinė tauta. Deja, ši tautinės brandos laikotarpio istorija kartu su didvyrių vardais ir šiandien mažai žinoma, o jos tyrimus apsunkina istoriniai mitai.

Budriai sekdamas J. Konovaleco politinę veiklą, sovietų politinė elitas priėjo prie išvados, jog ji kelia grėsmę totalitariniam SSRS režimui. Jau 1933 m. imtasi išgyvendinti paties Josifo Stalino nurodymą fiziškai sunaikinti ukrainiečių išsilaisvinimo judėjimo vadovą. NKVD pastangomis į UNO lyderio aplinka buvo infiltruotas bolševikų agentas Pavelas Sudoplatovas, kuris apsukriai vaidino Aukščiupio Ukrainos nacionalistinio pogrindžio atstovą. 1938 m. gegužės 23 d. Roterdame jis sėkmėgai įvykdė teroristinį pasikėsinimą į J. Konovalecą – P. Sudoplatovo perduotoje dėžutėje vietoje žadėtų slaptų dokumentų gulėjo tiksianti bomba. Gegužės 23-ioji Ukrainoje iki šiol švenčiama kaip Didvyrių diena. Nuotraukoje – Roterdamo aikštė po tragiškos J. Konovaleco žūties.

⁷ Lietuvos pasiuntinio Paryžiuje P. Klemencijus laikės generaliniam LRM sekretoriui, – 1927 m. liepkrėčio 11 d. LCAV, F.183/V. Ap. 5/D.692.

⁸ „Šiaukėliai“ Rygoje, „Ostatinis pastaptas Černecis Konoveckis.“

⁹ Lietuvos pasiuntinio Paryžiuje P. Klemencijus laikės generaliniam LRM sekretoriui, – 1927 m. liepkrėčio 11 d. LCAV, F.183/V. Ap. 5/D.692.

¹⁰ B. Marcinkevičius, „Ukrainos komunistų partijos, B. K. Balutis O.S.U. – 1949 – C.57N.

¹¹ O. Tepškin, „Moksčiai išvystant ukrainiečių partiją, 2. Černecis Konoveckis, 1934 metais, – V. knygos, – 1974, – 117/48.

¹² G. Aleksejevičius, „Ukrainos prisūtinimai,

¹³ D. K. Balutis, prisūtinimas N. 23 užsienio reikalų ministrui, 1932 m. gegužės men. 5 d. LCAV, F.183/V. Ap. 5/D.692, Lida, 57, 38.

18 Tapatumo teritorijos/Totoriai

Aurina VENISLOVAITĖ

Šeši Lietuvos totorių istorijos šimtmečiai

Lapkričio 28 d. Kauno karininkų ramovėje pristatyta antrasis pataisytas knygos „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ leidimas ir atidaryta fotografijų paroda „Lietuvos totorių indėlis į Lietuvos karybos istoriją“. Tai gera proga prisiminti šios savitos etninės grupės istoriją ir nuopelnus mūsų valstybei bei kultūrai. Kartu su Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininku Kęstučiu Zenonu ŠAFRANAVIČIUMI sklidome naujosios knygos puslapius ir kalbamės apie Lietuvos totorių praeitį ir šiandieną.

Totorių kariai XV-XVI a.

600 metų totorių gyvenimo Lietuvoje istorija – gražaus skirtingu papročių ir religijų sugyvenimo pavyzdys visai Europai. Jos ištakos siekia Gedimino valdymo laikus, kai totorių būriai, kaip sąjungininkai arba samdiniai, dalyvaudavo lietuvių rengiamuose karo žygiuose. Anot turkų filologijos profesoriaus A. Muchlinskio, 1857 m. Sankt Peterburge išleidusio knygą „Lietuvos totorių kilmės ir būklės studija“, – „kai visa Europa ginklavosi kalaviju prieš musulmonus, tuomet išmintinė Lietuvos valdovai su meile ir svetingumu kviečėsi į savo valdas totorius“.

Pirmą totorių bendruomenę LDK ikurdino Vytautas Didysis. Dalis jų buvo Vytauto sajungininkai, dalis – karo belaisviai, pamir 1397 m. žygyje prie Juodosios jūros. Totoriai, sutikę eiti karo tarnybą, buvo apdovanojami žemėmis ir bajorų privilegijomis. Ši dovana įpareigojo ilgam – net iki XVII a. valdovui pareikalavus jie privalėjo nedelsdamis atvykti karinėn tarnybon. Taigi ne tik dovanotos privilegijos, bet ir tarnystė LDK kariuomenėje buvo perduodama iš kartos į kartą.

Totorių gyvenvietės įkurdintos prie Vokės upės ir išdėstytos dviej pusėmis – saugojo sostinę nuo kryžiuočių iš vakarų bei pietų pusės. Totoriai jautė Lietuvos valdovų išskirtinę globą, galėjo nevaržomai išpažinti islamą, statydintis mečetes – jų tikėjimas daugiautautėje LDK taikiai gyvavo greta judaizmo ir krikščionybės (nors yra išlikę faktai, kad 1609 m. į atlaidus susirinkusi krikščionių minia Trakuose sudegino totorių mečetę, bet tokie persekiojimo atvejai išties reti). Jiem net buvo leista vesti krikščiones ir tai ilgainiui salygojo totorių vienpatystę bei kalbos sunykimą – manoma, kad jau XVI a. didžioji dauguma Lietuvos totorių nebekalbėjo savo gimtaja kalba. Netrukus naujakuriai perėmė ir kitus papročius, bet dauguma išlaikė musulmonų tikėjimą, o karyba amžiams liko tradicine totorių profesija.

Vytautas totoriams turėjo nepaprastai didelį poeikią. Totorių kraštuose jo vardas buvo plačiai žinomas ir gerbiamas. LDK kunigaikščio įtaka nau-

dotasi kovose dėl sostų paveldėjimo. Totorių sąmonėje Vytauto vardas išliko kaip galingo ir gero chano – totorių globėjo. Idomu, kad Lietuvos totoriai, pripažindami Vytautą tikruoju savo chanu ir išlaikydamai religines tradicijas, minėdavo jį savo šventinėse maldose. Taigi nenuostabu, jog totoriai noriai kėlėsi gyventi į LDK iki pat XVI a. pradžios.

Totorių kariai nenuvylė Lietuvos valdovų: buvo itin vertinami už narsą, sažiningumą bei ištikimybę. Manoma, kad ir garsiojo Žalgirio mūšio magnevro – apsimestinio dalies kariuomenės atsitraukimo – autorystė priklauso būtent totoriams. Ne gana to, šiame mūšyje Vytautas jiems numatė ir kitą svarbią užduotį – prie lankų nuo ankstyvos vaikystės pratinti totorių kariai sugebėdavo per minutę iššauti dešimt mirtinų strėlių, kurių kiekvienos smūgio jėga prilygdavo 22 kg smūgio jėgai.

Šios strėlės buvo skirtos ne kryžiuočiams, o jų žirgams. Mat iki to laiko žirgai nebūdavo niekuo apsaugomi nuo sužeidimų (jų apsauga atsirado tik po Žalgirio mūšio). Savo užduotį Žalgirio mūšyje įvykdę totoriai išvaikė ir kryžiuočių artilerijos pajėgas.

Dar vienas ryškus LDK totorių įnašas į karybos istoriją – ulonų, lengvosios kavalerijos rūšies, įtraukimas į pasaulinę praktiką. Pavadinimas kilo nuo 1730 m. pulkininko Aleksandro Ulano pavardės.

Tarp totorių būta ir nemažai diplomatų: XV-XVII a. jie, mokėdami arabų kalbą ir raštą, dažnai eidavo karaliaus kanceliarijos raštinių ir totorių vertėjų pareigas, veždavo valdovo raštus į Didžiąją ordą ar Krymą, lydėdavo lietuvių pasiuntinius ir net savarankiškai vykdydavo diplomatines misijas, taigi buvo tarsi LDK ambasadoriai.

Didžioji totorių gatvė Kaune XX a. pradžioje.

Tapatumo teritorijos 19

Pirmosios Respublikos Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės pulko ulonas Danielius Makulavičius su paradine uniforma.

XVIII a. pabaigoje Lietuvos-Lenkijos uniją – Žečpospolitą – pasidalijo Rusija, Prūsija ir Austria-Vengrija. Tada, 1795–1807 m., Kaunas buvo pasienyje tarp Rusijos imperijos ir Rytų Prūsijos. Dešinysis Nemuno krantas, pagrindinė miesto dalis, priklausė Rusijai, o kairysis krantas kartu su Suvalkija tapo Prūsijos suverenu.

Tuo laikotarpiu Rusija savo sienoms saugoti pradėjo organizuoti Kaune pasienio apsaugos kariuomenę. Iš jų kviėtė ir Lietuvos tutorius. Tokiu būdu iš Trakų ir jų apylinkių į Kauną persikraustė Kalinių, Achmatovičių, Krinickų ir kitos šeimos. Jie įkūrė pirmają tutorių koloniją Kauno žemėse, o XX a. pradžioje čia jau gyveno apie 60 žmonių. Carinės Rusijos kariuomenėje tarnavo daugiau nei 25 Lietuvos tutoriai generolai. Mieste atsirado Didžioji tutorių (dabar I. Kanto), Mažoji tutorių (dabar D. Poškos) gatvės, o rytiniai miesto vartai (dabartinės Kęstučio gatvės gale) pavadinti Tutorių vartais.

Nors tarpukariu tutorių kultūrinės veiklos ir gyvenimo centru tapo Vilnius, nemažai šios tautybės atstovų stojo į besikuriančios Lietuvos kariuomenę. Vienas iš trijų pulkininkų, kuriems 1918 m. vyriausybės buvo pavesta formuoti karines Lietuvos pajėgas, taip pat buvo tutorius. Dauguma bendruomenės jaunimo tada pakviesčiai tarnauti 2-ajame Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų pulke Alytuje. Beje, ir šiandien Lietuvos kariuomenėje tarnauja ne vienas Lietuvos tutorių karininkas.

XX a. pradžioje, be karybos, tutorių inteligenčiai pradėjo rinktis ir kitas profesijas: atsirado tutorių gydytojų, advokatų, mokslininkų, valstybės tarnautojų. Pastarasis tutorių verslas net virto monopoliniu ir klestėjo iki gelezinkelio atsiradimo. Vežėjai gabendavo krovinius dideliais atstumais – į Krokuvą, Poznanę, net Krymą.

Tuomet Laikinojoje sostinėje sužibėjo ir pirmosios profesionalios Lietuvos primabalerinės žvaigždė. Totorė Olga Malėjinaitė 1925 m. šoko pirmajame lietuviškame baletu spektaklyje – Leo Delibos „Kopelijoje“. Nuo tada Valstybės teatre jai skirdavo tik pagrindinius vaidmenis, su lietuvių trupe gastroliavo Monte Karle ir Londono. 1939 m. vos 32-ejų artistės gyvenimą nutraukė džiova.

Tuo pat metu Kaune iškilo ir dirigentas, kompozitorius Juozas Talat-Kelpša, kurio giminė kildinama iš senųjų tutorių bajorų, susigiminavusių su lietuviiais. Esą kunigaikštis Gediminas iš Kazanės pakvietės Tallat statyti tilto, o 1495 m. Jurbarko žemės dotacijų knygose pažymėta, kad žemės priklauso Prūso I herbo Tallat-Kelpšai.

Reikšmingiausias tarpukario įvykis tutorių bendruomenėi – 1930 m. Vytauto Didžiojo 500-ųjų metinių proga Kaune statoma mečetė. Tieša, dar 1910 m. hodža Aleksandras Iljasevičius, vienas iškiliausiu iš turtingiausių XX a. pradžios Kauno tutorių, miesto teritorijoje (dabartiname Ramybės parke) nupirko 1 ha žemės, kurioje pastatė mažą medinę mečetę ir parapijos namus – sbornią, o dalį sklypo paskyrė tutorių kapinėms – miziariui.

Artejant garbingai datai 1930 m. Kauno musulmonų bendruomenės komitetas, kuriam vadovo Chalilis Janušauskas, kreipėsi į Lietuvos Vyriausybę prašydamas padėti sostinėje Kaune pastatyti naują mečetę ir taip įamžinti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto Didžiojo, kurį tutoriai laikė savo idėjiniu vadu, atminimą. To laikotarpio Ministras pirmmininkas Augustinas Voldemaras, įvertinęs tutorių nuopelnus Lietuvos valstybei, priėmė sprendimą iš Lietuvos iždo statybos skirti 40 tūkstančių litų.

Statyba užsiėsė, ir mečetė duris atvėrė tik 1933 m. liepos 15 d., 523-ųjų Žalgirio mūšio metinių dieną. Joje suprojektuota pagrindinė salė vyrams, balkonas moterims, prie iėjimo kairėje pusėje – kampaninis mirusiu ritualinėms apeigoms atliskti; ūkinės pagalbinės patalpos ir labai mažas tualetas buvo įrengti prie iėjimo iš dešinės pusės. Tualeto aiskiai neužteko, nes Jame prieš pamaldas turėjo vykti apsistojimo ritualas. Greta pagalbinės patalpos – laiptai į balkoną ir minaretą, kurį puošė skulptoriaus Petro Rimšos darbo Vytauto Didžiojo bareljefas. Tai buvo graži, šiuolaikinė musulmonų mečetė – didžiulė Lietuvos valdžios dovana tutoriams. Beje, iki šiol tai vienintelė mūrinė mečetė visose Baltijos valstybėse.

Antrojo pasaulinio karo metais mečetės veikla nutraukta. Sovietmečiu joje veikė Valentino Dikulio cirkas, vėliau – biblioteka ir M. K. Čiurlionio dailės muziejaus sandėlis, sbornios namelyje apgyvendinta milicininko šeima. Atkūrus nepriklausomybę pastatas grąžintas tikintiesiems. Darbar jis naudojamas ne tik vietas tutorių bendruomenės, bet ir naujakurių musulmonų – čečėnų, libaniečių, kazachų, uzbekų.

Šiandien Lietuvos tutorių bendruomenę palieči tie patys veiksniai kaip ir visą lietuvių tautą – nemažai jos narių išvyko ieškoti skalsesnės duonos į Airiją, Didžiąją Britaniją, Jungtinės Amerikos Valstijas. Paskutinių surašymų duomenimis, Lietuvoje gyvena jau tik apie 3000 tutorių tautybės žmonių, Kaune – bemaž 200.

Deja, tutorių vis mažėja, nyksta jų kaimai. Iki šių dienų išlikusios trys pagrindinės tutorių gyvenvietės – Keturiadasėmės tutorių, Nemėžio (Vilniaus r.) ir Raižių (Alytaus r.) kaimai. O ne taip seniai jų buvo kur kas daugiau: Kozaklarai, Kolnorai, Merešlėnai, Melekony, Liudvinavas, Kazbėjai, Afindževičiai, Vilniaus Lukiskės...

Apie Keturiadasėmės tutorių kaimo pavadinimo kilmę sklando ne vienos padavimas. Viename jų pasakojama, kad Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, grįždamas iš žygio, pastebėjo sunkiai sužeistą narsų karį tutorių. Už gerą tarnybą kunigaikštis dovanovo jam žemės, liepė vesti ir auginti sūnus, tokius pat narsius karius. Totorius vedė keturių žmonas, susilaikė keturiadasėmės sūnų ir toje vietovėje įkūrė Keturiadasėmės tutorių kaimą. Kaimė yra daug gatvių, kelių, kuriems būdingi statūsus susirkirtimai. Ši gyvenvietė pagal išplanavimą laikoma unikalia Vilniaus krašte, manoma, kad tokį daugiakelio kaimo išplanavimą tutoriai atsinešė iš stepių. Beje, šio kaimo mečetėje,

vienoje seniausių Lietuvoje, dar ir šiandien galime pamatyti tutorių vėliavos, su kuria jie dalyvavo 1794 m. Kosciuškos sukilime, kotą – rają.

Nemėžyje tutoriai taip pat išskirė dar Vytauto laikais ir pagarsėjo kaip žemdirbiai ir darzininkai. Dauguma šeimų kilę būtent iš šios žemės. Šiuo metu čia gyvena 120 tutorių. Raižiai visais laikais buvo Lietuvos gyvenančių tutorių musulmonų dvasinės centrės. Ir šiandien svarbiausios religinės apeigos – vestuvės, laidotuvės, vardynos – vyksta čia.

Po penkių sovietinės santvarkos dešimtmeciu, lėmusi visišką bendruomenės sustabarėjimą, Lietuvos tutorių bendruomenė atsikūrė 1988 m. rugpjūčio 11 d. Šiandien ji jungia Vilniaus, Kauno, Alytaus apskričių, Klaipėdos ir Panevėžio miestų bei Varėnos rajono tutorių organizacijas. Jos veiklos tikslas – sus jungti visus Lietuvos gyvenančius tutorius, sustabdyti tautos asimiliaciją, grąžinti tutoriams nykstančias dvasines vertėbes, supažindinti jaunąjį kartą su protėvių kultūra, tikėjimu, tradicijomis ir papročiais. Per 20 metų nuveikta nemažai: pagal visus paminėtos reikalavimus atnaujintos sovietų sandėliais paverstos mečetės Raižiuose, Keturiadasėmės tutorių kaimė, Nemėžyje ir Kaune, Subartonių kaimė duris atvėrė pirmasis Lietuvos tutorių būties muzejus, Raižiuose pastatyti, o Nemėžyje dar statomi bendruomenės namai, atgaivinta įvairiapusi kultūrinė veikla – su visomis senosiomis tradicijomis švenčiamos musulmonų šventės, sabantujai, bendrai pažinimai Naujieji metai pagal musulmonų kalendorių, tvarkomos kapinės, rengiamos ekskursijos, organizuojami susitikimai, jaunimo ir vaikų vasaros stovyklos, mokslinės konferencijos, koncertai, kuriasi saviveikliniai folkloriniai ansambliai, daug dėmesio skiriamos vaikų religiniams mokymui, išteigtą bendra religinė organizacija, Lietuvos musulmonų sunity dvasinės centrės – muftiatas, atkurti ryšiai su Lenkijos ir Baltarusijos tutoriais.

Nors ir lėtai, bet atgimsta kar metais prarasta tutorių inteligentija – šiandien bendruomenė didžiuoja turėdama 8 mokslo daktarus. Nuo 1997 m., minint 600-ąjias Lietuvos tutorių išskirimo LDK metines, imtos rengti mokslinės-praktinės konferencijos – Lietuvos tutorių „Orientai“, kuriuose gyveldamas istorinės temos ir bendruomenėi svarbūs klausimai. Jau dešimtmetyje Lietuvos bendruomenės nariai reguliariai dalyvauja Pasaulio tutorių kongresų forumuose, bendruomenės mokslininkai kviečiami į tarptautinių tutorių mokslininkų forumą Kazanėje.

1995 m. pradėtas leisti Lietuvos tutorių bendruomenių sąjungos laikraštis „Lietuvos tutoriai“, kuriai atsispindi bendruomenių kasdieniniai reikalai ir renginiai, supažindinama su istorine praeitimi, religinėmis tiesomis, pranešama apie Lenkijos ir Baltarusijos tutorių gyvenimo įdomesnius įvykius.

2010 m. Raižiuose atidengtas paminklas Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms paminėti. Taip tutorių bendruomenė norėjo parodyti, kad jiems Vytautas Didysis ir Žalgirio mūšis ne mažiau svarbus nei lietuviams ir lenkams.

2008 m. Kęstučio Zenono Šafranavičiaus iniciatyva įkurtas Lietuvos tutorių karo istorijos klubas, pavadintas Juzefo Bieliako, XVIII a. generolo, kurio, sakoma, kaip velnias kryžiaus bijoje net žymusis rusų karvedys A. Suvorovas, garbei. Klubo tikslas – priminti visuomenei apie tutorių indėlį į karybos istoriją. Pasitarę su istorikais, klubo nariai atkūrė LDK Priešakinės sargybos uniformas ir netrukus jau dalyvavo garbės sargyboje Prezidentui V. Adamkui perduodant Prezidento rūmumus Prezidentei Daliai Grybauskaitėi, Radvilų palaikų perlaidojimo iškilmėse Dubingiuose, Lietuvos tūkstantmečio renginiuose, yra kviečiami tapti Europos karo istorijos klubų nariais.

Kęstučio Zenono ŠAFRANAVIČIAUS asmeninio archyvo nuotraukos

20 Tapatumo teritorijos/Šventės

Gabrielė DAMBRAUSKAITĖ

Kuo puošiasi Kalėdos?

Žiemos vidury eglutės pradeda migruoti. Iš miškų keliauja į visų mūsų namus, aikštės, mokyklas, įstaigas, o dabar vis dažniau ir į muziejus – ne tik kaip šventinė puošmena, bet ir kaip eksponatas. Gal ir keista, kai vis dar gyvos tradicijos atsiduria muziejinėje aplinkoje, tačiau čia parodomos prarastos jų formos ir išprasmintamas tas palikimas, kuris neatnaujinamas netenka prasmės ir tampa tuščiu ritualu.

Kad gruodį reikia pinti advento vainiką, puošti eglę ir siustyti sveikinimo atvirukus, žino visi, tačiau kam ir kodėl tai reikia daryti, mums padeda prisiminti istorija. Surinkti, kas primiršta ir išsibarstę, geriausiai geba muziejai. Kauno miesto muziejaus darbuotojos dar praėtą žiema paprasė miestiečių sunesti joms senus, namuose rastus kalėdinius atributus. „Padovanok Kalėdų žaisliuką miesto muziejui“, – kvietė akcija, o miestiečiai nešė juos ir po vieną, ir dežėmis. Taip buvo surinkta tikrai įdomių, unikalų eksponatų ir šiai metais jau galime džiaugtis jais parodoje. O muziejininkės senų žaisliukų iš kauniečių mielai laukia ir šiemet. Tiesa, dabar jau tenka rinktis, nes sovietmečio standartizacija ir masinė gamyba priveisė tiek vienodų daiktų, kad kiekvienoose namuose jie kartojosi tarsi mantrai. Todėl žaisliukai ir muziejuje pradėjo kartotis, o jūs apžiūrėjė neabejotinai atpažinsite kai kuriuos dar iš savo vaikystės laikų. Pernai šie sovietmečiu pagaminti žaisliukai buvo su-kabinti ant eglutės Kauno pilyje, juos galėjome pa-liesti (žinoma, nerekomenduotina taip elgtis su tokiais trapiais daiktais), o šiemet jie jau tapo tikrų tikriausias eksponatais.

Keli patys seniausieji siekia net Kauno guberni-

jos laikus. Apie tai liudija nuotrauka, daryta apie 1920-uosius viename Miško gatvės name, kuriame buvo įsikūrusi Karo ligoninės inžinieriaus Majausko šeima. Joje – ant grindų nukritęs gruodžio 15-osios kalendoriaus lapelis, trys mergytės, bet mums svarbiausia – kalėdinė eglė, puošta tais pačiais žais-

lais ir popierinėmis girlandomis, kurias dabar, praėjus beveik šimtmeciu, matome parodoje. Šiuos žaisliukus ir nuotrauką, virtusią savotišku jų „sertifikatu“, į muziejų atnešė Valerija Balčiūnienė, kurių mama, taip pat Valerija, nuotraukoje stovi šalia eglutės. Popierinė girlionda su rusiškais užrašais, žyminciais įvairias šalis, žaisliukai, kiek aptrupėjusios stiklinės girliondos, ne kartą pervertos, nes laikui bėgant dužo jų detalės – visgi tokis trapus, senas lobis puikiai išsilaike. Patys seniausiai žaisliukai panašių formų ir spalvų, tačiau jau nukloti laiko patina: eglės viršūnėlės žvaigždė iš smulkučių kietos folijos juostelių, pasidabruotas rankų darbo stiklo žaisliu-

kas, kurį menotyrininkės Rūtos Purvinaitės senelis kadaise pirkė Kaune.

Tačiau senųjų eglės žaisliukų nėra daug, visi likusieji – senojo ir vėlesniojo sovietmečio. Jų formas, koloritas patys įvairiausi, jau ne itin primena archajines žaliaskarių puošmenas – obuolius. Visgi

apie Kalėdų eglutes tiek istorijų prikurtą, obuolai juk ir pas mus ant eglų kabédavo, vadinas, žinios garantuotos. Remiantis vie-nais šaltiniais, papuošta Kalėdų eglė pirmą kartą buvo aprašyta 1605 m. Amžininkas pasakojo apie tuomet daugiausia vokiškai kalbančių žmonių ap-gyvendintą Elzasą, kuris dabar yra Pran-

cūzijoje: „Prieš Kalėdas čia kiekvienoose namuose puošia eglutes. Ant jų šakų kabina obuolius, sausainius ir saldainius.“ Sultingus ir saldžius žaisliukus dar ilgai ant skarotosios šakų kabinėjo ir lietuvių, bet pirmasis Kalėdų eglei puošti skirtas stiklinis žais-las buvo pagamintas Vokietijos Tiuringijos regione XVI a. Mintis sukurti stiklinių burbulų eglutei da-binti lyg ir kilo vienam stiklapūciui, kai jis prieš Kalėdas apsižiūrėjo, jog tam palikti obuolai supuvo. Ilgainiui šio vaisiaus apvalumas keitė stiklinių figū-relių įvairovę: kankorėzai, seneliai ir sniegolių fi-gūrelės, kiti animaciniai herojai, patys įvairiausi žvē-reliai ir paukščiai, laikrodikai ir daržovės, na ir bur-

Tapatumo teritorijos 21

bulai, kurie specialistų laikomi vertingi, jie yra pagaminti maždaug iki praėjusio amžiaus aštunto dešimtmečio, kai pradėta masinė jų gamyba.

Tačiau kam atėjo į galvą puošti eglės? Kalbama, jog V a. iš Azijos į Europą išveržusiems hunams, kurie jurtose viduržiemį statydavo eglės vieno iš savo dievų garbei ir švėsdavo jo šventę. Sklando ir kita versija, kad VIII a., šventajam Bonifacijui krikštijant germanus, buvo nukirstas pagonių garbintas ažuolas. Krisdamas milžinas nulaužė kitus šalia augusius medžius. Sveika liko tik maža eglutė. Bonifacijui tapo aišku, jog būtent jis ir yra Kristaus medis. Niekam nekyla abejonė, kad šią tradiciją Europoje paskleidė vokiečiai. Ten dar pagonybės laikais viduržiemį į vandenį buvo merkiama ievos šaka. Pasirodė pumpurai simbolizuodavo, jog gamta netrukus vėl atgims ir ateis pavasaris. Tačiau eglė juk visada žalia – net vargintis nereikia. Simbolika daugiau nei akivaizdi.

Spindintys kalėdiniai eglės žaisliukai primena dar vieną tolimą istoriją apie tai, kaip protestantizmo pradininkas Martinas Lutheris pirmasis prieš Kalėdas papuošė savo namuose eglutę – vėlyvą gruodžio vakarą eidamas per mišką namo tarp šerkšnotų eglės šakų pamatė spindincias dangaus žvaigždes. Taip kilo idėja, ir ant eglės suspindo žvakelės. O Lietuvoje kalėdinių žvakelių ugnis visada turėjo ne tik estetinę, bet ir svarbią dvasinę reikšmę – ji saugojo šeimą ir namus nuo blogybės, simbolizuodavo jau Anapus išejiusius šeimos narius.

Pirmieji fabrike pagaminti kalėdinės eglutės žaisliukai atsirado tik 1848 m. Saksonijoje ir greitai išpopuliarejo tarp aukštumėnės gyventojų. Nuo tų laikų daug kas pasikeitė, masinės gamybos žaisliukais jau nieko nenustebinsite. Šiandien eglės papuošalų gamyba užsiima ir garsiausieji pasaulio mados namai, o žaisliukus gamina ne tik iš tauriųjų metalų, bet ir iš brangakmenių, krištolo ar porceliano. Senųjų vertė dabar slypi visai kitur – vaikystės, senelių ir tėvų laikus menančiuose sentimentuose. Jų niekas nepakeis, tokius žaislus jau nebepagamins, gaminis kitus, naujus, ir jie bus svarbūs ateities vaikams. Eglės žaislų tradicijos pamažu tapo paveldo dalimi.

Didžiojoje Britanijoje anksčiau buvo priimta eglutes dabinti kaip ir karališkoje šeimoje. Darbštūlės naudojo blizgučius, sidabrinius siūlus ir karoliukus. Jaunos damos karpydavo snaiges ir žvaigždes, siūdavo mažyčius maišelius paslaptingoms dovanėlėms ir darydavo popierinius cukruotiems migdolams.

lam. Labai populiaros buvo žvakės mediniuose langeliuose ir medžio viršūnėje nutūpė angelai. Šeimose tuošdavo tiek eglucių, kiek buvo narių, nes prie jų buvo padedamos Kalėdų dovanėlės kiekviename asmeniškai. Kitose šalyse eglės taip pat tuoštos pačių darytais žaislais, alaviniais žibintais su žvakelėmis. Kalėdinės édžios po eglute buvo pati svarbiausia švenčių detalė.

XIX a. pabaigoje atėjo visai kita tuošybos mada. Eglės ypač dabintos, ant jų krauta tiek grožybių, kiek sugebėta sutalpinti, arba parenkamos delikacias spalvos, formos ir tuošimo stilus. Eglės jau nebestovėjė ant stalo, todėl buvo perkamos kuo aukštėsnės, kad atspindėtų šeimos padėtį visuomenėje.

Lietuvos kaimuose apie kalėdines eglutes pirmasis XX a. dešimtmečiais dar nebuvó žinoma, bet aptinkama užrašą, kad Kūčių dieną būta papročio gryčioje kabinti rugių pėdą, o Mažojoje Lietuvoje Kalėdoms ant durų pritaisydavo eglų šakelių. Pa-protys tuošti eglę pirmiausia paplitó dvaruose, mokyklose, bažnyčiose, vėliau ir miestiečių inteligenčių šeimose. Tarpukariu eglutes jau tuošė daugelis, ypač rekomenduota jas dabinti mokyklose, kad iš Europos atkeliauvasi tradicija prigytų ir Lietuvoje.

Po karo žmonėms reikėjo kalėdinės dvasios ir ramybės, todėl gyvos eglės tuoštos išraiškingais žaislais. Tiesa, sovietmetis iivedė savų korekcijų, ypač viešojoje erdvėje. Apie aikštėse tuošiamas eglės primena du keisti muziejuje atsirađę eksponatai – didžuliai gražuoliai burbulai. Pasirodo, juos nuo kokių 1980-ųjų išsaugojo vienas kaunietis, kadas buvės atsakingas už Kauno eglų tuošybą. Kiekvienais metais, pasibaigus šventėms, juos tiesiog daždavo kaip nereikalungus, o kitąmet kabindavo naujus. Keista, tačiau miesto eglų tuošimo tradicija nera tokia sena, ir čia pirmajai mūsų kaimynai. Rygos miesto aikštėje net aštuoniomis kalbomis lentoje galima perskaityti: „Pirmasis Naujuoji Metų medis Rygoje, 1510 metais.“ Ten ją pastatė ir ižiebė Juodagalvių riterių broljos nariai. Iš vidurio Europos šalis si tradicija skverbési gana sunkiai. Ir mums teko palaukti dar bent keturis šimtus metų, kol XIX a. Vilniuje, tuomečiame carinės Rusijos gubernijos centre, sužibo pirmosios žaliaskarės.

Sovietmečiu buvo ilgai galvota, kur statyti eglę. Ji negalėjo stoveti Katedros aikštėje – šiukštū jokių religinių užuominų. Pagaliau žaliaskarė buvo pa-panuošta sostinės senamiestyje, priešais dabartinę rotušę, revoliucionierius V. Mickevičiaus-Kapsuko

paminklo kaimynystėje. Kituose miestuose eglės pa-prastai būdavo statoma centrinėje aikštėje, o jos viršūnė dabinama raudona žvaigžde. Po jomis seneliai šalčiai fotograuodavosi su vaikais. Prisimenate, so-vietmečiu dar buvo gyva tradicija išrinkti gražiausiai tuošto parduotuvės vitrinas. Ką jau kalbėti apie vatos gniutulų prikimštas ir pabūžintas tarp-langes, putplascio ar plastmasės senelius šalčius ir konfeti šaudykles, kurios tada dar buvo chlapuškės. Visa tai ir primena, tarsi laiko mašina sugrąžina so-vietmečio žaisliukų ekspoziciją muzieje.

Šalia jų – tarpukario kalėdiniai atvirukai. Seniausias Kaune – gautas dar 1903 m. ir atkeliauves iš tos pačios ponios Valerijos namų. Mums keista matyti, kad tuomet atvirlaiškio tekstas būdavo rašomas prie-kyje, ant paveikslėlio, o kita, tuščia, pusė skirta adresui. Dar keisciau rasti tiek daug atvirukų su rusiškais ir lenkiškais užrašais ir tik keletą su lietuvišku tekstu, tautine simbolika. Net ir religinė tematika gerokai nu-sileidžia apsnigtomis trobelėmis, pūstažandžiams vai-kuciams ir žieminėms puokštėms. Kai kurie atvirukai né neprimena kalėdinių, o jų siuntimo tikslą sužino-me tik perskaite sveikinimus. Gana dažnai atviruku virsavo šeimyninės, portretinės nuotraukos (beje, ši tradicija vėl, regis, gržta į madą). O sveikinimai – be ypatingo poetinio polékio, neišmoningi: palinkéjai lai-més bei sveikatos, ir žmonės jau nudžiuginti.

Tiesa, pirmasis atvirukas taip pat nebuvó kupi-nas biblinių vaizdų. Jis pasirodė Anglijoje tik prieš 164 metus. Dailininkas Johnas Calcottas Horsley'us savo draugo sero Henry' Cole'o prašymu 1843 m. nupiešė pirmajį Kalėdų atviruką, kuris išspaustintas tūkstančio egzempliorių tiražu. Jo šonuose vaizduojamos dvi labdarystės – alkanojo pamaitinimas ir nuogojo aprengimas, o centre – puotos vaizdas: vyna geria trys sero H. Cole'o šeimos kartos – tėvai, vaikai ir anūkai. Taip, taip, atviruke net mažamečiai girdomi vynu, todėl jis sulaukė prieštaringų nuomo-nių. O užrašas apačioje – visai kaip šiandien: „Links-my Kalėdų ir laimingų Naujujų metų.“

Nors pirmieji Kalėdų atvirukai pasirodė Anglijoje, ši išradimą užpatentavo verslieji amerikiečiai. Tai 1861 m. padarė verslininkas iš Filadelfijos Johnas P. Charltonas.

XIX a. viduryje Londone net turtingiausie angliai su malonumu patys darydavo Kalėdų atvirukus. Siūsti fabrikinius laikyta „blogu tonu“. Tačiau Vidurio ir Rytų Europoje atvirukai vis dėlto émė plisti antrojoje XIX a. pusėje. 1862 m. pašto atvirukas išspaustintas Austrijos-Vengrijos imperijos sostinėje Vie-nejoje. Imperatoriškasis paštas pradėjo ir masinę at-virlaiškį su fiksuočiu pašto ženklu gamybą – jie aki-mirkniu tapo populiarūs. Iš Austrijos-Vengrijos at-virkų mada pasiekė Rusijos imperiją, vadinas, ir Lietuvą. Mūsų šalyje juos pradėta spausdinti 1875 m., o 1890-aisiais jau pasirodė ir spalvoti. Siuntimo tradi-cija ištvirtino tarpukario metais.

Kalėdų ir Naujujų metų atvirukai skyrėsi piešiniu. Pirmuojuose vyraovo religinė tematika, Kris-taus gimimą švenčiantys žmonės, o naujamečiuose dominavo aristokratinių siužetai: kalendorius, laikrodis, šampanas, karnavalas ir net gundanciai atro-dančios moterys. Ant Kalėdų atvirukų visada vaizduota žiema, žvaigždėta naktis, o naujamečiuose dažnai būdavo galima išvysti dieną ir net vasarą. Tokių atvirukų rasite ir Kauno muziejaus parodoje.

Atvirukai į Lietuvą atkeliaavo iš Vakarų Europos. Panaikinus caro valdžios draudimą rašyti lietuviškai prasidėjo tikrasis jų auksas amžius. Iš Vokietijos, Švedijos, Prancūzijos leidyklos išsigydavo atvirukų vaizdus ir užrašydavo lietuviškus sveikinimus.

O dabar jūs galite užėiti į muziejų, pasigrožeti ekspozicija ir patys pagaminti girlandą ar atviruką. Vi-siskai unikalų ir nepakartojamą. Tokį, kuris kada nors atsidurs kitame muziejuje ir stebins muziejininkus bei lankutojus.

Paroda Kauno miesto muziejuje veiks iki sau-sio 5 d.

22 Vilniaus langas

Aušra KAZILIŪNAITĖ

Kelios dėmės apie Žiemą

Dienoraščio įrašas apie XI festivalį „Panevėžio literatūrinę žiemą 2012“

Žvelgiu pro langą į pievas, dar nepraradusias savo gyvybės. Dar sodriai žalias, bet jau apsnūdusias, apsklojusias baltais patalais, jau pamiršusias, kad būna ir kitaip – gerokai kitaip, kad būna žydras dangus ir saulė. Pastarųjų šiandien ir ne tik šiandien nė ženklo. Iš po sniego bedugnės lenda žalias dėmės. Jos išduoda, kad ten, apačioje, rusena gyvybė.

Paulas Ricoeuras dėmės įvaizdį priskiria maginei sampratai, laikančiai blogi suteptimi. Bet man šios dėmės, kurias matau už lango, teikia vilties, kad Saulė ir žydras dangus dar grįš. Aš juos regiu užsidėjusi atminties akinius plonais stikeliais, tokius, kuriuose nuo menkiausio prisilietimo eizėja ir suskilinėja it plonas ledas. O tuo metu dangus susilieja su žeme, nes toluoje sninga, ir visur, kur tik akys aprépia, karaliauja balta spalva. Žemę nuo dangaus dabar gali atskirti tik ižiūrėjės žalias dėmes.

Taip man kalbantis su dėmėmis, krintančiomis į baltumos prarają, drauge krintant snegui, taip man krintant į kalbos bedugnę, vis labiau spaudžiant rankas žodžiui „dėmė“ ir kitims paskui ji sekantiems žodžiams, mes privažiuojame miestą, ir laukų teikiame pažadai lieka kažkur kitur. Štai mes – pulkelis žmonių, laikancių save rašytojais, – jau turime išslipti iš autobuso. Turime pasiimti savo nešulius ir, pamindžiavę su cigaretėmis dantyse prie Panevėžio Gabrielės Petkevičaitės-Bitės bibliotekos durų, užėiti į vidų. Cia svarbu pasilabinti vieniems su kitais ir dar kitais kitais, pasilabinti su erdvėmis, su rūbiinės žetonais ir savo paskirtimi šio renginio – festivalio „Panevėžio literatūrinė žiema“ – žiaunose. Mes tai ir darome. Mes šypsomės. Mes turime tekštų savo kelioniniuose rysulėliuose. Mes užsiregistrojame kaip mes, kaip ir numatyta festivalio programoje. Tada sėdime į kalbamės, nes už durų vyksta kitas renginys – minėtosios bibliotekos sveikinimas 90-osios suakties proga. Mes sveikiname biblioteką ir vienį kitus toliau, bet ne visi sutinkame su iškreipto subendravardiklinimo nestokojančiu mes. Tad esame išsibarstę, bendraujame grupelėmis.

Kol neprasidėjo festivalio renginiai, išslenku į miestą, į Panevėžį. Cia klajodama sutinku kitą pakelių-bendrakeleivę Ievą Gudmonaitę. Kartu kla-jojame, fotografuojame grafičius bei pastatus, lėlių

smokingus parduotuvės lange ir greta jų eksponuojamus kokius keturis kartus didesnius smailianosisius aukštakulnius. Kol klajojame, mums nėra nieko neįmanomo. Tapetų parduotuvė „Tapetija“ tampa sveitima šalimi, į kurią atkeliaujame iš tolimo krašto. Tokio tolimo, koks tolimas gali būti dirbtinai susikurtas atstumas tarp daiktų, žmonių ir visko, kas juos užburia. Cia atsisėdusi ant sofutės geriu arbatą iš termoso, o Ieva vaikšto po parduotuvę. Galop abi suprantame, kad tai galerija, kurioje eksponuojami tapetai, o ne parduotuvė, nes mes nemokame maštysti parduotuvės be distancijos. Taigi tikrų tikriausią meno žinovų balsais imame garsiai vertinti tapetus, kartais pasikuždėdamos, kad tas su meškinais neturi jokių šansų rasti savęs vertą sieną ir pan. Aptikome ir tapetų su milžiniškomis raidėmis, į mus bylojančia etikete POEMA. Šiuos pardavė mums atidavė, nes pasakėme, kad esame poetės, tad jie veikiausiai mūsų. Dar pridėjo įvairių tapetų skiaučių, kurias parsi-vežiau namo. Ieva jų namo nesivežė – pardavė vakuare vykusio poetinio aukciono metu.

Grįžusios iš pasivaikščiojimo patraukėme į „Polės užkandinė“, kurioje mūsų kolegos jau narsiai krito kepsnius, susidauždami gaivos stiklais. Nors viskas buvo ne visai taip. Tačiau netrukus po pietų patraukėme į skaitymus. Iš įvairiausių skaitovų ir skaitovių, poetų ir poečių mano dėmesį bene labiausiai prikaustė ir simpatijas pelnė festivalio svečio iš Latvijos Karlio Vérdinio poezija. Maloniai nustebino Gintaro Bleizgio skaitomas eilutės ir už jų besiskleidžiantys žiedynai. Apskritai skaitymų krūmynuose galėjai rasti tekštų įvairiausių literatūros mėgėjų poreikiams patenkinti arba pažadinti, arba apgeneti. Numdziugino ir tai, kad salės visų skaitymų metu buvo sausakimšos, visi norintieji dažnai net nesutilpę stovinuodavo prie durų.

Po skaitymų vakare Panevėžio lėlių vežimo teatre vyko poetinis aukcionalas, kurį vedėja-vežėja Daina Molytė-Lukauskiene pavadino spektakliu. Ant stalos gulėjo akmenukai. Prie tribūnų vienas po kito stodavo ką nors parduoti užsimanę poetai, o jų daiktus publikai demonstravo baltomis statybininko pirštinėmis pasidabinęs poetas Tomas Taškauskas.

Kai visi poetai ir ne poetai buvo apsipirkę-isspardavę, teatro vestibiulyje prasidėjo festivalio vakaronė. Šio „baliuko“ metu man didžiausią išpūdį paliko teatricių dalyta kopūstų sriuba ir pagal „Sop-

Gražinos Viktorijos PETROŠIENĖS nuotrauka

ranų“ melodijas šokantis Kornelijus Platelis. Nors ir be šių įdomybų netrūko smagumų. Dėl jų gausos, matyt, tik menka dalis renginio dalyvių atejo ryte pusryčiauti į „Polės užkandinę“. O tie, kurie atejo, tikrai nesigailėjo – užkandinės darbuotojų kepti keksiukai yra vienas iš septynių pasaulyje stebuklų, tik dar neapsisprendžiau vietoj kurio anksčiau ten išsijojo juos būtų galima pateikti...

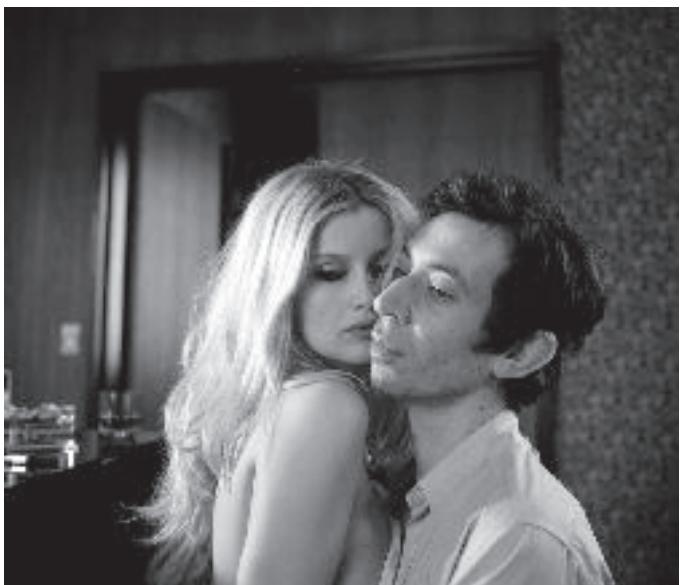
Antroji festivalio diena taip pat kaip koks „Polės užkandinės“ lankytojų mėgstamas vyniotinis buvo prifarsiuota renginių – mokinų skaitymų, jaučiomo skaitymų, eseistikos skaitymų, tarmiškų skaitymų ir t. t. Man asmeniškai jų buvo gerokai per daug, tad nejispareigojau klausytis šimtą valandų per parą. Vietoj to sėdėjimą renginiuose pažairindavau pokalbiais su draugais, pasivaikščiojimais po miestą ir pan. Galbūt dėl šios priežasties iškilmingojo festivalio uždarymo vakaro metu įdėmiai klausiausiu ir mintyse fiksavau tai, kas dejos „scenoje“, pasirodymus dažnai palydédama nenuvargusiais plojimais. Cia buvo įteikta daug prizų prizelių. „Literatūrinės lapės“ – Sarai Poisson, „Literatūrinio obuolio“ – Jūratei Baranovai, „Literatūrinės žiemos riterio rožės“ – Viktorui Rudžianskui, „Varinės literatūrinės rankelės“ – Aidui Marcėnui, „Jono Meko skrybelės“ – Gyciui Norvilui. Iš apdovanotų moksleivių labiausiai įsiminė Jutas Liutkevičiūtės eilėraštis, kuriame prieinama prie gana logiškos išvados, kad šiltais plojimais už šildymą nesusimokėsi. Buvo įteikti ir jau tradiciniai laikomi garbingiausiai įvertinimai – Elenos Mezginaitės premija atiteko Gintarui Patackui, o Julijono Lindės-Dobiolo – Gintarui Bleizginiui.

Po visų apdovanojimų festivalio dalyviai, rankose gniauždami baltus mažus puodukus su kava ir arbata, šnekūčiavosi. O netrukus sulipo į užsakyta autobusą arba mašinas ir iškeliau kas kur. Ši kartą kelias į Vilnių man nedovanojo baltų praraju anapus lango. Visur buvo tamsus. Visur buvo juoda. Visur buvo naktis. Užmesta it paklodė ant namų, pievų, pasėlių ir mūsų. Pagalvojau, kad spėjau pasiligti šiurpios baltumos ir dėmių galimybės joje. Gal dėmė mūsų kultūroje ir gali būti laikoma blogio simboliu, tačiau ar tie rašmenys, kuriais marginame baltų puslapį žiemą, nėra dėmės?

„Nemunas“ rekomenduoja

Gediminas JANKAUSKAS

Kitokio kino klube – „Gainsbourgas. Didvyriškas gyvenimas“

Antradienį, gruodžio 18 d., Kitokio kino klubė žiūrėsime biografinę dramą „Gainsbourgas. Didvyriškas gyvenimas“. Ji pasakoja apie dramatiško likimų muzikantą Serge'ą Gainsbourgą. Per jo laidotuvės 1991 m. kovo 7-ąją tuometinis Prancūzijos prezidentas Francois Mitterandas apie velionį pasakė: „Jis buvo mūsų Baudelaire'as, mūsų Apollinaire'as... Jis pakélé dainą į meno aukštumas.“

Profesionalaus muzikanto sūnus S. Gainsbourgas kurti dainas pradėjo paveiktas Boriso Viano prozos. Pirmajį albumą „Du chant a la une!“ išleido 1958 m. Savita atlikimo maniera ir provokuojantys dainų tekstai tada dar nepadarė didel-

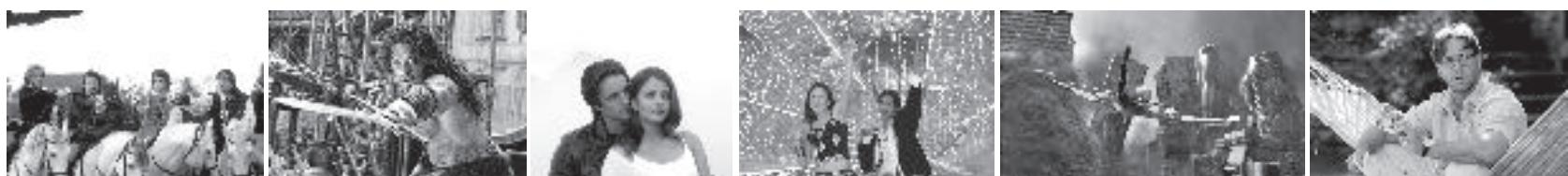
lio poveikio publikai. Tačiau netrukus skandalizingam restoranų dainui atsivėrė fantastiškos perspektyvos.

Jo vaikystė prabėgo nacių okupuotame Paryžiuje, kai berniukas (tada jis vadinosi Liusjenu Gainsburgu) mokėsi skambinti pianinu ir piešė natūrmortus. Užaugęs jis tapė moterų aktus tikroje dailininko studijoje. Bet sulaukės trisdesimties supratė, kad tikrasis jo pašaukimas – muzika. Taip gimbė daugelio gražių melodijų autorius S. Gainsbourgas.

Kurdamas dainas jis nuolat eksperimentavo ir drąsiai jungė skirtingus stilius. Pradėjės nuo klasikinio džiazo ir tradicinio prancūziško šansono,

vėliau mielai naudojosi galimybėmis, kurias teiki komercinė popmuzika, rokenrolas, regis, fankas ir repas. Didelį skandalą sukėlė jo 1979 m. regio ritmu perdainuota „Marseljeté“. Skandalai lydėjo ir asmeninį S. Gainsbourgo gyvenimą. Bulvarinės spaudos aprašyti audringi meilės romanai su gražiausiomis aktorėmis ir dainininkėmis tris dešimtmecius buvo neatsiejami nuo genijaus ir chuligano reputacijos, o progresuojantis alkoholizmas sekino jėgas. Penktasis infarktas padėjo tašką S. Gainsbourgo žemiškoje biografijoje. Liko nepamirštamos melodijos, dainos ir filmai.

Savaitgalis prie televizoriaus

Kai vėl susitiksime su daug kartų matytais filmais

Likus dviem savaitėms iki Kalėdų švenčių dviaskis vis ryžtingiai braunasi į mūsų kasdienybę. Apie gražiausią metų šventę primena miestų aikštėse papuostos žaliaskarės eglės, parduotuvių vitrinose garbingiausią vietą užima gražiai įpakuotos dovanos, kino teatrų repertuarė daugėja pramoginių filmų, kurie taip pat gali būti puiki dovana visai šeimai. Nuo šio šventinio šurmulio neatsilieka ir lietuviškos televizijos, savo tinklelių sudarančios iš jau ne kartą rodytų pramoginių filmų.

Ar pamenate, koks išykkis sudaro Alexandre'o Dumas „**Triju muškietininkų**“ svarbiausios intrigos pagrindą? Karalienės deimantų vėrinys, kurį iš Anglijos pargabenti turi narsuolis D'Artanjanas, nes priešingu atveju klasingas kardinolas Rišeljė sukelė baisų skandalą. Bet amerikietiškos versijos (penktadienis, 21.25 val., TV3) autoriams tai visai neįdomu. Cia siužetas sukasi apie pasikėsinimą į karaliaus gyvybę. Todėl kartais filmas primena tiesiog efektinę sprogimų fejerverką, o galantiški prancūziškų riterių turnyrai pakeisti paprasčiausiomis muštinėmis.

Komiksų personažą didvyrį Konaną barbarą kina žiūrovai išsivaizduoja kaip raumeninę kultūristą Arnolodo Schwarzeneggerio veidu. Toks jis buvo nuotykių diliogijoje „**Konanas barbas**“ ir „**Konanas griovėjas**“. Dabar šį didvyrį suvaidino

niekuo ypatingu kine dar nepasižymėjęs aktorius Jasonas Momoa. Naujoje seno siužeto versijoje (penktadienis, 23.35 val., TV3) karys Konanas, vedamas keršto už savo tévo nužudymą, leidžiasi į naujus pavojingus nuotykius. Konano tévą negailestingai nužudė žiaurus karvedys Kalaras Zimas. Niekšingasis Kalaras pagrobė ir įkalino gražuočę Tamarą, kurios kraujas magiško ritualo metu gali išsaukti paralelinio pasaulio pabaigs – jos padedamas niekingų tikslų turintis karvedys ketina užvaldyti pasauly.

Gera žinia nedžiai mažuosiuoje ekranuose viešinčių indiškų melodramų gerbėjams. Jie pamatyti dvi gražias romantines komedijas. „**Nuotaka ir prietarai**“ (šeštadienis, 13.15 val., TV3) sukurta britų rašytojos Jane Austin kūrinii motyvais. Siužetas paprastas. Kilmingoje šeimoje užaugusi Lilita pasipriešina tévų norui ištinkinti ją už nemylimo vyro. Tévai tikisi, kad gražiausia iš jų keturių dukterų pasirinks savęs vertą sutuoktinę, kuri jie patys rekomenduos, tačiau mergina klauso širdies balso. Bėda, kad tas balsas taip pat klysta – jai patinka ir jaunas bastūnas iš Anglijos Džonis, ir vienbučių magnato sūnus Vilis Darsis.

Tradicinis ir filmo „**Kai mes susitikom**“ (šeštadienis, 23.00 val., LRT) siužetas. Nevykėlis verslininkas Aditija nelaimingas, nes jo mergina teka už

kito. Jis nenori grižti namo, tad sėda į pirmą pastaičių traukinį. Cia susipažsta su mergina Gita. Ji graži, bet baisi plepé. Gita vyksta į gimtajį miestelį ir kuria planus pabėgti su mylimuoju.

Artejant majų kalendoriuje neva numatytai pauliū pabaigos datai gali pasirodyti aktualus katastrofų filmas „**2012**“ (šeštadienis, 21.15 val., LNK), kuriamė dar 2009-aisiais tarptautinė mokslininkų komanda informuoja žmoniją, kad po trejų metų pasaulis nustos egzistavės. Didžiausių valstybių atstovai karštligiskai ima kurti išsigelbėjimo planus. Bet jie slepiami nuo žmonių, kad nekiltų panika.

Savaitgalį baigs britų režisieriaus Ridley Scotto melodrama „**Geri metai**“ (sekmadienis, 14.15 val., TV3). Londono bankininkas Maksas Skineris gauна žinią, kad Provanse miręs dėdė paliko jam vynuogyną ir apleistą sodybą. Pradžioje vyrukas mano, kad ūki bus galima pelningai parduoti. Tačiau nuvykės apžiūrėti naujuąjį valdų jis lieka Europos provincijos rojuje ilgam. Kodėl? Priežascių daug. Ne paskutinėje vietoje ir tipiškai prancūziška – „ieskok moters“...

24 Teatras/Atmintis

Gediminas JANKUS

Legendinio scenos meistro apologija

Henrikas II, Anglijos karalius spektaklyje
J. Goldmeno „Liūtas žiema“
(rež. Gytis Padegimas). 1997.

Helikonas – A. Masiulis, Herėja – Kęstutis Genys spektaklyje
A. Camus „kaligula“ (rež. Jonas Vaitkus). 1983.

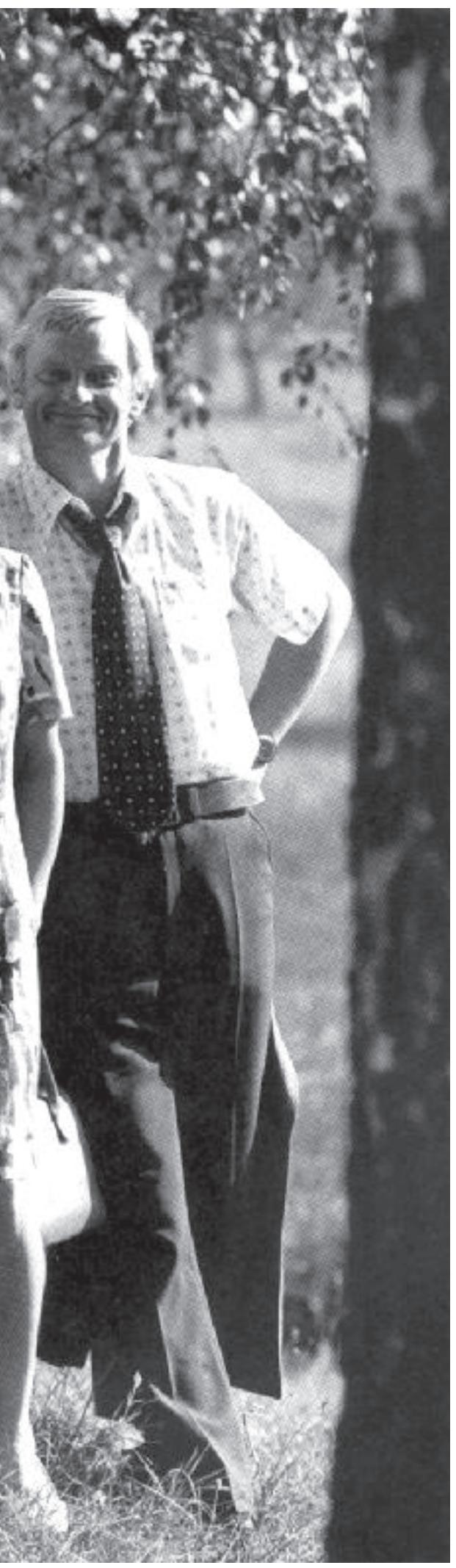

Atrodytu, jau niekuo neverta stebėtis mūsų gimtojoje padangėje. Daug kas iki koktumo įkyriai kartoja si – laikraštinių antys, skandalukai, „turtuolių verksmai ir dejonės“, politikierų bruzdesiai ir banalybių bei kvailinimo išrūvų – TV nesibaigiantys „projektai“ ... Regis, tokioje masinio vartojimo ir riaugejimo aplinkoje bet kokia prakilnesnė, taurinanti veikla ar pastanga turėtų sulaukti dėmesio, paskatos, tačiau susidaro išpūdis, kad rimtų intelekto ir dvasios atradimų nebereikia, jie nutylimi arba užgožiamimi performansų ir neva modernių plagiati.

Keista, scenos menas (turiu omeny tikrąjį, savo pašaukimą suvokiantį meną, o ne kosmopolitinių, destruktivų ir žmogų niekinančių antimena) pasiduoda bendrai tendencijai, koketuoja su banalybių šaukliais, paslaugiai linkčioja liguistai suvokto modernumo apraiskoms ir nė nebando parodyti, jog mūsų padangėje yra visiškai priešingų pozicijų – kad teatras ir scena tik tada tampa misijos vieta, kai joje dažniau su atjauta kalbama apie žmogų, rodomas kelias į Viltį, Dorą, Kilnumą. Kad visu savo gyvenimu ir kūryba tai įrodė ir pagrindė mūsų didieji, jau mus palikę scenos meistrai.

Vienas tokių didžiuju, seniai tapęs scenos ir kino legenda, yra Algimantas Masiulis, išėjęs 2008 m. Žinoma, galima nedelsiant pridurti, kad atmintyje liko jo sukurti vaidmenys, jo išrašai... bet tai skamba banaliai. Atmintis blėsta, mažėja mačiusių didžių Meistrai scenoje, jaunieji aktoriai ugdomi kitose mokyklose ir kitų autoritetų, su laiku viskas prisimiršta, išsitrina, tad, kol dar gyvi jo amžinininkai, kartu kūrė, buvę šalia įvairiaisiais gyvenimo momentais, ypač svarbu užfiksuoti tiesioginius išpūdžius, nuomones, liudijimus.

Tokį darbą padarė teatrologė Elvyra Markevičiūtė, parengusi solidžią tyrinėjimų ir prisiminimų knygą „Algimantas Masiulis: siela po teutonų riterio šarvais“. Neabejojant galima teigti, kad šis leidinys – ypatingos dvasios ir pakylyimo. Visų pirma jis persunktas masiuliškos scenos

A. Masiulis“ „Mano gražioji žmona! Mudu laimingi vaikščiojom Nevėžio krantu.“ 1974 m.

Algimanto Masiulio laiško Albinui Keleriui fragmentas. 2005 m.

meno sampratos, dvasinio maksimalizmo ir pasiaukojimo mene motyvo. Aukštinantis, dorinantis knygos pobūdį suponuotas paties Meistro etiniai imperatyvai, itin griežtais jo reikalavimais aktoriui. Todėl ir pradėjau kalbą apie intelekto ir dvasios atradimus, kurie kažkodėl nutylimi. O kaip kitaip galima paaiškinti, kad ši knyga, kurios leidėju skelbias Nacionalinis Kauno dramos teatras, kuriame iki paskutinių dienų dirbo didysis scenos Meistras, išleista itin menku 500 egzempliorių tiražu dar šią vasarą, tačiau iki šiol nepristatyta? Ar dera kalbėti apie tinkamą pagarbą savo Aktoriui, kurio kiekvienas vaidmuo buvo persmelktas širdies kaitros ir skausmo? Kuris kiekvieną išeijimą scenon traktavo kaip paskutinį atodus, garsėjo fanatišku darbštumu, reiklumu sau ir, žinoma, kitiem?

Tad tikrai lieka stebėtis tokiu atsainiu požiūriu, kai be jokio palydimo geranoriško gesto (bent informatyvaus) knygą galima pamatyti tik apsilankius pačiam teatre... O juk praleista puiki proga ne tik prisiminti garsųjį Aktorių, bet ir atskleisti tą nūnai itin retą tikrosios dvasinės aristokratijos bei talento dermę, suvertintą darbštumu ir ieškojimais, priminti užmirštamą teatrinę mokyklą – J. Miltinio mokyklą, kurios vienu ištikimiausių adeptų pasiliuko A. Masiulis... Galų gale jis Kauno dramos teatro scenoje įsimintinus vaidmenis kūrė nuo 1978 m., dirbo su Jonu Vaitkumi, Gyciu Padegimu, Vytautu Balsiu... Daugelio istorija tapusių spektaklių sėkmė tiesiogiai susijusi su A. Masiulio vaidmenimis. Jis gyveno šiuo teatru, siejosi, kentė, džiaugėsi, nerimavo iki paskutinių dienų. Kovodamas su pasalūnėmis ligomis, rasdavo jėgų gyvai domėties kolegų darbais, repertuaro naujovėmis, jautė teatro pulsą...

Ką gi, teatro pulsas nūnai paukštėjęs ir pagreitėjes – nacionalinis, tik nejau besilygiuojantis į abejingumą, atminties ignoravimą? Noriu tikėti, kad tai – laikini kultūrinio tarpuvaldžio riktais, kai ne vienas kultūrės kažkodėl spazmiškai sulinksta klaustuku „Ko pageidaujate?“ laukdamas naujų vadukų apsireiškimo. Žvelkite, jums panosėje guli atverstas scenos Apsireiškimas – A. Masiulio siela po šarvais... Joks trumpam šmestelėjęs partinis klerkas niekada neprilygs didžiam menininkui.

Teatrolė E. Markevičiūtė atliko didžiulį ir kruopštū darbą. Ji ne kartą rašė apie Meistro vaidmenis, jo kūrybinių keliaj, yra parengusi daug pokalbių ir prašnekinusi Aktorių įvairiomis temomis. Tačiau šioje knygoje teatrolė užsibréžė tikslą „nutaptyti jo sielos peizažą, atskleidžiantį, kokiu būdu ir iš kokios terpės gime jis išgarsinę vaidmenys“. Tasai peizažas iš tiesų

ispūdingas, žerintis įvairove, nuomonių ir prisiminimų gausa, atviravimu, netikėtais vingiais. E. Markevičiūtė sugebėjo surinkti ir sudėlioti labai idomią, niekur kitur neužtinkamą medžiagą, ir, kas svarbiausia, išvengti beatodairiško vienpusiško liaupsinimo ir pagirikos.

Prieš mus iškyla itin žmogiškas, besisielojančias, nuolat nepatenkintas savimi, savo sukurtas vaidmenimis, daugiaubriaunis, šakoto, sudėtingo charakterio kūrėjas. Intelektualas, be perstojo siekiantis žinių, tobulėjantis, filosofuojantis, lankantis parodas, koncertus, kitų teatrų spektaklius. Unikumas ne tik tarp aktorių, tarp daugelio kūrėjų. Jau toks unikalus jis iškyla ir E. Markevičiūtės įvade „Sielos peizažo tapymas“, o ypač nelauktai atsiskleidžia reto atvirumo ir informatyvumo sklidiiname jos pašnekeseje „Masiulius apie Masiulį“.

Knyga suskirstyta Aktoriaus gyvenimo ir kūrybos etapais, tad natūralu, kad teatrinė biografija pradedama nuo Panevėžio dramos teatro, kuriame J. Miltinio pamokos iširėžė visam gyvenimui, ir tos imperatyvios intelektualios bei etinių nuostatos niekada nebuvovo išduotos. Prisiminimais dalijasi panevėžiečiai aktoriai, Meistro bičiuliai ir buvę kolegos. Turint omenyje, kad tas periodas pačiam A. Masiuliu buvo nelyngvas, kad ir išėjus iš J. Miltinio teatro kilo įvairiausi tarpusavio komplikacijų ir kibirkščių, si dalis gana subtili ir pakylėta. Juk Meistras niekada nėra menkinamai ar kritiškai kalbėjęs apie savo didžį Mokytoją J. Miltinį, tik pabrėždavo, kad daugelį principų ir pozicijų gavęs būtent iš jo.

Daug vienos skirta Kauno dramos teatro periodui, visas būrys kolegų ir bendražygių pasakoja apie A. Masiulį, kiekvienas savo požiūriu, savo supratimu ir rakursu, kalba teatro bei kino režisieriai, rašytojai, dailininkai. Itin nuoširdus ir atviras E. Markevičiūtės pokalbis su Aktoriaus žmona Gražina Masiuliene, jautrų, kenčiantį ir tikro stoicizmo kupiną kūrėją parodo paties A. Masiulio paskutinis interviu su silpstančiu režisieriumi R. Vabalų.

Režisierų prisiminimai skiriasi. Nieko nuostabaus – Aktorius visą gyvenimą kovojo su kai kurių diktatu, besalygiškais, dažnai nelogiskais reikalavimais, gynę savo meninę tiesą ir principus. Vieni (G. Padegimas) jautrai ir geranoriškai atsižvelgdavo, o su kitaip „sukibirkščiuodavo“ iki aštrumo, tačiau rezultatas buvo stebetinai aukšto lygio. Bet kiek jėgų tai kainuodavo Aktoriui, kiek atimdavo dvasios ir materijos...

„Tikroji problema – režisierų problema. Ne aktoriai – jų vadinas tamsumas, tingėjimas ir panašios „nuodėmės“ kalti, bet sistema, kai aktorius – vergas, o jo vadas režisierius – netalentingas ir amoralus“, – sakė A. Masiulis. Su tuo vergystės sindromu jis visą gyvenimą kovojo. Ir teatre, ir gyvenime.

Idomiausia ir netikėta E. Markevičiūtės knygoje, mano manymu, tai, kad nepaisant įvairių, gan prieštaragingų, kritiškesnių ar griežtesnių A. Masiulio vertinimų, nepaisant kai kurių amžininkų „krepštelių“, nepaisant to daugiaubriaunio objektyvumo jis prieš mus iškyla tokia įsimintina majestotiška dvasios didybe, tokiu akivaizdžiu Romos patricijaus pranašumu, tokia kūrybine galia ir išskirtinumu, kad dar kartą suvoki, jog tikras didis talentas gyvas savo kūryba, kancią ir viltimi. Pasak aktoriaus, teatras turėtų nuolatos spręsti, ar verta gyventi, ar yra prasmė. Būtent tai nuolat skaudžiai sprendė pats A. Masiulis, visų pirmą sau kėlęs aukščiausius reikalavimus, būtent šis motyvas ir svarbiausias E. Markevičiūtės knygoje.

„Dažnai galvoju – ar mano gyvenimas turėjo (turė) kokią prasmę? Ar turėjo, davė kam nors naudos? Labai – ir skaudžiai – abejoju... Dažnai abejoju...“

Šiaisiai skausmingais A. Masiulio žodžiais baigdamas, galiu tik teigti, kad neatsiras nė vieno, abejojančio šio didžiojo scenos Meistro gyvenimo prasmingumu. O jei kam nors dar sukirba koks miesčioniškai plebiškas kirminėlis, pasiskaitykit E. Markevičiūtės apoloġiją „Algimantas Masiulis: siela po teutonų teritorio šarvais“.

26 Teatras/Premjera

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Vadinkime ją tiesiog Astrida

Astrida Lindgren – aktorė Dolores Kazragytė ir teatro mokyklės auklėtiniai.

Kai kas jau turi ženkluką „Aš mačiau Astridą“, ir tas jau niekad nebepasiklys minioje. Jis – dar visai mažas arba jau seniai suaugęs, nes režisierė Inesa Paliulytė niekada nekuria spektaklių vienos grupės žmonėms – dabar pamatė daugybę jos knygų iš karto. Prisimenate, jog kažkas paskaičiavo, kiek Eifelio bokštų būtų galima pastatyti iš jos knygų – kas gi tiek įveiktu? (Daugiau kaip 70 vaikiškų knygų, scenarijų ir pjesių, didžioji jų dalis išverstos iš 85 pasaulio kalbas ir išspaustintos daugiau nei 100 valstybių – sunku ir kvapą atgauti...) O Kauno nacionalinio dramos teatro scenoje – tikras Astridos Lindgren gyvenimo ir kūrybos koncentratas, kurį džiaugsmingai ir jaukiai gurkšnoja žiūrovai, nes tai net nepanašu į kokius karčius vaistus. Nuo skanių eliksyrų žmonės tampa geresni ir mokosi mylėti, o I. Paliulytė, kuri yra ne tik spektaklio „Astrida“ režisierė, bet ir pjesės autorė, tik to savo kūriniais ir siekia. Jokie kiti gyvenimo „pasiekimai“ jai nerā svarbesni už ši vieną vienintelį. Labai simbolika, kad spektaklio premjera įvyko advento laiku. Tačiau teatro vadovas Egidijus Stancikas išpėja, jog žiūrovai sulaukę ne eilinių kalėdinio spektaklio, o tikro, nė kiek „Baltajai drobulei“ nenuselidžiančio bandymo įminto gyvenimo mīslės. Tiesa, ši kartą atsukus žiūroną į vaikystę. Ji spektaklyje yra svarbiausia, tačiau ne vienintelė, nes prabégama visomis garsiosios vaikų rašytojų gyvenimo pakopomis. Pirmajai Astridai scenoje tik septyni mėnesiai, o paskutinioji jau kalba apie tai, kaip reikės nebūti. A. Lindgren įkūnija aktorė Dolores Kazragytė, kuri ne tik vizualiai labai panaši į rašytoją – ji visai neseniai išleido knygą su

vaikystės prisiminimais ir taip tarsi dar labiau priartėjo prie vaidmens. Gimimas, gyvenimas ir mirtis scenoje prabėgs greitai. Astrida spektaklyje netgi iškeliaus Anapilin, tad aktoriai siek tiek baiminasi, kaip mažieji žiūrovai reaguos į tokius skirtinys emocinius diapazonus – nuo skardaus juoko, košės mūšio, pašelusio dūkimo iki skaidrių skaidriausio liūdesio ir skausmo. Tačiau visas šis kaleidoskopas sukasi ta pačia linkme, neša tą pačią žinią. Humoras ir išdaigos visai šalia, beveik susilejė su liūdesiu kaip ir A. Lindgren gyvenime. Svarbiausia – papasakoti apie kūrybinį džiaugsmą ir laimę. I. Paliulytė jau yra pastačiusi ne vieną spektaklį, visi jie – apie kūrėjus, jų biografijas ir kūrybą. Anksciau Kauno dramos teatro scenoje gimė Hanso Christiano Anderseno pasakų ir biografijos motyvais paremtas spektaklis „Anderseno gatvė“ bei „Liūdnas Dievas“, skirtas žymaus humanisto, gydytojo, pedagogo Janušo Korčako asmenybei ir gyvenimui holokausto metais Varšuvos gete atminti.

Tačiau apie kūrybą spektaklyje kalbama tarsi žvelgiant iš mažai apšviesto kampo. Svarbiausios režisierių buvo ne A. Lindgren knygos, kurios, jos manymu, sunkiai pritaikomos scenai, ne pramušgalviai jų personažai, o rašytojos asmenybė. „Astridos gyvenimas labai sudėtingas, ypač jos patirtys su artimiausiais žmonėmis, net savo vaiku. Rašytoja visą gyvenimą jautė kaltę, todėl ir rašė tokias knygas. Kodėl toks liūdnas Mažylis? Toks pat liūdnas, tėvų paliktas ir berniukas Nilsas spektaklio parke, su kuriuo taip pagarbai bendrauja Astrida, nes Jame mato kūrėją. Nilsas klausia, ką jি labiausiai mēgsta, o ji atsako, jog vaikus ir kny-

gų kvapą...“ – pasakoja režisierė. Spektaklyje susikeis, susipins knygos veikėjai ir Astridos gyvenimo žmonės, kad vaikai kuo aiškiausiai pamatyti, kaip ir iš kur ateina kūryba. Šis principas yra tarsi pačios rašytojos gyvenimo aidas. Ji niekada nepasakojo fantastinių istorijų (kitokia gal tik „Ronja plėšiko duktė“), nekūrė nieko ypatingo, mistiško – paprasciausiai rašė apie tai, kas yra čia ir dabar. „Čia ir dabar“ yra ir spektaklio kodas. Todėl net Karlsonas nenurodytas programėlėje, ten nerasyte jokio aktoriaus pavardės, nes scenoje pasirodys būtent tas tikrų tikriaujas Karlsonas, kuris gyvena ant stogo ir ką tik nuo jo nusileido. Vaikai turi tuo tiketį, o suaugusieji privalo jiems padėti. I. Paliulytė išsitikinusi, kad būtent vaikai vis dar gali matyti ne akimis, o širdimi, tokie jie gyvenime, tokie ateina ir į spektaklį. Jaučia be galio šiltą atmosferą, mato linksmas scenografinios namelių spalvas, girdi jiems malonius garsus, muziką ir po truputę auga. O aktorius, kaip kažkada yra sakęs režisierius Juozas Miltinis, iki gyvenimo pabaigos privalo išlikti vaiku. Todėl spektaklis „Astrida“ ir į jį panašus – geriausia vieta tokiomis pratybomis, nes nei Pepė Ilga-kojinė, nei Karlsonas niekada nepasens. Kitaip tokiam spektaklyje paprasciausiai neišgyvensi. „Aš tikiu, tu tiki, kad suaugęs – das pats vaikas. Ir mes galim, mes norim pakilti aukštai“, – dainuoja scenoje Astrida. Taip visi kartu susirinkę sprendžia patį svarbiausią, niekad ramybės rašytojai nedavusį klausimą: kaip gyventi pasaulyje, kuriame egzistuoja blogis?

Dar režisierė kviečia mokyti nepaprasto A. Lindgren kulkumo, kuris dabar toks retas bruožas. „Kai ji eilinių kartų gavo metų Švedijos apdovanojimą, kuriai buvo nusagstyti visi namai, pasakė: „Apdovanojote žmogų, kuris yra senas kaip žemė, aklas kaip kurmis, beveik kurčias. Ne, reikėtų pasirūpinti, kad apie tai niekas nesužinotų...“ – prisimena režisierė, perskaičiusi daugybę rašytojos biografiją pasakojančių knygų, įvairiausiu tekstu, kurie padėjo atkurti detales, nors šio žmogaus humanizmo esmė jau ir taip buvo kaip ant delno.

Spektaklio dailininkė – Kotryna Daujotaitė, kompozitorius – Raigardas Tautkus, choreografe – Rasa Magilaitė. Vaidina: Dolores Kazragytė, Sigitas Šildauskas, Henrikas Savickis, Saulius Ciucelis, Daiva Rudokaitė, Nijolė Lepeškaitė, Artūras Sužiedėlis, Inesa Paliulytė, Audronė Paškonytė, Liucija Rukšnaitė, Milė Šablauškaitė, Rimantas Staras ir teatro mokyklės „Mano teatras“ auklėtiniai.

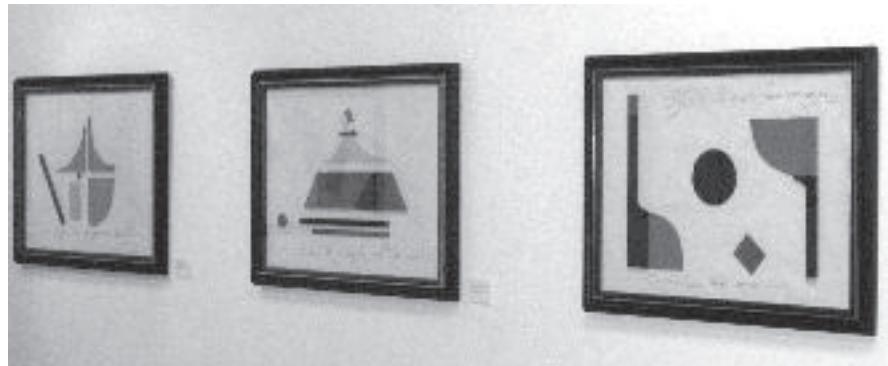
A. Lindgren yra sakiusi: „Aš visa atėjau iš vaikystės, vaikystėje mes tiek žaisdavome, kad keista, jog mirtinai neužsižaidėme.“ Lieka palinketi žiūrovams spektaklį žiūrėti taip, kaip ji kažkada žaidė. Pasirodo, tai nėra pavojinga gyvybei, tačiau veikia labai stipriai.

**Donato STANKEVIČIAUS (NKDT)
nuotraukos**

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Trumpas literatūros kūrinys apie grafikos parodą

Gorano Andreaso Ohldiecko grafikos paroda „Atspaudai ir kitos klaidos“ Mykolo Žilinsko dailės galerijoje atidaryta gruodžio 7 d. „Šios parodos sumanymas – parodyti žiūrovams grafiką, t. y. spausdintus kūrinius. Tiesą sakant, sukurti „grynos“ grafikos iki galo nepavyko, tad tai – viena iš „klaidų“, – teigia autorius, dėliodamas gana abstrakčius darbus ir pasakodamas istorijas. Atsitiktinės tikrovės detalės ir šmaikštūs grafikos lakštu pavadinimai primena visai neblogą ir intriguojantį literatūros kūrinį. Ji darbar ir siūlome perskaityti, sudėlioti taip, kaip lémė atsitiktinumas. Jūs galite sukarptyti ir susidėlioti savaip – perskaitysite dar vieną G. A. Ohldiecko grafikos istoriją.

Be pavadinimo

Apimta entuziazmo, ji paraše knygą, kurią skyré sudeginti. Proto maistas. Baliono viduje nebuvu labai įdomu. Tingi popietė su gyvate. ...ir net ne omaras. Šios dalys, jei nebūtų išspausdintos, būtų geresnės.

Namas buvo pastatytas iš meilės, neapykantos ir betono. Jis stengési būti šiuolaikiškas, bet visad

atrodė vedęs. Kol ji miegojo, jos daina išdaužė langus. „Kitaip tariant, – nusijuokė jis, – tu neturi maną pasakyti.“ Sunku rūkyti namuose. Diktatoriaus portretas. Saulės užtemimas. Ji nusirengė tamsoje, kad visi matytų. Kuklus sprogimas – neperdékite. Sielvartaujančio apelsino anatominių detalės. Kitos klaidos. Staltiesė uždengė daug, – pamanė jis, užkliuvęs už kilimo. Kai bliuzo garsai užgeso. Jis pripažino savo neišprusimą ir paémė dar vieną bulvę. Ištikimas kaip bitė...

Vonia, bažnyčia – ir diena nauja. Progresas – tipiška pirmadieniams. Tai padėjo pamatyti tiek daug pastatų vienoje vietoje. Kvadratai tikrai buvo pigiausi. Raudonas dviratis buvo nudažytas juodai ilgomis blakstienomis. Ko gero, jis būtų sustaupęs šiek tiek pinigų, jei būtų géręs. Ji sédėjo ant stogo, kol jie pastatė namą į stovėjimo aikštę. Bjauri pievelė ir po ją pasklidusios gélės. Jei ne jo perukas, jis galėtų būti vegetaras. Velykų kiaušinis miršta. Man – naudingas testamentas.

Jis buvo įsimylėjęs, bet vėliau pastebėjo, kad ji atsiuntė šunį. Pastebėjau, kad virėjas mano širdį idėjo atvirkščiai. Angelai paliko savo sparnus rūbinėje. Paukščiai jau ne tie, kokie buvo anksčiau. Visiška nesékmė verdant maistą katinui. Vedybų vie-

natvė. Rojaus vartai lietingą dieną. Maja, Diana ar bet kuri iš jų. Priežastis turėjo būti aptarta vėliau. Jei iš tiesų esate gyvatė ir obuolys, lokite ne loję – tai nepadės. Žirafa ir labai mažas prezidentas slepiasi. Vaikščiojimas ratu negrižtant atgal. Jis negalejo prisiesti, kad tai buvo lagaminas – tai greičiau buvo tiesiog krepšys. Žudikas, kaip jis yra matomas iš už pelės. Mes negalime padeti. Jūsų čia néra. Netikusi pasakos pabaiga.

Ménulio, japoniškos arbatos ar džino su toniku? Nelabai skiriama, tik nuomonės. Stalai šoko ant svečių. Jis turėjo išeiti. Sie dalykai svarbūs, kai važiuojate dviračiu karštą popietę, net jei esate visiškai nusmurgę. Ne kiekvienas debesis yra automobilis. Ridėnasi kaip laimingas Velykų kiaušinis. Didysis sproginas beveik suniokojo jos pilką sijoną. Seserys, nusipirkusios kumštines pirštines, paliko parduotuvę visiškai sujauktą. Vienintelis pasiteisinimas – jie buvo užsieniečiai. Po netikėto herojės nužudymo operoje buvo paskelbta trumpa pertrauka. Po premjeros pri-madona pradėjo godžiai ryti gėles.

Nejutikėtinas partneris. Aklam pusbroliui siuncių melynų gėlių. Galerija kiekvienam davė etiketę su kaina. Réme būta mažų plyšių, kad pro juos galėtų išeiti spalvos.

Gruodžio 13 d. – neeilinis įvykis Kauno koncertiniame gyvenime. Vienerių metų sukaktį minintis Vytauto Didžiojo universiteto kamerinis orkestras (meno vadovas ir dirigentas R. Bliškevičius) ir Kauno šokio teatro trupė „Aura“ pasirodys bendrame projekte „Muzikos ir judesio ekspresija“. Renginys vyks Vytauto Didžiojo universitetė didžiojoje salėje (Daukanto g. 28).

Gimtadienio proga VDU kamerinis orkestras paruošė išskirtinę programą, kuri galėtų papuošti bet kurios prestižinės salės repertuarą. Jaunas kolektivas pristatys dvių dalių koncertą: pirmojoje nu-skambės kūriniai styginių orkestrui – pasaulinio garsio kompozitoriaus Michaelio Nymano Styginių kvartetas Nr. 2 (versija styginių orkestrui) bei Algirdo Martinaičio „Mirtis ir mergele“ styginių orkestrui, antrojoje muzikos ir šiuolaikinio šokio mylėtojai bus pamaloninti puikiu spektakliu „Išplautas dangus“ pagal Gintaro Samsono koliažą orkestrui ir šokėjams „Lietaus reminiscencijos“ (choreografinė Birutė Letukaitė).

VDU kamerinis orkestras per trumpą vienerių metų laikotarpį jau spėjo sutelkti savo gerbėjų būri, užkariaavo Kauno publikos simpatijas, surengė keletą koncertų Kauno valstybinės filharmonijos scenoje, dalyvavę dviene tarptautiniuose muzikos festivaliuose Lietuvoje (Pažaislio, „Muzikos rudo“) bei buvo pakviestas į prestižinių festivalų „Euro-Mediterranean Youth Music Expo 2012“, vykusį Limasolyje (Kipras), kur sėkmingai reprezentavo ne tik Vytauto Didžiojo universitetą, bet ir lietuvišką šiuolaikinę muziką. Po šio festivalio kolektivas gavo keletą intriguojančių pasiūlymų bendradarbiauti ateityje. Kauno šokio teatro trupė „Au-ra“ – vienintelis municipalinis šio žanro teatras Lie-

tuvėje, tėsiantis ir plėtojantis Lietuvos šiuolaikinio šokio tradicijas, susietas su Danutės Nasvytytės ir Kiros Daujotaitės vardais. Teatro meno vadovė – choreografė, pedagogė Birutė Letukaitė. 1982 m. laikomi „Auros“ gimimo data. 1995 m. „Aura“ įregistruota kaip Kauno miesto teatras. 1989 m. ji surengė pirmąjį modernaus šokio festivalį Lietuvėje. „Auros“ organizuojamas tarptautinis šokio festivalis tapo ne tik prasminga miesto tradicija, bet ir reikšmingu šalies kultūrinio gyvenimo vyksmu. Supažindindamas su šiuolaikinio šokio tendencijomis bei kviesdamas priimti naujus kūrybiinius iššūkius, šis festivalis ugdo publiką, plečia šokio meno suvokimo ribas bei skatina tarpkultūrinių mainų plėtrą.

Nacionalinis M. K. Čiurionio dailės muziejus netrukus pakvies į išskirtinę parodą „Tautų arenos. Paryžius 1937“.

Muziejus, sėkmingai pasitikės ir solidžiai atšventė iškūrimo devyniasdešimtmjetį, šimet savo gimtadienį sutinka narpliodamas neeilinę bylą.

Prieš septyniadasdešimt penkerius metus Lietuva pirmą kartą dalyvavo pasaulinėje parodoje Paryžiuje. Nuvežti vietinių iškilių menininkų darbai cia sutiki su susizavėjimu. Net 44 lietuvių menininkai buvo apdovanoti didžiausiais prizais, aukso, sidabro, bronzos medaliais, garbės diplomais. Ta proga M. K. Čiurlionio galerijos požemiuose atidarama nauja ekspozicinė salė – lankytojai bus pakviesi į parodą, kurioje bandoma bent iš dalies rekonstruoti Paryžiuje buvusią Lietuvos ekspoziciją.

Parodoje „Tautų arenos. Paryžius 1937“ kalbama apie labai reikšmingus dalykus – apie mėginių tarpukariu Lietuvą pristatytį kaip modernią ir šiuolaikišką valstybę, apie pripažinimo gausioje

tautų arenosiekiomybę, apie tradicijų ir inovacijų taikymą reprezentuojant save pasaulyje. Tai reatas atvejis, kai paroda pristato parodą.

Tarptautinis vaizduojamosios dailės festivalis „Menas senuosiuose Lietuvos dvaruose“ kviečia į paskutinę sezono parodą Kaune. Ryšių istorijos muziejuje galima išvysti menininkės Danielos Caciagli (Italija) tapybos darbų.

Ryškios linijos ir intensyvios spalvos, iškeliančios į paviršių slapčiausią, intymiausią kasdienybės dalį, – tai D. Caciagli vaizdinės kalbos esmė. Jos menas gimus iš daugelį metų trunkančios meninės piešiniui ir spalvai, eksperimentuojant naujomis chromatinėmis technikomis, leidžiančiomis susikurti originalų aliejinės-akrilinės tapybos metodą, kur žmonės tampa tikruoju įkvėpimo šaltiniu. D. Caciagli sugeba sustabdyti akimirką, „distiliuodama“ jos emociją į šviesos ir spalvų žaismą, kartais apmąstydamas detalę, kartais vaizduodama tipiskas kasdienybės situacijas, tokias kaip pasivaikščiojimas, knygos skaitymas ar diena turguje. Menininkė paneria mus į gyvenimo akimirkų tiesiogiskumą ir momentiškumą, leisdama patiem tapti pagrindiniai epizodo herojais. Balti paviršiai, veidų užuominas ar jų nebuvimas kursto vaizduotę, šešėliai ir skaidruma padeda žiūrovui dekonstruoti išgyventos situacijos momentą. Menininkės tapymo stilius – griežtas formos prasme, bet išsamus ir prasmingas: epizodo intymumas pertekliamas fiksuojant momento autentiškumą bei unikalumą.

Paroda veiks iki sausio 15 d.

28 Galerija

Kristina ENDRIUKAITYTÉ

Dailininkas Stasys Sčesnulevičius: nutylėta kūryba

Stasys SČESNULEVICIUS. „Korliškis žiemą“. 1964.

Galerijoje „Aukso pjūvis“ kalėdinis laikas prasidėja naujo vardo XX a. vidurio lietuviškosios dailės kontekste atradimu. Pirmą kartą visuomenė supažindinama su dailininko Stasio Sčesnulevičiaus (1905–1979) kūrybiniu palikimu. Prieš pat šv. Kalėdas galerijoje atidaroma paroda „Dailininkas Stasys Sčesnulevičius: šešėlyje palikta kūryba“ kartu pristatant ir taip pačiai pavadintą autoriaus tapybos darbų katalogą. S. Sčesnulevičius per gyvenimą sukūrė daugiau nei tūkstantį paveikslų, tačiau iki šiol visuomenei bu-

vo pažistamas tik kaip technikos mokslų daktaras ir Kauno technologijos universiteto docentas, nors dar 2009 m. keletas autoriaus darbų parduoti agentūros „Meno rinka“ aukcione, o trys kūriniai saugomi Kauno paveikslų galerijoje (Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus padaliny), prof. Algimanto Miškinio Lietuvos dailės kolekcijoje.

Savo kūryba S. Sčesnulevičius sąmoningai paliko neviešintą. Per gyvenimą nesurengė nė vienos personalinės parodos, nebuvo ir Dailininkų sajungos narys, nors juo tapti ragino bičiuliai: žymūs dailininkai Antanas Žmuidzinavičius, Rimtas Kalpokas, Stasys Ušinskas. Nepaisant to, S. Sčesnulevičiaus tapybinė kalba įtaigi, pasižyminti savitu ir vientisu tapybos charakteriu, fofizmui ir ekspresionizmui ar timu koloritu.

S. Sčesnulevičius gimė 1905 m. ir iki trylikos metų gyveno Voroneže (Rusija), kur dailininko tėvas, Kazimieras Sčesnulevičius, caro administracijos buvo paskirtas dirbtį Valstybiniamė žemės ūkio banke

Audronė MEŠKAUSKAITÉ

Piešiniai, kuriuos reikia skaityti

„Be pavadinimo. Piešiniai iš bloknoto“. 1987-1997 m.

Tapytojas Artūras Vaitkūnas (1956-2005) išeidamas paliko nepaprastų lobiją. Jo tapybos darbai sudėtingi ir svarūs, kviečiantys patirti ir atsiveriantys. Tai pati menininko kūrybos serdis. Tačiau aplink ją kaupiasi, skrija savotiški satelitai – piešiniai, nuotraukos, eskizai, užrašų knygelių fragmentai. Visa tai tapytojos Aušros Barzdulkaitė-Vaitkūnenės rūpesčiu tapo svarbiausių naujosios parodos objektu. Paroda tarsi skilusi pusiau, nes eksponuojama net dviejose erdvėse. A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejuje pristatomi piestukai ir pastelėmis užfiksuoti nykstantys sakralūs Žemaitijos objektais: mediniai kaimo bažnyčių bokštai, senųjų ka-

pinių fragmentai, šventoriaus vartai, kryžiai, žmonių portretai, Vilniaus ir Kauno namų laiptinės. Galerijoje „Meno parkas“ pristatomos dailininko fotografijos bei naujai atspausti, padidinti piešiniai. Be to, sudarytas ir parodos katalogas „Artūras Vaitkūnas. Piešiniai“, kuriame jau viskas vienoje vietoje ir skeležia neiprastą, tačiau intriguojantį talentingo tapytojo gyvenimo ir pasaulėžiūros aromatą. Kartais atrodo, kad tapyba jam buvo ne tikslas, o tik kelias, galimybė prasiveržti į nujaučiamą, viliojančią siekiamybę. Dailininkas yra prisipažinęs, jog į keliones leisdavosi „kaip brahmanai“. Todėl užrašų knygeliše, popierėliuose, atsitiktiniuose brūkstelėjimuose slipy patys autentiškiausi, vėliau sunkiai pakartojojami išpūdžiai. Jų intymumas (dažniausiai juk buvo piesti tik sau) dabar itin atviras, nes praskleidžia slapčiausius asmenybės ieškojimus ir ketinimus.

1980-2005 m. laikotarpis apima tuo metu aktualias geografinės platumas: Žemaitijos ir Dzūkijos kaimus, Vilnių, Kauną ir Gruziją. Pieštukas, sepija, pastelė; bloknotai, knygėlės, lapeliai... Pagaliau esmingiausiai ieškojimų, mėgimimo prasiveržti prie gyvenimo esmės taškai, kuriuos bandė surasti katalogo sudarytojas A. Barzdulkaitė-Vaitkūnenė ir menotyrininkė Kristina Budrytė, rašiusios straipsnius: „Laiptinės“, „Kelionės ar vieta?“, „Žmonės“, „Motyvai ir daiktai“ bei „Svetimos žemės“. Nepaprastas malonumas iš atsitiktinių dailininko frazių, skubrių pieštuko linijų dėlioti kiekvienam savaip besiformuojančių svetimos, tačiau kartu ir universalios patirties vaizdą. Kur jis éjo ir kodėl? Kokius svarbius dalykus antspaudavo šie užrašai?

„Meno parko“ galerijoje – kelionė po Žemaitiją. Beveik tiesioginė piligrimystė. Apie 1984-1985 m.

buhalteriu. Slaviško mentaliteto dvelksmas dailininką pasiekė ir iš mamos pusės. Dailininko motina, bajoriškos kilmės lenkaitė Elena Kaminskaitė-Kaminska, ypač daug dėmesio skyrė vaikų kultūriniam ugdytui, namuose turėjo surinkusi išpudingą biblioteką lenkų kalba. Voronežė dailininkas baigė keturias klases, o 1918 m. su šeima grįžo į Lietuvą. Apsigyveno netoli Daugų, tuometiniame Valkininkų valsčiuje, iki mūsų dienų neįsilikusiam mediniame dvarelyje, vadintame Korliškio dvaru. Šiose apylinkėse plytintį Suvingio ežerą ir dvarą dailininkas tapė visą gyvenimą. Baigęs gimnaziją Vilniuje S. Sčesnulevičius išstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultetą. 1939 m. čia išgijo inžineriaus statybiniuko kvalifikaciją. Netrukus pradėjo mokytis Kauno meno mokykloje, tačiau Antrasis pasaulinis karas sutrukė tėsti sėkmingsai pradėtas dailės studijas.

Visą gyvenimą S. Sčesnulevičius dirbo Kauno technologijos universitete (anuomet Kauno politechnikos institutas): dėstė studentams, éjo katedros vedėjo, prodekanu pareigas. 1948–1949 m. buvo Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės instituto Dekoratyvinės architektūros fakulteto dekanas. Dailininkas mirė 1979 m. liepos 7 d. Palaidotas Kaune, Seniavos kapinėse.

Absoliuti dauguma dailininko darbų plenerinė molbertinė tapyba. Artimieji prisimena, kaip kiekvieną pavasarį ir rudenį, kai gamtos spalvos ir kaita intensyviaus, dailininkas išeidavo atostogų ir atsiitraukęs nuo buities bei rūpesčių tapydavo. Net eidamas atsakingas pareigas universitete, S. Sčesnulevičius tapybą laikė ne tiek pomégiai ar laisvalaikiu, kiek ypatingu laiku sau, kai apmästoma regima ir nujauciamā tikrovė.

S. Sčesnulevičius tapė portretus, figūrines kompozicijas, net istorinės tematikos paveikslus, bet jo kūryboje visgi dominuoja peizažas. Šio žanro darbai ištai-

gūs, emocingi, nors dailininkui būdinga keliskart taipyti tą patį gamtos objektą ar vietovę. Autorius aprépią skirtinges peizažo temas, pradedant platiomis panoramomis ir baigiant urbanistiniais bei marinistiniais vaizdais. Tokie paveikslai kaip „Nemunas ties Alytum“ (1969) perteikia išpudingą tapybinės erdvės plotį. Sukurti stambaus plano gamtovaizdžiai rodo, jog dailininkas turėjo profesionalų landšafto proporcijų ir aplinkos mastelio suvokimą.

Peizažuose pastebimas XIX a. rusų tapybos mozyklai būdingas charakteris, ypač Isaako Levitano (1860–1900) darbams artimas jausminis pasaulis. Dailininkas tapo tokią gamtos regimybę, kuri atspindi ir išryškina žmogaus išgyvenimus, todėl kūriniuose atsiskleidžia ramybė („Prie Stelmoko“, 1968; „Prie kapyno“, 1975; „Žiema šlaituose“), harmonija („Ruduo šlaituose“, 1959; „Merkys ties Kuriškė“, 1972), melancholija („Rage“, 1976; „Pamiškė rytmė“, 1976; „Ryto Suvingis“, I variantas, 1976), ilgesys („Senas kluonas“, 1974), džiaugsmas („Alšėnų laukuose“, 1971).

Figūrinės kompozicijos, kaip ir peizažai, nutapytos jautriai išryškinant žmogaus vidines būsenas. Autorius vaizduoja paprastus, atsitiktinai sutiktus, dažniausiai kaimo žmones. Paveiksluose būtinis kontekstas persmelktas pagarba kasdienybei ir asmeniui, esančiam joje. Kūrinį „Arimas Liepalaukyje“ (1963), „Miescionkos pievoje“ (1972), „Prie vakarienės“ siužetai – tarsi lietuvių literatūros klasikų ikonografija, vaizduojanti jau išnykusią kaimo kasdienybę, sunkią, bet savitai dvasingą. Šiuose figūriniuose siužetuose kūrinio gelmė išgaunama skirtinges tapybiniais sprendimais. Autorius tapo struktūruotomis formomis, tačiau apgalvota sužaidžia spalvomis. Tamsaus kolorito paveikslė „Miescionkos pievoje“ (1972) žiūrovo žvilgsnis samoningai nukreipiamas į pasirinktą detalę – besileidžiančią saulę, kad jos spalva, kaip simbo-

lis ar metafora, galutinai atskleistų pagrindinį siužetą.

Formų dinamiką dailininkas reiskia placiais potėpiais. Tokia tapybos technika peizažuose sukuria kintančių gamtos ciklą, o figūrinėse kompozicijoje – jausmų intensyvumo regimybę („Prie Žapyškio“, 1970; „Sužaliavo šlaitai“, 1969). Dailininkas judėjimą taip pat išgauna linijų bei struktūruotų formų derme. Autoriui patinka jūdesj išreikštį nutylėjimais. Žmonės paveiksluose vaizduojami iš nugaras, palenkę galvas, dengiantys veidus, pasvirusiais siluetais („Per Suvingę“, 1978; „Sužeistas vadas“, 1979; „Pavartėnų keliai“, 1971). Ypač vertas dėmesio paveikslas „Daugų bobinčiuje“ (1976). Besimeldžiančios moterys, rodos, neabejotinai panirusios į sakralią erdvę. Tokią išskirtinę siužeto nuotaiką autorius išgauna ryškiu, fovizmu artimu koloritu. Tuo metu ekspresyviais potėpiais išreiškia personažų dvasinių pasaulį, o struktūruotomis formomis – savotišką vaizduojamų žmonių mentalitetą.

Kūrinys, keliantis ne ažiotažą, bet klausimus, yra grynesnis savo menine prigimtimi. Dailininko S. Sčesnulevičiaus tapyba neabejotinai tokia – kelianti klausimus tiek menotyrininkui, tiek meno mėgėjui. Patyti jo darbus – tai ne tik pažinti naują ir savitą Lietuvos dailininką, bet ir būti prakalbintam jautriais siužetais. Nesenai atidarytoje garsaus Ispanijos menininko Antoni Miro parodoje Leonidas Donskis kalbėjo apie menininko pasirinkimą jautriai kalbėti pasaulyje, kuriamame visi ištroškę dėmesio ir apsėsti savęs pačių. Susipažinus su S. Sčesnulevičiaus kūryba, minėtoji L. Donskio mintis atrodė labai taikli ir prasmīginga. Juk kartais apmastyto tylos pauzės kūrinyje atskleidžia nenugincijamą meno prigimtį. S. Sčesnulevičiaus kūrybiniame kelyje bei tapyboje tylos tikrai yra daug.

Paroda galerijoje „Aukso pjūvis“ (K. Donelaičio g. 62/V. Putvinskio g. 53) veiks iki vasario 10 d.

A. Vaitkūnas aplankė Žemaičių kalvariją. Sedą, Šateikius, Alsėdžius, Varduvą, Šarnelę ir kitus miestelius. Ne, ne aplankė, o ten išibuvo. Užrašuose paminklės ne tik šventovių, sakralių vietų durys, altoriai, klausyklos, bet ir medžiai, akmens. Tarsi ieškota, tyrinėta, kame slypi šios erdvės dvasia, mėginta pajusti gyvenimo tėkmės ženklus, glūdinčius ir stanciuose, tačiau kartu ir amžinuose daiktuose, nes energija niekur nedingsta – tik sugula į kitas formas.

Maži piešiniai atspausti ir išdidinti iki 150 x 80 cm, 150 x 200 cm dydžio darbų, kuriuose, pasak parodos sudarytojos, galime pajusti kiekvieną dailininko rankos jūdesį, jo slinktį, linijų pertrūkius. Šventorių vartai, koplyčios, varpinės, kelionių planai, piešiniai iš užrašų knyguciu su išrašais – galimybė suprasti menininko ieškojimų planus ir intencijas. Patstebėtos, išryškintos, nuo visumos atsietos aplinkos detalių leidžia spręsti apie jas lyg apie ženklus. Vieni piešiniai primena grafinius žemėlapius, kiti skeleidžiasi lyg akimirkos impresijos, nes yra spalvoti, dar kiti panašūs į skubrius būsimų tapybos darbų eskizus.

Šalia šių piešinių driebiasi dokumentinių (gal labiau primenantį šeimyninį albumą) nuotraukų eilė. „Žemaitis“, „Julytė Gadeikytė iš Beržoro“ atrodė lyg patys artimiausiai žmonės. „Klausyklė“, „Ypatingi aukštai medžiai“, „Varpinė“ tarsi apsupti paslaptinges, sakralios auros. Nuotraukos neryškios, todėl dar akivaizdesni šviesotamsos kontrastai, jų formas apibendrinotos. O šalia – besikartojantis kario motyvas. Piešinys ir medinio dviejų metrų kario fotografija iš Beržoro.

Tą patį karių, tik jau kaip centrinę figūrą, matome ir A. Žmuidzinavičiaus kūrinį ir rinkinių muziejuje. „Karys“ (1983–1985 m.) – viena pagrindinių menininko metaforų, kuri savaip skeleidžiasi puošniu bažnyčios detalių, altorių ir Kristaus apsuptyje. Karys, saugantis Kristaus kapą, kaupiantis, o ne švaistantis energiją, stovintis sargyboje, nes yra stabilus ir patikimas. Piešinuose ir pastelėse – vėl Žemaitijos vietovių inkliuizai. Tik sij kartą viskas autentiško dydžio, su pačiais išvairiausiais kasdienos ženklais, paliktais piešinuose ir užrašų lapeliuose: dėmės, įlenkimai, nusiuė kraštai ir savita, beveik nenutrukstanti siluetų for-

„Karys“. 1983–1985 m.

muojanti linija. Vėl šventos vietos, brėžiančios unikalų keliaujančiojo maršrutą tik jam vienam pažiūstamos, o gal tik ieškomos Lietuvos link (šventorių vartai, Notėnų bažnyčia) su bokste įrengtu mediniu laikrodžiu, Mosėdžio šventoriaus vartai, Kuliai).

Kitose salėse – minoriški artimųjų piešinių, mėgiantys įminti pačias skausmingiausias ir sudėtingiausias egzistencines mūses. Tai „Močiutė. Elena Vaitkūnienė“ (1982 m.), gulinti mirties patale, jau pasiruošusi esmingiausiai savo kelionei, ir jos anūko žvilgsnis, lyg ir mėgiantis lydėti. Dar vienas piešinys, skirtas kitai mociutei – „Močiutė iš Alytaus“ (1987–1990 m.), šalia – kitų žmonių studijos.

Ir dar A. Vaitkūno tokios mėgtos, iki smulkmenų ištyrinėtos laiptinės, matytos daugybėje jo tapybos darbų. „Linijinis laiptinių skeletas, išviju laiptų sūkurai ir desperatiška žmogaus neviltis. Kur aš nueisiu?.. Kur aš esu?.. amžinas klausimas“, – rašo A. Barzdukaitė-Vaitkūnienė, tapytojo darbus lyginanti su Giovanni Battista Piranesi „Kalėjimo“ atspaudų serija. „Laiptinių piešinių savarankiški kūriniai, kai kurie piešti Vilniuje, kiti – Kaune, tuo laiptinių jau nebéra, namai pri privatizuoti, užrakinti.“ Tačiau juk svarbios ne sienos ir ne pakopos. Svarbus žmogus, tais laiptais savo sąmonėje taip ilgai laipojęs.

Gruodžio 13 d. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje pristatoma menotyrininkės, prof. dr. Ramintos Jurėnaitės knyga „Arūnas Vaitkūnas. Tapyba“.

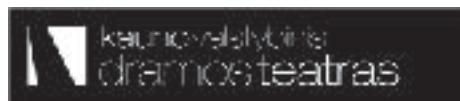
A. Vaitkūnai, vieną žymiausią Lietuvos viduriniosios kartos tapytojų, su Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetu sieja menininkų sambūris „Angis“, susiformavęs dar Stepo Žuko technikumo laikotarpiu.

Menininkas gimė 1956 m. Kaune. 1980 m. baigė Vilniaus dailės institutą. 1993–2005 m. dėstė Kauno dailės institute, vadovavo Dailės katedrai. 1996 m. menininkui skirta Pollock-Krasner'o fondo stipendija (viena labiausiai vertinamų pasaulyje). Ankstyvuojuoja laikotarpiu užsiėmė monochromine tapyba, vėliau pradėjo naudoti ir ryškias kontrastuojančias spalvas. Dailininko kūriniai turi Lietuvos dailės muziejus, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, ŠMC, Silkeborgo dailės muziejus Danijoje. Lippes krašto savivaldybė Detmoldė, Vokietijoje, privatūs kolekcininkai Lietuvoje ir užsienyje.

A. Vaitkūnas mirė 49-erį, 2005 metų gegužės 14 d. „Pabudau su ašaromis akysė dėl liūdno sapno (...). Arūnas mirė mažoje N. Izašvili gatvelėje, Tbilisyje. Tokia buvo jo iškeliaivimo iš Žemės vieta. Kalnuota, išsidė Gruzija ir begaliniai dangaus toliai su ištapytu, besiplaikstančiu vėjyje aitvaru pasišaukė Arūną tėsti begalinę kelionę (...)“ (iš asmeninio J. Vienožinskio menų fakulteto dėstytojos, tapytojos Aušros Barzdukaitės-Vaitkūnienės die norasčio).

30 Kampus

93-ijo kūrybinio sezono gruodžio mėnesio repertuaras

13 d., ketvirtadienį, 19 d., trečiadienį, 19 val. Didžiojoje scenoje – Antano Škėmos „Balta drobulė“. Drama. Režisierius Jonas Jurašas. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilietu kainos – 30, 40, 60 Lt.

14 d., penktadienį, 15 d., šeštadienį, 18 val. Mažojoje scenoje – Juozo Tumo-Vaižganto „Žemės ar moters“. Komedija. Režisierius Tomas Erbréderis. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilietu kaina – 35 Lt.

15 d., šeštadienį, 15 val. Ilgojoje salėje – Ineses Paliulytės „Liūdnas dievas“. Liudna istorija visai šeimai. Režisierė Inesa Paliulytė. Spektaklio trukmė – 1.30 val. Bilietu kaina – 25 Lt.

15 d., šeštadienį, 19 val. Didžiojoje scenoje – Roland Tchakounės koncertas. Bilietu kainos – 53-103 Lt.

16 d., sekmadienį, 15 val. Mažojoje scenoje – Inger Hagerup „Stiklinė arbatos su citrina“. Vienos dalies komedija. Režisierė Danutė Juronytė. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilietu kaina – 25 Lt.

16 d., sekmadienį, 18.30 val. Rūtos salėje – Yukio Mishimos „Markizė de Sad“. Dviejų dalių ironiška fantazija. Režisierius Artūras Areima. Spektaklio trukmė – 2.45 val. Bilietu kaina – 35 Lt.

18 d., antradienį, 12 val. premjera! Didžiojoje scenoje – Ineses Paliulytės „Astrida“. Muzikinis spektaklis vaikams. Režisierė Inesa Paliulytė. Spektaklio trukmė – 1.30 val. Bilietu kainos – 15, 20 Lt.

18 d., antradienį, 17 val. Mažojoje scenoje – teatralizuotas knygos „Algimantas Masiulis: siela po teutonų riterio šarvais“ pristatymas. Dalyvaus knygos autore teatologė Elvyra Markevičiūtė, režisierius Gytis Padegimas, aktorė, režisierė Inesa Paliulytė ir kt. Iejimas nemokamas.

18 d., antradienį, 18 val. Rūtos salėje – Danielio Dauniso „Akmenų pelenai“. Prisiminimų drama. Režisierius Agnės Jankevičiūtė. Spektaklio trukmė – 2 val. Bilietu kaina – 30 Lt, moksleiviams ir studentams – 15 Lt.

18 d., trečiadienį, 19 val. Tavernos salėje – Tonino Guerros „Ketvirtoji kėdė“. Vienos dalies komedija. Režisierius Rolandas Atkočiūnas. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilietu kaina – 25 Lt.

19 d., trečiadienį, 12 val. Mažojoje scenoje – Agnės Sunklodaitės „Kiškis pabégėlis“. Vienos dalies muzikinis spektaklis vaikams nuo 5 iki 105 metų pagal Liudviko Jakimavičiaus knygelę „Lapė ir kaliosai“. Režisierė Agnė Sunklodaitė. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilietu kaina – 15 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 71) dirba kasdien 10.30-19 val., tel. 22 40 64. Bilietus taip pat platina *Tiketa*.

Kauno kamerinis teatras

13 d., ketvirtadienį, 12 val., 14 d., penktadienį, 10 ir 12 val., 15 d., šeštadienį, 12 ir 14 val., 16 d., sekmadienį, 12 ir 14 val., 17 d., pirmadienį, 10 ir 12 val., 18 d., antradienį, 10 ir 12 val., 19 d., trečiadienį, 10 ir 12 val. premjera! „Kaip atpažinti raganą?“ Spektaklis vaikams. Režisierius Aleksandras Rubinovas. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilietu kaina – 15 Lt.

13 d., ketvirtadienį, 14 d., penktadienį, 15 d., šeštadienį, 16 d., sekmadienį, 17 d., pirmadienį, 18 d., antradienį, 19 d., trečiadienį, 18 val. šventinis spektaklis! Daivos Čepauskaitės „Kavinė „Pas Blez““. Pasimatymas po dvidešimties metų. Režisierius Stanislovas Rubinovas. Spektaklio trukmė – 1.45 val. Bilietu kaina – 50 Lt.

Teatro kasa (Kęstučio g. 74A) dirba I-V 14-18 val., VI-VII 11-18 val., tel. 22 82 26. Bilietus taip pat platina *Bilietai.lt* ir *Bilietu pasaulis*.

15 d., šeštadienį, 18 val. „Katytė P“ (N-18). Pagal Evos Ensler pjesę „Vaginos monologai“. Režisierius Vytautas Balsys. Spektaklio trukmė – 1.30 val. Bilietu kainos – 35, 40 Lt.

17 d., pirmadienį, 10, 14, 16 ir 18 val., 18 d., antradienį, 10, 12 ir 14 val., 19 d., trečiadienį, 12, 14 ir 18 val. šventinis spektaklis vaikams – Agnės Dilytės „Kreivos daiktų istorijos“. Po spektaklio susitikimas su Kalėdų seneliu! Režisierius Audrius Baniūnas. Bilietu kaina – 15 Lt.

Teatro kasa (M. Daukšos g. 34) dirba III-V 15-19 val., VI 15-18 val., VII – valandą prieš spektaklį, tel.: 40 84 70, 22 60 90. Bilietus taip pat platina *Bilietai.lt*.

Kauno valstybinis lėlių teatras

15 d., šeštadienį, 16 d., sekmadienį, 12 val. Naujametė premjera Didžiojoje scenoje ir susitikimas su Kalėdų Seneliu! „Balta sniego žmogeliukų kelionė“. Užpusytta istorija apie pasislėpusią Saulę. Režisierius Olegas Žiugžda. Bilietu kainos – 10, 12, 15 Lt.

15 d., šeštadienį, 16 d., sekmadienį, 11 val. Naujametė premjera Mažojoje salėje ir susitikimas su Kalėdų Seneliu! Lėlių muzujeje! „Naujametė pasaka“. Varveklių šalių paslapty. Režisierė Vitalija Vyšniauskaitė. Bilietu kainos – 10, 12 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 87A) dirba IV-V 11-17 val., VI-VII 10-14 val., tel. 22 16 91. Bilietus taip pat platina *Bilietu pasaulis*.

Kauno valstybinis muzikinis teatras

13 d., ketvirtadienį, 18 val. Gaetano Donizetti „Liucija di Lamermur“. Trijų veiksmų opera. Muzikos vadovas ir dirigentas Julius Geniušas, pastatymo meno vadovė Dalia Ibelhauptaitė, režisierius Gediminas Šeduikis, scenografas ir šviesų dailininkas Andu Dumitrescu, kostiumų ir grimo dailininkas Juozas Statkevičius, choremeisteriai Ramūnas Tilvikas, Rasa Vaitkevičiūtė. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilietu kainos – 5, 30, 45, 50, 100 Lt.

15 d., šeštadienį, 18 val. Franco Leharo „Linksmoni našlė“. Trijų veiksmų operetė. Režisierius Gintas Žilys, dirigentas Julius Geniušas, dailininkė Virginija Idzelytė, choreografas Danil Salimbaev (Rusija). Spektaklio trukmė – 3 val. Bilietu kainos – 15, 20, 35, 40, 100 Lt.

16 d., sekmadienį, 12 val. „Sniego karalienė“. Dviejų dalių baleto spektaklis vaikams H. Ch. Anderseno pasakos motyvais, pagal Edvardo Griego ir Jeano Sibeluso muziką. Choreografas Aleksandras Jankauskas, dirigentas Jonas Jalevičius, dailininkė Ramūnė Skrebūnaitė. Spektaklio trukmė – 2 val. Bilietu kainos – 7, 15, 20, 25, 50 Lt.

16 d., sekmadienį, 18 val. Džiusepės Verdio „Atila“. Dviejų dalių opera. Muzikinis vadovas Erki Pehk, dirigentas Virgilijus Visockis, režisierius Üllar Saaremäe, dailininkas Madis Nurms, choreografas Oleg Titov, šviesos dailininkas Margus Vaigur, choremeisteriai Ramūnas Tilvikas, Rasa Vaitkevičiūtė. Spektaklio trukmė – 2.30 val. Bilietu kainos – 15, 20, 35, 40, 100 Lt.

19 d., trečiadienį, 12 val. Tomo Kutavičiaus, Violetos Palčinskaitės „Nykštukas Nosis“. Dviejų dalių opera vaikams. Režisierius Gintas Žilys, dirigentas Virgilijus Visockis, dailininkė Virginija Idzelytė, choreografas Andrius Kurienius. Spektaklio trukmė – 1.50 val. Bilietu kainos – 7, 12, 18, 20, 50 Lt.

19 d., trečiadienį, 18 val. Johano Strauso „Čigonų bersonas“. Dviejų dalių operetė. Režisierius Gediminas Šeduikis, dirigentas Virgilijus Visockis, scenografas Andu Dumitrescu (Rumunija), kostiumų ir grimo dailininkas Juozas Statkevičius, choreografas Dainius Bervingis, choremeisteriai Ramūnas Tilvikas, Rasa Vaitkevičiūtė. Spektaklio trukmė – 2.20 val. Bilietu kainos – 25, 40, 70, 80, 150 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 91) dirba II-VII 11-14, 14.45-18 val., tel. 20 09 33.

13 d., ketvirtadienį, 18 val. Simfoninės muzikos vaikas. H. Berliozo Vokalinis ciklas balsui ir orkestriui „Varpas“, op. 7, S. Rachmaninovo Chorinė simfonija solistams, chorui ir orkestriui „Varpai“, op. 35. Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras (meno vadovas ir vyr.

dirigentas Gintaras Rinkevičius), Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Petras Bingelis). Solistai: Asmik Grigorian (sopranas), Vaidas Vyšniauskas (tenoras), Liudas Mikalauskas (bosas). Dirigentas Gintaras Rinkevičius. Bilietu kainos – 20, 30, 40 Lt.

15 d., šeštadienį, 17 val. „Džiaze tik merginos“: Rūta Ščiogolevaitė, Evelina Sašenko ir Karina Krysko vienoje scenoje su Kauno bigbandu. Bilietu kainos – 50, 60, 70 Lt.

16 d., sekmadienį, 17 val. Advento valandų. Kauno styginių kvartetas: Karolina Beinarytė-Palekauskienė (I smuikas), Dalia Terminaitė (II smuikas), Eglė Lapinskė (altais), Saulius Bartulis (violončelė). Solistas Mindugas Žimkus (tenoras). Bilietu kainos – 10, 15 Lt.

17 d., pirmadienį, 18 val. Šv. Kalėdų belaukiant. Kauno apskrities Juozo Naujalo muzikos gimnazijos mokiniai koncertas. Bilietu kaina – 5 Lt.

19 d., trečiadienį, 18 val. „Trrys Panteros“ pirmąkart su „Trimitu“. Valstybinis pučiamųjų instrumentų orkestras „Trimitas“, „Trrys panteros“: Rasa Juzukonytė (sopranas), Nomeda Vilkanauškaitė (soprano), Raimonda Talat-Kelpšaitė (sopranas). Dirigentas Ugnius Vaiginis. Programoje – populiarusios arijos iš G. Bizet, Ch. Gounod, G. Puccini operų, ištraukos iš operecių ir miuziklų. Bilietu kainos – 20, 30, 40 Lt.

Filharmonijos kasa (L. Sapiegos g. 5) dirba II-VII 14-18 val., tel. 20 04 78. Bilietus taip pat platina *Tiketa*.

14 d., penktadienį, 17 val. Maironio lietuvių literatūros muziejuje (Rotušės a. 13) – tradicinius, dvidešimtmetinius moterų literatūros ir muzikos vakarus „...kad pakiltų apmirusi siela“. Dalyvaus rašytojos: Daiva Čepauskaitė, Erika Drungytė, Irma Labokė, Marija Macijauskienė, Tautvyda Marcinkevičiūtė, Raimonda Mikuckytė, Lina Navickaitė-Greiciuviėnė, Eglė Perednytė, Aldona Elena Puistytė, Nijolė Raižytė, Aldona Ruseckaitė, Luana Stebulė, Enrika Striogaitė, Violeta Šoblinskaitė Aleksa, Dovilė Zelciūtė, dailininkė Filomena Linčiūtė-Vaitiekūnienė, aktorė Virginija Kochanskaitė, žurnalistė, autorinių dainų atlikėja (vokalas) Audra Simanonytė.

17 d., pirmadienį, 17 val. Kalėdinis muzikos ir poetų vakaras. Programą „Maironio sapsnas apie Lietuvą, meilę, tikėjimą ir viltį“ atlikia aktoriai: Gabrielė Aničaitė, Jonas Baranauskas, Saulius Čiūcelis, Inga Mikutavičiūtė, pianistė Monika Laukaitytė, vokalistas Kristupas Bubnelis.

18 d., antradienį, 17 val. profesorės, lietuvių literatūros tyrinėtojos, kritikės, eseistės Vandas Zaborskaitės 90-ujų gimimo metinių minėjimasis ir parodos „Laiko akmensnaišiai šviečia amžinybės keliai“ atidarymas. Dalyvaus literatūrologas Virginijus Gasiliūnas, lietuvių kalbos mokytoja Virgilija Stonytė, muziejinininkas Alfas Pakėnas, pianistė Rūta Blaškytė. Vakara ves Aldona Ruseckaitė.

14 d., penktadienį, 18 val. Kauno kultūros centre „Tautos namai“ (Vytauto pr. 79 / Kęstučio g. 1) – adventinius chorinės muzikos koncertas. Dalyvaus: Kauno kultūros centro „Tautos namai“ mišrus chorai „Gintaras“ (vad. J. Kulakauskienė) ir „Ainai“ (vad. M. Šikšnius), vyrų choras „Perkūnas“ (vad. R. Misikuvičius), Kauno mišrus choras „Gauda“ (vad. M. Dalangauskienė-Jurkšienė), LSU vokalinis ansamblis (vad. J. Kulakauskienė). Iejimas nemokamas.

21 d., penktadienį, 18 val. kalėdinis vaikų meno kolektyvų koncertas „Septynių snieguolės ir nykštukos“. Dalyvaus: vaikų dainos ir šokių teatras „Vaidilutė“ (vad. E. Alseika), liaudiškų šokių kolektyvas „Šelčinis“ (vad. V. Skiparienė), neoklasikinio šokių teatras „Releve“ (vad. R. Butrimavičiūtė), vaikų estrados studija „Svajonių gija“ (vadovai L. ir A. Karpaviciūtė), Kauno Kazio Binkio teatras (vad. V. N. Žilinskinė). Iejimas nemokamas.

29 d., šeštadienį, 17 val. neoklasikinio šokių teatro „Releve“ dviejų dalių naujametinis koncertas – premjera „Zodiako ženklai“. Taip pat dalyvaus šokių grupė „Time to show“. Koncerto siurprizas – profesionalų šokėjų pasiodymai. Bilietu kaina – 10 Lt., paroduodami 1 val. prieš koncertą. Iš anksto galima užsisakyti tel. 32 41 30.

V. Putvinskiai g. 56 www.kmn.lt

14 d., penktadienį, 18 val. šiuolaikinės kamerinės muzikos kvarteto iš Kalifornijos „Real Vocal String Quartet“ koncertas. Dalyvaus: improvizuojanti smuikininkė, kompozitorė, aranžuotoja bei vokalistė Irene Sazer, smuikininkė, improvizacijų meistrė bei kompozitorė Alisa Rose, altistė, smuikininkė ir vokalistė Dina Macabbee iš ansamblio vadovė violončelininkė Jessica Ivy. Bilieto kaina – 20 Lt, mokesčiams, studentams, senjoram, žmonėms su negalia ir turintiems „Daily Card“ nuolaidų kortelę – 12 Lt.

15 ir 16 d., šeštadienį ir sekmadienį, 16 val. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje – varpų muzikos koncertai. Skambės varpų muzika „Kalėdų belaukiant“. Kariljonu skambins Giedrius Kuprevičius.

RAŠYTOJŲ KLUBAS

13 d., ketvirtadienį, 15 val. Lietuvos edukologijos universitete (T. Ševčenkos g. 31, Vilnius) – literatūros vakaras „Atabradai: Albinui Žukauskui 100“, skirtas rašytojo Albino Žukausko 100-osioms gimimo metinėms. Dalyvaus literatūrologė dr. Alma Lapinskiene, poeto kūrybos programą atlikis LMTA studentai Gelminė Glemažaitė, Gabrielius Zapalskis, Mantas Zemeckas (scenos kalbos dėstytoja doc. Judita Ušinskaitė), atsiminimais apie tėtį dalyvius poeto dukra Giedrė Žukauskaitė-Nogienė, dūkiškas dainas atlikis dainininkas Danielius Sadauskas.

13 d., ketvirtadienį, 17.30 val. Rašytojų klube (K. Sirvydo g. 6, Vilnius) – Algimanto Bučio knygos „Seniausių lietuvių literatūros istorija ir chrestomatija“ pristatymas. Knygą pristatys literatūros kritikas, literatūrologas, dr. Algimantas Bučys, literatūrologai prof. Viktorija Daujotytė, prof. Petras Bražėnas, knygos redaktorė Onutė Gudžiūnienė.

14 d., penktadienį, 17 val. Rašytojų klube – pokalbis apie šiandienos literatūrą „Idėjų ir formų dislokacijos“. Dalyvaus literatūrologai Jūratė Sprindytė, Algimantas Kalėda, Saulius Žukas.

17 d., pirmadienį, 17.30 val. Rašytojų klube – koncertas „Papuoškime širdį...“. Dainuos LMTA Dainavimo katedros doc. Aušros Stasiūnaitės studentės: Rasa Dzimidaitė, Elzita Girčytė, Skaistė Gorobecaitė, Rasa Murauskaitė, Joana Stanelytė. Dalyvaus: operos solistė Romualda Suchocka, pianistė Nijolė Baranauskaitė iš LMTA Dainavimo katedros studentė Vera Talerko (doc. A. Krikščiūnaitės k.). Skambės lietuvių ir užsienio kompozitorių dainos, giesmės ir arijos. Koncerto vedėjos Skaistė Gorobecaitė ir Rasa Murauskaitė.

Rašytojų klubo salėje iki **gruodžio 21 d.** veikia dailininko Aloyzo Stasiulevičiaus tapybos paroda „Būties atspindžiai“.

15 d., šeštadienį, 14 val. Kauno pilyje – kūrybinės dirbtuvės „Sukurk savo angelą“. Angelus kurėsi iš molio! (rekomenduojame turėti servetelių rankoms nusivaišyti). Užsiėmimai nemokami įsigijus muziejaus bilietą. Būtina išankstinė registracija tel.: 30 06 72, el. p.: muziejus kauno pilis@gmail.com.

Galerijoje „Aukso pjūvis“ (Verslo lyderių centras (BLIC), K. Donelaičio g. 62, Kaunas) iki **vasario 1 d.** veikia Valdos Verikaitės stiklo papuošalų paroda „Spindinčios angelų istorijos“.

Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešojoje bibliotekoje (Laisvės al. 57) veikia dailininko Vladimiro Beresniovo humoristinių piešinių paroda „Šv. Kalėdų ir Naujuju metų linksmybės“.

14 d., penktadienį, 17 val. galerijoje „Meno parkas“ (Rotušės a. 27, Kaunas) – parodos, skirtos „Auros“ 30 metų jubiliejui, atidarymas. Ekspozicijoje – netik istorinė dokumentika, fotografijos ir vaizdo įrašai. Fotografiniai teatre šokusiuju ir kūrusiuju atvaizdai ir šiandienos „Auros“ šokėjų kūnai taps vieni kitus papildančiais elementais.

19–21 d., 18 val. gyvos muzikos ir „Auros“ šokėjų „dialogai“ „Aura“ ir nauji demonai“. Iėjimas nemokamas.

In memoriam

Stasys RADZEVIČIUS

1920-2012

Eidamas 93-iuosius iš retėjančio Lietuvos scenos veterano būrio pasitraukė aktorius Stasys Radzevičius. Tikras kaunietis, nuoširdus savo krašto ir gimto miesto patriotas.

Dar būdamas gimnazistas jis susižavėjo teatrui, kuris, kaip ir jis pats, žengė pirmuosius kūrybinius savarančiško gyvenimo žingsnius. Stasys, baigęs gimnazijos kursą, pabandė ikuuti savo svajonę – tapti profesionaliu dramos teatro aktoriumi. Jam tai pavyko: buvo priimtas į Kauno dramos teatro studiją pas garsiausius to meto pedagogus, aktorius bei režisierius – Borisą Dauguvietį, Aleksandrą Kupstą, Antaną Sutkų, Antaną Mackevičių ir kt. – mokytis aktorstés meno paslapecių. Ten jis sutiko visą būrį gabų, vėliau išgarsėjusiu menininkų: Joną Kavaliauską, Petrą Likšą (su juo ypač susidraugavo), Stasę Gopaitę, Ireną Žemaitytę ir kt.

Dar studijų metais teatro vadovybė ne sykį kviečė kurti vaidmenis spektakliuose, o vėliau priėmė į Kauno dramos teatro aktorių kūrybinę trupę. Čia, išskyrus neilgą kelerių metų tarp Kauno jaunojo žiurovų teatre, jis dirbo iki 1966 m., kai sutrikus regėjimui buvo piverstas paliki sceną, kurioje sukūrė keiliausdešimt įsimenamų vaidmenų...

Sékmungiausiai Stasiui buvo Vakarų klasikinė dramaturgija: Fabricijus – C. Goldoni komedijoje „Viešbučio šeimininkė“ (režisierius L. Zelcius), Skapenas – Moljero „Skapeno išdaigose“ (režisierius I. Liozinas), Gastonas de Rije – A. Diuma „Dama su kamelijomis“ (režisierius S. Motiejūnas) ir kt. Daug įdomių personažų jis sukūrė vaikams skirtose pjesėse: „Dvylika brolių juodvarniai lakstančių“, „Strakaliukas ir Makaliukas“, „Buratino nuotykių“. Be to, Stasys pasižymėjo humoro gyslele – čia pat lengvai eiliuodavo satyrinius kupletus ir šiaip pastebėjimus bičiulių adresu.

Palikęs sceną jis apsigyveno mediniame tévų namelyje drauge su mylima žmona Alfreda. Nuolat telefonu bendraudavo su bičiuliais, skaitydavo savo naujas, „i stalčių“ rašomas eiles...

Zvelgiu į mano kambaryje kabanią buvusio téviškės sodo nuotrauką. Ten ižiūriu keliais obelis, kurių ir dabar puikiai prisimenu dėl jų vaisių skonio. Obelų jau seniai nėra, bet jos mano atminyje gyvos. Žmonės, kaip ir medžiai, mūsų sąmonėje lieka gyventi per savo nuveiktu darbų prasmės ir grožio vaisius. Deja, ne amžiams, o kol gyvi mes, eję šalia jų. Taip radome, taip ir paliksime...

Liūdinčių bičiulių vardu –

Antanas ŽEKAS

Skaudžią netekties valandą mirus seserai Joanai nuoširdžiai užjaučiame kolegą Robertą Keturakį.

**Lietuvos rašytojų sajungos Kauno skyrius
Kauno meno kūrėjų asociacija**

Mirus mylimai seserai Joanai nuoširdžiai užjaučiame redakcijos bičiulių Robertą Keturakį.

Nemuniečiai
Nemunas ISSN 0134-3149

Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mén.

Išeina ketvirtadieniais

Gedimino g. 45, 44239 Kaunas
Telefonas ir faksas – (8-37) 322244
El. paštas: nemunasredakcija@gmail.com
Internetinis adresas: <http://www.nemunas.net>

Indeksas 0079

Steigėjas ir leidėjas — Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1000

Rankraščių nerecenzuojame ir negražiname.

Vyriausasis redaktorius

Viktoras Rudžianskas –

tel.: (8-37) 322244, (8-610) 67255

Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja –
Gražina Viktorija Petrošienė

tel.: (8-37) 322266

Referentė – Aurina Venislovaitė –

tel. (8-37) 322244

Naujienų redaktoriai:

Audronė Meškauskaitė –

tel. (8-37) 322251, (8-615) 24983

Andrius Jakuciūnas –

tel. (8-611) 98945,

el. paštas: jakuciunas@gmail.com

Maketuotojas – Juozas Pužauskas –

tel. (8-656) 38529

Buhalterė – Irena Kavaliauskienė –

tel. (8-37) 322235, (8-656) 41705

Talkininkai:

Jurga Tumasonytė,

Romualdas Rakauskas,

Eugenija Žakienė,

Gediminas Jankauskas,

Gediminas Jankus,

Zenonas Baltrušis,

Lina Navickaitė.

Réméjai:

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS RÉMIMO
FONDASKAUNO MIESTO
SAVIVALDYBĖ

„Nemuno“ sąskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 14730001002256121 — einamoji sąskaita;
LT 09730001002230312 — biudžetinė sąskaita;
LT 757300010034284035 — valiutinė sąskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 9 Lt

Prenumerata priimama
visuose pašto skyriuose,
internetu www.post.lt ir www.prenumerata.lt
arba redakcijoje

32 Šventės

Zenono BALTRUŠIO nuotrauka

Kaune kasmet ižiebiama vis išradingiau išpuošta Rotušės eglutė, kurios idėją subrandinė tekstilininkė Jolanta Šmidtienė. Vėliau darbo imasi daugybė žmonių, nes tenka auksu padengti dešimtis tūkstančių kankorėzių, sukabinti daugybę šviečiančių girliadų, o svarbiausia – pakvesti šokti aplink eglės šakas aštuonis aukšinius angelus. Juos sukūrė ir išradingais vardais pavadino garsūs Kauno menininkai. Eglutės ižiebimo šventėje taip pat ne trūko šviesos ir muzikos. Šviesos žonglieriai, akrobatai, fakyrai vakaro tamsą išbaidė ugnes liepsnomis. O solistai Egidijs Bavikinas, Andrius Apšega, Sabina Martinaitytė, Steinas Skjervoldas bei kamerinis choras „Cantate Domino“, vadovaujamas Rolando Daugėlos, savo dainas dovanojo šokantiems angelams ir susirinkusiems miestiečiams.

Tačiau šventės tik prasideda. Kauno Rotušės aikštėje miestiečių laukia Kalėdinis miestelis. Gruodžio 24 d. prie Kauno arkikatedros bazilikos po Bernelių mišių bus palaiminta Prakartėlė. O Naujuosius metus taip pat sutiksime prie eglutės koncerte „Pasveikinkim vieni kitus“ su grupėmis „El Fuego“ ir „Studentės“, jų vainikuos įspūdingas šventinis fejerverkas. Tuo pat metu, likus pusvalandžiui iki vidurnakčio, Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje aidės naujametinė varpų muzika. Karilionu skambins Giedrius Kuprevičius ir Julius Vilnonis.

Sausio 6 d. 15.30 val. į Kauną ižengs Trys karaliai. Laisvės alėjoje, Vilniaus gatvėje ir Rotušės aikštėje koncertuos Kauno miesto folkloro ansambliai.